

**T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ÇOCUKLARIN YARATICI HAYAL GÜCÜ
GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek AYDEMİR

ÇANAKKALE

Ağustos, 2019

T.C.
Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dilek AYDEMİR
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Doç. Dr. Osman Yılmaz KARTAL

Çanakkale
Ağustos, 2019

Taahhütname

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/08/2019

Dilek AYDEMİR

İmza

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Dilek AYDEMİR tarafından hazırlanan çalışma, 27/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10137860.....

Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza	
Doç. Dr.	Osman Yılmaz KARTAL		Danışman
Dr. Öğr. Üyesi	Haydar DURUKAN		Üye
Dr. Öğr. Üyesi	Gökhan ILGAZ		Üye

Tarih: .....

İmza:

Akademik Unvan Adı SOYADI

Enstitü Müdürü

Önsöz

21. yüzyılda Dünya’ da yaşanan teknolojik ve sosyal gelişmeler, insanlığın bilgiye olan bakışını değiştirmiştir. Bu çağda bireyler için salt bilgi ya da bilgiyi sorgusuz kabul etme ve ezberleme davranışları değil; bilgiyi kullanma, öncekilerle birleştirme ve hatta bu bilgileri bilinenlerden farklı bir oluşuma dönüştürme becerileri önem kazanmıştır. Değişen dünya koşullarına uyum sağlayan bireyler yetiştirmek için ise çocukların küçük yaşlardan itibaren bu hususta yetiştirilmeleri gerekmektedir. Çocukların temel becerilerde geliştirilmeye başlanmasında ilköğretim çağı geç olacağı için bu temel becerilerin geliştirilmesine çocuklar için kritik dönem olan okul öncesi dönemden başlanmalıdır. Okul öncesinde çocukların yaratma becerilerini geliştiren, var olan hayal güçlerini destekleyen, yeni fikirler üretmelerine destek olan yaratıcı hayal gücü kavramı ise ihtiyaç duyulan becerileri desteklemektedir. Bu çalışma da yaratıcı hayal gücünün Türkiye okul öncesi eğitimindeki uygulamalarının geliştirilmesi adına gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde ise benim için değerli olan kişilerin destekleri bulunmaktadır. Öncelikle yüksek lisans tez sürecimin her aşamasında ilgi ve anlayışıyla yanımda olduğunu hissettiren, her şekilde bana vakit ayıran, akademik önerileriyle rehberlik eden, motivasyon desteğiyle yönlendiren, verdiği dönütler ve yapıcı eleştirileriyle tezimin şekillenmesinde büyük emeği olan tez danışmanım Doç. Dr. Osman Yılmaz Kartal’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve lisansüstü eğitimlerim sırasında, sahip olduğum akademik anlayışa erişmemi sağlayan tüm bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma hayatım sırasında lisans üstü eğitime başlama ve devam etme sürecinde bana destek olan ve izin veren tüm okul müdürlerime çok teşekkür ederim.

Beni var eden, geliştiren, eğitim sürecimin her anında beni destekleyen, yalnızca eğitim almamda değil, sahip olduğum kişisel gelişim ve karakterimde büyük payı olan, bu süreçte hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, daima yanımda olduklarını hissettiğim ve hakkını ödeyemeyeceğim sevgili annem Fatma YILDIM ve babam Mesut YILDIM'a minnettarım.

Ve son olarak hayallerimin peşinden gitmem konusunda her türlü desteği sağlayan, onunla geçireceğim zamandan fedakârlık eden, iş yükümü azaltan, lisans üstü tez sürecimin her aşamasında yanımda olan ve tezimi bitirişimi heyecanla bekleyen sevgili eşim Bekir Berkay AYDEMİR' e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. İyi ki varsınız.

Dilek AYDEMİR

Dilek Aydemir

Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimi Etkileyen Faktörler

Özet

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki mevcut durumu belirlemek, yaratıcı hayal gücü ile ilgili eğitim uygulamalarında yaşanan sorunları belirlemek, bu sorunları çözmeye yönelik eylemler planlamak, bu planları uygulamak, değerlendirmek ve de en etkili uygulamayı belirlemektir. Eylem araştırması deseninde düzenlenen çalışma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı ikinci döneminde Bursa ili Kestel ilçesinden seçilen bir anasınıfında gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu yedisi kız, beşi erkek olmak üzere 12 okul öncesi eğitim öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerden biri beş yaşında, diğerleri altı yaşındadır. Uygulamaya Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Programı kapsamındaki günlük planlarla başlanmış, öğrencilerin mevcut yaratıcı hayal gücü düzeyleri tespit edilmiş, yaratıcı hayal gücü puanlarından elde edilen bulgular ise eylem araştırmasının temel problemini ortaya çıkarmıştır. Ardından öğretmenin, yaratıcı hayal gücü gelişiminde etkili olacağı düşünülen faktörlere yönelik etkinlikler planlaması ile eylem araştırması süreci başlamıştır. Planların uygulanmaya başlanmasıyla ise eylem araştırmasında planlama-uygulama-değerlendirme-yansıtma döngüleri işe koşulmuştur. Her döngüden sonra çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” uygulanmış, gözlem, görüşme, dokümanlar gibi nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılmış, ardından süreç değerlendirilmiş, uygulamada yaşanan sorunlar tespit edilmiş ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Bu öneriler ise bir sonraki eylem planının uygulamasını oluşturmuştur. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Öğretim planları, gezi etkinlik planları, motivasyon içerikli etkinlikler, yaratıcı sorular ağırlıklı etkinlikler ve hayal gücü etkinliklerinin uygulandığı 5 döngü gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi dönem öğrencilerinin

yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyecek bu uygulamaların ardından uygulamalardan en etkili olanları değerlendirilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Araştırma sonucunda, yaratıcı hayal gücü destekleyici uygulamalar için Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Planına uygun günlük planların uygulandığı mevcut durumda, çocukların canlılık puanlarının yüksek ancak orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Gezi etkinlikleri döngüsü sonucunda ilk haftaya oranla çocukların canlılık ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi düzeyde ilerlemeler kaydedilmiştir. Devam eden süreçte motivasyon desteğiyle yaratıcı hayal gücünün orijinallik boyutunda; yaratıcı soruları sürece dahil ederek dönüştürülebilirlik boyutunda; hayal gücü eğitimiyle hem orijinallik hem dönüştürülebilirlik boyutunda artış sağlanabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı hayal gücü, okul öncesi etkinlikler, eylem araştırması.

Dilek Aydemir

**Factors Affecting the Development of the Creative Imagery Ability of Children in
Preschool Education**

Abstract

The aim of this research was to investigate the current state of preschool children in the applications related to the development of creative imagery abilities, to identify the problems in the educational applications of creative imagery abilities, to plan the actions to take in order to solve these problems, to implement and evaluate these plans and find out the most effective application. This study, which was based on the action research design, was conducted on a single preschool class in Kestel district of Bursa province in 2017-2018 academic year. The study group consisted of 12 pre-school students, seven of whom were girls and five were boys. One of the students was five years old and all others were six. The application was started with daily plans within the scope of the Preschool Education Program of the Ministry of National Education, the current creative imagery ability levels of the students were identified, and the findings obtained from the creative imagery ability scores revealed the main problem of this action research. Then, the action research process was started upon the planning of the activities for the factors thought by the teacher to be effective in the development of creative imagery abilities. With the implementation of the plans, the planning-implementation-evaluation-reflection cycles of the action research were administered. "Creative Imagery Ability Test" was applied to children after each cycle, qualitative data collection techniques such as observation, interview and documents were used, and then the process was evaluated, problems encountered in practice were identified and respective solution recommendations were offered. These recommendations constituted the implementation of the next action plan. In the study, 5 cycles were applied in which the

Ministry of National Education teaching plans, trip event plans, motivational activities, creative-question based activities and imagination activities were implemented. Following these practices to support preschool students' development of creative imagery abilities, the most promising applications were identified and the study was concluded.

Research results showed that in the situations where the daily plans that comply with the Ministry of National Education Preschool Teaching Plan were implemented, children's agility scores were high, but originality and transforming ability scores were low. Partial improvements in comparison to the first week were noted in the agility and transforming ability scores of the children after the trip activities cycle. It was concluded that in the ongoing process, improvements could be achieved in the originality dimension of creative imagery ability through motivational support, in the transforming ability dimension by including the creative questions in the process, and in both originality and transforming ability dimensions through imagination education.

Keywords: Creative imagery abilities, preschool activities, action research.

İçindekiler

Önsöz.....	III
Özet.....	V
Abstract.....	VII
İçindekiler.....	IX
Tablolar Listesi.....	XIV
Şekiller Listesi.....	XV
Ekler Listesi.....	XVI
Kısaltmalar Listesi.....	XVII
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem.....	2
Araştırmanın Amacı.....	7
Araştırmanın Önemi.....	7
Kapsam ve Sınırlılıklar.....	9
Kapsam.....	9
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	10
Bölüm II: Kavramsal Çerçeve.....	11
Yaratıcılık.....	11
Yaratıcılıkta 4P modeli.....	13
<i>Yaratıcı kişi (person):</i>	13
<i>Yaratıcılık süreci (process):</i>	16
<i>Çevre (press):</i>	16
<i>Yaratıcı ürün (products):</i>	17
Yaratıcılığın boyutları.....	17

Yaratıcılık kuramları.....	19
Yaratıcılığın geliştirilmesi.....	22
Hayal Gücü.....	22
Yaratıcı Hayal Gücü.....	25
Okul Öncesinde Çocuk Gelişimi ve Yaratıcı Hayal Gücü.....	28
Yaratıcı Hayal Gücü Gelişiminde Eğitim ve Okulun Rolü.....	33
Okul öncesi eğitim kurumu.....	34
Okul öncesi eğitim programı.....	35
Okul öncesi eğitim ortamı.....	36
Öğretmen.....	38
Yaratıcılık ve hayal gücü gelişiminin engelleri.....	41
Yaratıcı hayal gücü geliştirici etkinlikler.....	42
Bölüm III: Yöntem.....	47
Araştırma Modeli.....	47
Eylem araştırması süreci.....	49
Çalışma Grubu.....	50
Eylem araştırmasında uygulama yapan öğretmen/ araştırmacı.....	50
<i>Araştırmacının rolü</i>	50
Çalışmanın gerçekleştirildiği okul ve sınıf ortamı.....	51
Çalışmanın yapıldığı sınıftaki çocuklar (katılımcılar).....	52
Veri Toplama Yöntemleri.....	53
Yaratıcı hayal gücü testi.....	54
Öğretmen gözlemleri.....	58
Öğrenciler ile görüşmeler.....	59
Dokümanlar ve ürünler.....	60

Veri Toplama süreci.....	60
Eylem süreci.....	60
Sürecin değerlendirilmesi.....	63
Verilerin Analizi.....	63
Testin analizi.....	64
Gözlem analizleri.....	64
Öğrenciler ile yapılan görüşmelerin analizleri.....	65
Geçerlik ve Güvenirlik.....	65
Puanlayıcı güvenilirliği.....	66
Araştırmada Alınan Etik Önlemler.....	67
Bölüm IV: Bulgular.....	68
Birinci Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular.....	68
Planlama.....	68
Birinci eylem süreci uygulama.....	71
<i>Birinci gün</i>	71
<i>İkinci gün</i>	72
<i>Üçüncü gün</i>	73
<i>Dördüncü gün</i>	73
Birinci eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.....	74
Birinci eylem planı yansıtma ve değerlendirilmesi.....	74
İkinci Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular.....	75
İkinci eylem döngüsü planlama.....	75
İkinci eylem süreci uygulama.....	78
<i>Bilim ve Teknoloji Merkezi gezisi</i>	78
<i>At çiftliği gezisi</i>	79

<i>Cazibe Merkezi dev akvaryum gezisi</i>	81
İkinci eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.....	83
İkinci eylem planı yansıtma ve değerlendirmesi.....	84
Üçüncü Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular.....	85
Üçüncü eylem döngüsü planlama.....	85
Üçüncü eylem süreci uygulama.....	88
<i>Birinci gün</i>	88
<i>İkinci gün</i>	89
<i>Üçüncü gün</i>	90
<i>Dördüncü gün</i>	91
Üçüncü eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.....	92
Üçüncü eylem planı yansıtma ve değerlendirmesi.....	93
Dördüncü Eylem Planına İlişkin Bulgular.....	94
Dördüncü eylem süreci planlama.....	94
Dördüncü eylem süreci uygulama.....	96
<i>Birinci gün</i>	96
<i>İkinci gün</i>	97
<i>Üçüncü gün</i>	98
Dördüncü eylem süreci öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.....	99
Dördüncü eylem süreci yansıtma ve değerlendirmesi.....	100
Beşinci Eylem Planına İlişkin Bulgular.....	101
Beşinci eylem süreci planlama.....	101
Beşinci eylem süreci uygulama.....	103
<i>Birinci gün</i>	103
<i>İkinci gün</i>	104

<i>Üçüncü gün</i>	106
<i>Dördüncü gün</i>	108
Beşinci eylem süreci öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.....	110
Beşinci eylem süreci yansıtma ve değerlendirmesi.....	111
Öğrencilerin yaratıcı hayal gücü düzeylerindeki değişimlerin incelenmesi.....	113
Bölüm V: Tartışma, Sonuç Ve Öneriler.....	115
Tartışma.....	115
Sonuç.....	122
Öneriler.....	123
Uygulayıcılara yönelik öneriler.....	123
Araştırmacılara yönelik öneriler.....	124
Kaynakça.....	125

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1.	Kuramların Yaratıcılığa Yaklaşımı	20
2.	Yaratıcılık ve Hayal Gücünü Ortaya Çıkaran Etkinlikler	31
3.	Yaratıcı Hayal Gücü Testinin Puanlaması	54
4.	Eylem Planlarının Uygulama Tarihleri ve Kullanılan Ana Temalar	61
5.	Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. Döngü Puanları	73
6.	Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. Ve 2. Döngü Puanları	82
7.	Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. Ve 3. Döngü Puanları	91
8.	Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. 3. Ve 4. Döngü Puanları	98
9.	Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. 3. 4. Ve 5. Döngü Puanları	109
10.	Eylem Değişkenlerinin Yaratıcı Hayal gücü Boyutlarını Etkileme Düzeyi	112

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa
1.	Birinci eylem döngüsü uygulama adımları	69
2.	İkinci eylem döngüsü uygulama adımları	76
3.	Üçüncü eylem döngüsü uygulama adımları	86
4.	Dördüncü eylem döngüsü uygulama adımları	94
5.	Beşinci eylem döngüsü uygulama adımları	101

Ekler

EK A: Etkinlik Planı Örnekleri.....	136
EK Aa: Birinci Eylem Döngüsü (MEB) Etkinlik Plan Örneği.....	136
Ek Ab: İkinci Eylem Döngüsü (Geziler) Etkinlik Planı Örneği.....	138
Ek Ac: Üçüncü Eylem Döngüsü (Motivasyon) Etkinlik Planı Örneği.....	139
Ek Ad: Dördüncü Eylem Döngüsü (Yaratıcı Sorular) Etkinlik Plan Örneği.....	141
Ek Ae: Beşinci Eylem Döngüsü (Hayal Gücü Eğitimi) Etkinlik Plan Örneği.....	143
EK B: İl Milli Eğitim İzin Belgesi.....	147
EK C: Veli Bilgilendirme ve Onam Formu.....	148
Ek D: Yaratıcı Hayal Gücü Testi.....	149
EK E: Yaratıcı Hayal Gücü Testi A ve B Formu Şekilleri.....	150
Ek F: Örnek Yaratıcı Hayal Gücü Testi Öğrenci Uygulaması.....	151
EK G: Beşinci Eylem Döngüsü/ Hayal Gücü Eğitimi Etkinlik Uygulama Örnekleri	152
Ek H: Gözlem Formu.....	154
EK I: Görüşme (Yapılandırılmamış) Formu	155

Kısaltmalar

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OÖE	: Okul Öncesi Eğitim
K	: Kız Çocuklar
E	: Erkek Çocuklar
D	: Döngü

Bölüm I: Giriş

Okul öncesi dönem; çocukların fiziksel, bilişsel, psiko-motor, dil vb. alanlarda gelişimleri kaydettiği önemli bir dönemdir. Birçok becerinin ve davranışın kazandırılmasında kritik dönem olan bu dönemde, çocuklarda geliştirilmesi gereken özelliklerden biri de yaratıcılık ve hayal gücüdür. Yaratıcılık ve hayal gücü becerileri sayesinde çocuklar özgür düşünebilmekte, yeni fikirler ortaya atabilmekte ve kendi entelektüel donanımları kapsamında inovatif çözümler gerçekleştirebilmektedirler. Bu beceriler de 21.yüzyıl bireylerinin sahip olması gereken temel özelliklerin arasında yer almaktadır. Yaratıcılık ve hayal gücünün yüksek düzeyde kullanıldığı bu dönemde, birbirinden ayrı düşünülmeyen bu iki kavram yaratıcı hayal gücü adı altında ele alınmakta ve Türkiye'deki okul öncesi eğitimde de geliştirilmesi gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan okul öncesi eğitimde çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki sorunları belirlemek, bu sorunları çözmeye yönelik planlamalar yapmak, uygulamak, değerlendirmek ve en etkili uygulamayı belirlemek bir ihtiyaç olmaktadır.

Eğitim sistemindeki yenilikler; yaşam boyu öğrenme, yaparak yaşayarak öğrenme, yaratıcı ve eleştirel düşünme, hayal gücü gibi becerilerin bireyin hayatındaki önemini artırmıştır. Okullara, çağın gerektirdiği bu becerilerin geliştirilmesinde de büyük görev düşmektedir (Çankaya, Yeşilyurt, Yörük ve Şanlı, 2012). Dolayısıyla öğretmenlerin sınıf içi çalışmalarında ve eğitim programlarında bu becerilerin geliştirilmesine ağırlık vermeleri gerekmektedir. Bu becerilerin, doğal süreçlerle ve kendiliğinden, en çok kullanıldığı dönem olan okul öncesi dönemde ise desteklenmesi ve geliştirilmesi önemlidir. Bunun için de öğretmen tarafından çocuğa aktif olacağı, uygun bir çevrenin sağlanması gerekmektedir. Çünkü okul öncesi çağda çocuklar, farklı eğitim materyalleriyle vakit geçirerek, somut şeylerle temas ederek, farklı nesnelere deneyerek, yaparak yaşayarak öğrenmektedirler. Yeni

şeyler üretmektedirler. Tüm bunları yapmak ise her çocukta var olan yaratıcılığın gelişimi desteklemektedir (Aslan, Aktan ve Kamaraj, 1997).

2005 yılında yenilenen Türkiye Eğitim Sistemi'nde öğrenciler, onlara verilen bilgileri sorgusuz kabul eden ve ezberleyen değil, kendi kendine öğrenen, öğrendikleriyle yetinmeyip yeni şeyler üreten, yaratıcı düşünen bireyler olarak yetiştirilmek istenmektedir (Öztürk, 2010). Bu bağlamda yaratıcı düşünme yapılandırmacı yaklaşım için temel bir beceri olmaktadır. Bulut (2006)'a göre Türkiye'de 2005 yılında uygulanmaya başlanan yeni öğretim planlarının, önceki programlara göre daha çok farklı yöntem ve tekniklerin bir arada kullanımını önermesi, çocukların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirici özellikte olduğunu savunmuştur. Ayrıca 2013 yılında geliştirilen Okul Öncesi Öğretim Programı'nda çocukların yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme becerilerinin, hayal güçlerinin geliştirilmesi önerilmektedir (MEB, 2013). Yaratıcı düşünme becerileri, çocukların yeni fikirler üretmelerini, sorunlara farklı çözümler bulmalarını, yenilikçi olmalarını ve her durumda hayal gücünü kullanmalarını sağlar (Wegerif, 2007; Akt. Yaşar ve Aral 2010). Bu nedenle okul öncesi eğitimde yaratıcı düşünme becerilerinde, yaratıcılık ve hayal gücünde; bunları destekleyen yöntemlerden ve uygulamalardan hangilerinin daha etkili olacağının araştırılmasının gerekliliği düşünülmektedir.

Problem

21. yüzyılın başında dünyada yaşanan gelişmeler ve teknolojiye ilerlemeler, yaratıcı insan yetiştirmeye olan ihtiyacı artırmıştır. Bireylerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde eğitim programları önemli birer belirleyicidir. Geleneksel eğitim ezbercilik odaklı, verilerin doğrudan uygulanmasını isteyen ve böylece yaratıcılığı sınırlandıran bir yapıda iken; çağdaş eğitim okul öncesi dönemden itibaren çocukların merak etme, soru sorma becerilerini destekleyen, gözlem ve buluş yeteneklerini geliştiren, teknolojik gelişmelerle şekillenen, yaratıcılığı destekleyen özelliklere sahiptir. Yaratıcılık işlevsel pedagojik

desteklerle geliştirilebilen bir beceridir. Bu becerinin geliştirilmesinde ise pedagojik açıdan zengin bir çevre, çocuk odaklı hazırlanan program ve alanında uzman bir eğitici büyük önem taşımaktadır (Ömeroğlu ve Turla, 2001). Okul öncesi eğitim kurumları, çocuklara sunduğu özenle hazırlanmış ve gelişimlerini destekleyici türden bir fiziksel ortam; gerektiğinde çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına göre şekil alan, esneklik özelliği ile düzenlenebilen bir program ve bu alanda yetiştirilmiş, çocukların gelişim özelliklerine hakim ve her türlü ilgisine cevap verebilecek yeterlilikte bir öğretmen aracılığıyla yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmektedir.

Yaratıcılık ve hayal gücü gelişmiş çocuklara ait bazı özellikler bulunmaktadır. Charles Schafer (1973; Akt. Akçum 2005) yaratıcı çocukların; araştırma ve keşfetme arzusunda, meraklı, soru soran, hayal gücünü kullanan, bağımsız ve kişisel düşünebilen, değişiklik ve yenilik arayan, duygularını çeşitli yollarla ifade edebilen, bir fikir ile ilgili tüm olasılıkları değerlendirebilen çocuklar olduğunu ifade etmiştir. Ömeroğlu ve Turla (2001) da yaratıcılık eğitimi alan çocukların, karşılaştıkları güçlüklerle çözüm yolu aradıklarını, merak duyduklarını, soru sorduklarını, tahminde bulduklarını, hayal güçlerini işe koştuklarını, yeni fikirler ortaya koyduklarını, ilgi ve dikkat sürelerinin uzun olduğunu, kendilerine güvenli, dış dünyaya açık, akıllı, duyarlı, yeni yaşantılarda cesaretli olduklarını ileri sürmüştür. Bu özellikler, çocukların gerçek yaşamda tutunmaları, öğrendiklerini uygulayabilmeleri, 21. Yüzyıl becerilerine sahip olmaları açısından da önemli bir yere sahiptir.

Yaratıcılığın sağladığı ve günlük hayatta önemli bir yeri olan bir başka beceri ise çok yönlü düşünebilme becerisidir ve bu beceri eğitim programlarıyla geliştirilebilmektedir. Okul öncesi dönem ve ilkokul yılları ise yaratıcılığın temellerinin atıldığı yıllardır. Bu yüzden hem öğretmenlerin hem de ebeveynlerin bu yılları fırsata çevirmeleri gerekmektedir. Bu hususta öğretmenler özgür, baskıdan uzak yaratıcı öğrenme ortamları oluşturabilmek adına öncelikli olarak kendilerinin yaratıcı bir kişiliğe sahip olup hayal güçlerini aktif hale getirmelidirler.

Her bir çocuğun ilgilerine uygun bireyselleştirilmiş eğitim planı hazırlayabilecek yaratıcılıkta olmalıdırlar. Öğretmen esnek bir öğrenme ortamı hazırlamalı ve öğrencilerin denemeler yapıp sıradışı çözüm yolları bulmalarına rehberlik etmelidir. Öğretmen, bir problemin çeşitli çözüm yollarını deneyerek çözüldüğünü göstererek model olmalıdır. Çocukların fikirlerini ifade etmelerini sağlamalıdır. Öğretmen öğrencinin benlik algılarını olumlu hale getirerek de yaratıcılıklarını destekleyebilir (Senemoğlu, 2014). Ayrıca öğretmen düşünce üretmeye engel olan faktörlerin farkına vararak bunları azaltmaya çabalamalıdır. Geçmişte yaratıcı kişilerin insanlığa olan katkısını anlatmalı, sorunları nasıl çözdüklerini farketmeli ve yaratıcı bilinci oluşturmalıdır. Programların tamamlanmasını tek amaç olarak görmemeli, bireysel gelişime önem vermelidir (Öztürk, 2001).

Bazı geleneksel toplumlarda, bireylerin bireysel ilgi, ihtiyaç ya da değerleri değil, toplumun değer yargıları ve bunlara bireylerin uyma durumları ön planda tutulmaktadır. Dolayısıyla bu düşünce tarzı gerek ebeveyn-çocuk gerekse de okul-öğretmen çocuk ilişkisine yansımaktadır (Aslan & Cansever, 2009). Bu toplumlarda evde anne bana, okulda ise öğretmen farklı olanı, sorgulayanı desteklemek yerine genel doğrulara inancı ve uygulayışı önemsemektedir. Böylece okul, yaratıcılık gelişimine katkı sağlayamayacağından yaratıcılığı desteklenmemiş nesiller yetişmiş olacaktır. Bunu engellemek amacıyla öğretmenler süreç içerisinde yenilikçi bireyler yetiştirmeyi hedeflemeli, çocukların yaratıcılıklarını geliştirmeli, bunlara yönelik etkinlikler planlamalı ve geliştirmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013)'nin yayınladığı Okul Öncesi Eğitim Programı'nda; eğitimcilere süreçte, öğrencilerin araştırmalarına, soru sormalarına, tartışmalarına, uygulama yapmalarına, deneyerek üretimlerde bulunmalarına olabildiğince fırsat tanımları önerilmiştir. Okul öncesi eğitimin temel ilkeleri arasında gösterilen deneyerek öğrenme, bağımsız davranışları destekleme, hayal gücü ve eleştirel düşünceyi geliştirme, baskı ortamından uzak güven verici ortam sağlama, çocuk merkezli olma, keşfederek öğrenme gibi özellikler

yaratıcılık ve hayal gücünün ilkeleriyle örtüşmektedir. Bu temel ilkelerin eğitim sürecine nasıl dahil edileceği ile ilgili yeterli bilgi programda yer almadığından öğretmenlerin çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik yaratıcılık ve hayal gücü gelişimini destekleyen etkinlikler planlamaları gerekmektedir (Eti, 2016). Yaratıcılık ve hayal gücü de birbirinden ayrılamaz iki beceri olduğundan ve ilkeleri örtüştüğünden planlanacak etkinlikler iki beceriyi de geliştirir nitelikte olacaktır.

Türkiye’ de yaratıcılık ve hayal gücü konularında yapılan bilimsel çalışmalar ele aldığı konular bakımından incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Farklı bilim insanlarının okul ortamında yaratıcılığı destekleme üzerine çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalarda, okul öncesi eğitimin yaratıcılık, yaratıcı düşünme, yaratıcı problem çözme becerileri gibi yaratıcılık öğeleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bulut, 2006; Yaşar, 2009; Yaşar, 2010). Bazı araştırmalarda ise bunun tam tersi sonuçlar elde edilmiş ve anaokulu eğitiminin yaratıcılık üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Aslan, Aktan ve Kamaraj, 1997; Aslan ve Cansever, 2009). Çocukların yaratıcılık düzeylerini etkileyen etmenler üzerinde de çeşitli çalışmalar yapılmış ve yaş, sosyo-ekonomik düzey, annenin çalışması, baba mesleği, anne eğitim durumu gibi değişkenlerin çocukların yaratıcılık düzeylerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Yontar,1993; Gönen, Uzmen, Akçin ve Özdemir, 1993; Çeliköz, 2017). Bir başka çalışma ise yaratıcılık ve resim yapma becerisi üzerine yapılmış ve yaratıcılık becerisinin resim yapma becerisi ile gözlenebileceği sonucuna ulaşılmıştır (Ülger, 2016). Bir diğer çalışmada ise dramının yaratıcı düşünme becerisi üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yaşar, 2009). Bu alanda diğer çalışmalar ise yaratıcılık ve zeka ilişkisi üzerinde yapılmış ve bazı araştırmacılar zeka ve yaratıcılık arasında bir ilişkiye rastlamazken (Ogurlu, 2014); bazıları ise zeka ile yaratıcılık arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğunu savunmuşlardır (Ömeroğlu, 1986). Türkiye’ de yapılan çalışmalar daha çok okul öncesinde yaratıcılık ve etmenleri etrafında toplanmıştır. Hayal gücüne ise sınırlı

sayıda çalışmada değinilmiştir. Yapılan bir çalışmada hayal gücünün yaratıcı düşünme becerisini doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Çankaya, Yeşilyurt, Yörük ve Şanlı, 2012). Böylece çalışmada yaratıcılık ve hayal gücü kavramlarının birbiriyle çok yakın ilişkide olduğu görülmüştür. Çalışmalarda yaratıcılık ve hayal gücü kavramları ayrı ayrı ele alınmış olsalar da bu kavramlar bazı çalışmalarda kesişmiş ve yaratıcı hayal gücü kavramıyla bir arada incelenmiştir (Gündoğan, 2011; Gündoğan, Arı, Gönen, 2013; Yılmaz, 2018). Ancak bu çalışmalar sınırlı sayıda olup okul öncesi eğitim öğrencilerinden daha üst yaş gruplarını kapsamaktadır. Yaratıcı hayal gücünün okul öncesi eğitimdeki araştırmaları literatürümüzde eksiklik olarak görülmekte ve incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünyada yapılan çalışmalar da Türkiye’deki çalışmaları destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda yaratıcılık ile okul öncesi eğitim arasında pozitif yönde bir ilişkiye rastlanmıştır (Broinowski, 2002). Bazı çalışmalarda yaratıcılık ile zeka arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilirken (Fuqua, Bartsch ve Phye, 1975), bazı çalışmalarda ise yaratıcılık ile zeka arasında ilişkiye rastlanmamıştır (Walloch ve Kogan, 1965). Diğer çalışmalarda ise okul öncesi eğitim kurumunun, hazırlanan esnek ortamın etkisi ele alınmıştır (Dellas & Gaier, 1970; Eric, 1998; Hong, 2004). Jankowska ve Karwowski (2015), yaptıkları araştırmada yaratıcılık ve hayal gücü kavramlarının birbiri ile birçok noktada kesiştiklerini öne sürmüş ve yaratıcı hayal gücü kavramını ortaya atmışlardır. Ancak yaratıcı hayal gücü gelişimlerini sağlayan uygulamalara, karşılaşılan sorunlara ve bu sorunlara ne gibi çözümler bulduklarına ve bunlarla ilgili yansıtılmaları da içeren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Yaratıcı potansiyelin en yüksek düzeyde olduğu; çocuğun bedensel, dil, sosyal-duygusal gelişim alanlarında önemli ilerlemeler kaydettiği, sunduğu farklı çevre olanakları ve uyarıcılarla çocukların yaratıcılığının ve hayal gücünün desteklendiği okul öncesi dönemde çocukların birden çok yöntemle karşılaşmaları çok önemlidir. Bu bağlamda alternatif yöntemlerden hangisinin sınıf içinde daha çok yaratıcı hayal gücünü desteklediğini

çözümleme ihtiyacı, bu araştırmayı yapmaya iten en büyük etkidir. Bu yöntemlerin ise eğitimciler tarafından verimli bir şekilde yapılabilmesi için uygulamalardaki mevcut durum, eğitimcilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara buldukları çözümlerin detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin okul öncesi yaratıcı hayal gücü gelişiminde işlevsel eğitim uygulamalarının araştırılması için eylem araştırması deseninde planlanan bu çalışmanın gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bu amaç doğrultusunda ele alınan çalışmada, “Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki mevcut durum nedir?” ve “Yaratıcı hayal gücü uygulamaları hangi işlevsel eğitim uygulamalarıyla geliştirilebilir?” sorularına yanıt aranmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki mevcut durumu belirlemek, yaratıcı hayal gücü uygulamalarında yaşanan sorunları belirlemek, bu sorunları çözmeye yönelik eylemler planlamak, bu planları uygulamak, değerlendirmek ve de en etkili uygulamayı belirlemektir.

Belirtilen temel amaca ulaşmak için aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır.

1. Yaratıcı hayal gücü gelişimi uygulamalarında mevcut durum nedir?
2. Yaratıcı hayal gücü gelişimi uygulamalarında yaşanan sorunlar nedir?
3. Yaratıcı hayal gücü gelişimi uygulamalarındaki sorunu çözmeye yönelik hangi etkinlikler planlanabilir?
4. Yaratıcı hayal gücü gelişimi uygulamalarından en etkilisi hangisidir?

Araştırmanın Önemi

Yaratıcı hayal gücüne sahip bireyler olaylara çok yönlü bakabilen, orijinal fikirler üreten, çalışmaları sonucu kendine güvenen, yeni yollar üreten, farklıyı gören bireylerdir. Bu denli önemli bir becerinin, çocukların öğrenmeye oldukça açık olduğu okul öncesi çağlardan

itibaren desteklenmesi çok önemlidir. Yaratıcı, üreten, düşünen, gelişen ve geliştiren, yeni fikirlere açık olan, orijinal ürünler ortaya koyan nesiller ortaya çıkarmada okul öncesi eğitimin payı büyüktür. Bu noktada okul öncesi sınıflarda farklı uygulamalar işe koşulmalıdır. Bu çalışmayla yaratıcı hayal gücü uygulamalarının nasıl daha iyi geliştirildiğine yönelik ulaşılan sonuçların birçok paydaş için önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de şimdiye kadarki çalışmalar yaratıcılıkta öğretmen tutumları, anaokulu eğitiminin yaratıcılığa etkisi, hayal gücünün yaratıcılığa etkisi, yaratıcılık ve resim yapma becerisi, yaratıcılık ve drama, yaratıcılık ve bilişsel tempo konularına odaklanmıştır. Yaratıcı hayal gücüne ilişkin bilimsel açıklığın kapatılmasına ilişkin bir girişim olarak nitelendirilen bu çalışma, alana önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu çalışma okul öncesi eğitim programlarını düzenleyen uzmanlar için önemlidir. Güncel çalışmalar programlara yansıtılmaktadır. MEB (2013), okul öncesi eğitim programında, çocuğun keşfederek öğrenmesine öncelik verdiği, çocuğun öğrenme sürecine etkin katılımını, hayal gücünü kullanmasını, çocuğun çevresinde olanların farkına varmasını, merak ettiği durumlarda sorular sormasını ve araştırmalar yapmasını teşvik ettiği belirtilmiştir. Bu temel beklentileri karşılamak için okul öncesinde yaratıcı hayal gücünün geliştirilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Yapılan çalışmadan ortaya çıkan bulgular ve sonuçların program geliştirme uzmanlarına sürece ilişkin bir bakış sağlaması, öğrenme süreçlerinde ne gibi sorunların ortaya çıktığını ve bunlara nasıl çözümler bulunduğunu göstermesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma öğretmenlere kendi eğitim uygulamalarını gözden geçirmeleri, yaratıcı hayal gücü etkinliklerini uygulamaları ve olası sorunlara önceden hazırlıklı olmalarına yönelik bir örnek olması açısından önemlidir. Çoğu zaman öğretmenler geleneksel eğitim uygulamalarının dışına çıkarak yeni bir uygulama yapmak için kendilerini yeterli veya cesur hissedemezler. Ancak her öğretmen eğitimin niteliğini artırarak okul öncesi eğitimin

amaçlarına ulaşmakla görevlidir. Bu nedenle öğretmenlerin okul öncesi yaratıcı hayal gücü gelişimine destek olan öğrenme süreçleri planlayarak uygulamaya koymaları beklenmektedir. Öğretmenlere yine kendileri gibi bir öğretmenin sınıfında yaratıcı hayal gücü gelişimi için öğrenme süreçlerini nasıl geliştirdiğini, ne gibi sorunlarla karşılaştığını ve bu sorunları nasıl çözdüğünü gösteren bu çalışma onların da kendi sınıflarında benzer uygulamalar denemelerini teşvik edebilir. Böylece yaratıcılık uygulamalarında öğretmenlerin yaşadığı/yaşayacağı sorunlara ışık tutulmuş ve diğer öğretmenler yeni uygulamalar yapmada cesaretlendirilmiş olacaktır. Bu açıdan çalışma okul öncesi öğretmenleri için önem taşımaktadır. Ayrıca bu uygulamadan çıkan sonuçlar başka uygulamalara yön verecektir.

Bu çalışmanın eylem araştırması aşamalarında, öğrenme ortamındaki sınırlılıklar belirlenmeye çalışılmakta ve böylece öğrencilerin öğrenme süreçlerinin niteliğine yönelik çözümler geliştirilmektedir. Bu uygulama, eğitimin niteliğine yönelik bir çözümleri sağlaması nedeniyle, öğrencilere katma değer sağlayacak pedagojik fırsatlar sunması açısından önemlidir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Kapsam.

1. Çalışmaya dahil olan okul öncesi dönem çocukları, okul öncesi eğitime devam eden 5 ve 6 yaş çocuklarıdır.
2. Araştırmanın kapsamı 2017-2018 eğitim-öğretim yılında, Bursa Kestel ilçesinden seçilen bir anasınıfıdır.

Sınırlılıklar.

1. Çalışma 16 Nisan-25 Mayıs 2018 tarihleri arasında planlanmaktadır. Bu yüzden beş eylem döngüsü ile sınırlıdır.
2. Döngüler sürerken öğrencilerin okul devamları hususunda araştırmayı etkilemeyecek düzeyde devamsızlıkları olmuştur.

3.Bazı öğrenciler son eylem döngülerinde testte odaklanma sorunu yaşamışlardır ve bu sorunu öğretmen öğrenci ile yaptığı görüşmelerle aşmıştır.

Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: “Çocuğun doğumundan ilkokula kadar çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önünde bulundurularak, çocukların sağlıklı biçimde gelişmelerini sağlayıcı, olumlu kişiliğin temelini atıldığı, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, çocukların kendilerine güven duymalarının sağlandığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli bir eğitimidir” (Zembat,1994).

Yaratıcılık: “Değişik materyaller kullanarak, sınırsız kullanım alanlarını hayal ederek, eksik öğeleri sezip bu boşluğu doldurmak amacıyla her türlü değişikliği yeniden deneyerek fantezilerle dolu somut ya da soyut ürünler meydana getirebilmektir” (Yıldız ve Şener, 2003).

Hayal Gücü:“Hayal gücü, bireyin beden, duygu ve düşüncelerini bir noktaya odaklayarak bu unsurların birbirleriyle ilişkilendirmeleri olarak tanımlanabilir” (Tok, 2008).

Yaratıcı Hayal Gücü: “Geçmiş yaşantılardan oluşturulan imgeleri, yeni imgeler oluşturacak şekilde, birleştirmek, dönüştürmek, olanlardan farklı bir şekilde yeniden yaratmak olarak tanımlanmaktadır” (Jankowska & Karwowski, 2015).

Eylem Araştırması:“Okul ve sınıf temelli eğitimsel uygulamaları geliştirmeyi amaçlayan ve genellikle öğretmenler tarafından gerçekleştirilen araştırmalardır” (Demirel, 2005).

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde okul öncesi çocuklarında yaratıcı hayal gücü gelişimi ile ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

Yaratıcılık

Yaratıcılık insan yaşamında bilim, sanat, edebiyat gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Etkisinin bu denli yayılmış olması ise yaratıcılık üzerinde farklı görüş ve tanımları ortaya çıkarmıştır. Yaratıcılık üzerine birçok tanım yapılmış olsa da hepsinin belirli noktalarda örtüştüğü görülmektedir. Bazı tanımlar sürece vurgu yaparken, bazıları ürüne, bazıları kişilik özelliklerine vurgu yapmıştır. Ancak tanımlarda ortak olan özellik ise yeni bir şeyin ortaya konusudur. Bu üç kriteri belirleyen etken ise çevresel etmenler olmuştur (Öncü, 1992).

Yaratıcılık tanımlarında ürün boyutunun üzerinde duran araştırmacılara baktığımızda ortak noktalarının somut bir şey aramaları olduğu görülmektedir. Yıldız ve Şener (2003)' e göre yaratıcılık, “değişik materyaller kullanarak, sınırsız kullanım alanlarını hayal ederek, eksik öğeleri sezip bu boşluğu doldurmak amacıyla her türlü değişikliği yeniden deneyerek, fantezilerle dolu somut ya da soyut ürünler meydana getirebilmektir”. Fisher (2005)' e göre yaratıcılık; “yaratıcı bireylerin ürettikleri yaratıcı ürünleri gösteren bir şeydir”. Root-Bernstein (2006)' a göre yaratıcılık; “bir bireyin farklı bilgi ve eylem öğelerini, yeni ve etkili bir şeyin içine birleştirmesi olarak tanımlanabilir”. Argun (2011)' e göre ise; “yaratıcılık, bilinenlerden yeni bir şey ortaya çıkarma, yeni, özgün bir senteze varma, bir takım sorunlara yeni çözüm yolları bulma, daha önceden kurulamamış ilişkiler kurma, böylece yeni bir düşünce şeması içinde yeni yaşantı, deneyim, fikir ve ürünler ortaya koyma şeklinde tanımlanabilir”. Tanımlarda da fark edildiği gibi yaratıcılık tanımlarında ürün boyutuna vurgu yapanların somut ya da soyut bir şeye, bir ürüne, yeni bir fikir veya deneyime vurgu yaptıkları görülmektedir.

Yaptıkları yaratıcılık tanımlarıyla süreç boyutunda buluşan araştırmacılara baktığımızda, yaratıcılığı belirli aşamalarla açıkladıkları görülmektedir. Torrance (1962)' e göre yaratıcılık; "ihtiyacın hissedilmesi, bu ihtiyaca yönelik hipotezlerin oluşturulması, çözüm yolları için tahminde bulunma, hipotezleri test etme ve sonucun ortaya konması gibi aşamaları içinde barındıran bu eksikliklere, problemlere duyarlı olma süreci olarak açıklanmıştır". San (1992)' a göre ise yaratıcılık, "her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir". Tanımlamalarında süreç boyutu üzerinde duranların ortak özelliğine bakıldığında belirli bir süreç ve aşamalarla açıkladıkları görülmektedir.

Yaratıcılık tanımlarında kişilik özellikleri boyutunda kesişen araştırmacılara baktığımızda ise hepsinin tanımlarında ayrı ayrı yaratıcı kişiye ait özelliklerden bahsettikleri görülmüştür. Barlett(1958)' e göre yaratıcılık; "ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma ve bir şeyin diğer bir şeye rehberlik etmesine izin verme olarak tanımlanabilir". Torrance (1974)' e göre yaratıcılık; "sorunlara, yetersizliklere, bilgi eksikliğine, mevcut olmayan elemanlara, uyumsuzluklara karşı duyarlı olma, güçlükleri belirleme, çözümler arama, tahminler yapma ve eksikliklerle ilgili olarak hipotezler kurma ya da hipotezleri değiştirme, çözüm yollarından birini seçme ve deneme, yeniden deneme, daha sonra da sonuçları ortaya koymadır". Rıza (2001)' e göre yaratıcılık; "var olan kalıpları yıkmak, başkalarının yaşantılarına açık olmak, alışılmışların dışına çıkmak, bilinmeyenlere doğru bir adım atma, empoze edilmiş düşünce çizgisini kırmak ve yeni bir düşünce çizgisi ortaya koymak, belli bir problem için değişik alternatif çözümler getirmek, başkalarının izlediği yoldan çıkmak, başka şeylere yol açan yeni bir şey bulmak, yeni bir ilişki kurmak, yeni bir düşünce ortaya koymak, bilinmeyen yeni bir teknik veya yöntem icat etmek ve insanlara yararlı olan bir aracı veya aygıtı bulmaktır". Argun (2002)' a göre ise yaratıcılık;

belirli ortamda, problemler karşısında nesnelere, kavramları, imgeleri zihinsel süreçlerden geçirerek etkin akıl yürütme, yeni çözüm yolları bulma, ifadeye yeni boyutlar kazandırma yetilerini içeren, kişiye özgü bir etkinliktir. Tanımlardaki tüm bu özelliklere sahip olan kişiler yaratıcı kişi olarak nitelendirilmektedir.

Yaratıcılıkta 4P modeli. Yaratıcılık tanımları incelendiğinde birbirinden farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan tanımlar farklı olsa da ortak bazı noktalar bulunmaktadır. Bu ortak noktalar ise yaratıcı kişi, yaratıcı ürün, yaratıcılık süreci ve yaratıcılığı ortaya çıkaran çevredir. Rhodes (1961); yaratıcılık tanımlarındaki bu ortaklıkları sınıflandırarak 4P Modelini (Person(Kişi), Process(Süreç), Press(Çevre/Sosyal Bağlam), Products(Ürün)) ortaya çıkarmıştır.

Yaratıcı kişi (person). Yaratıcı kişilere ait özellikler tanımlanmıştır. Her araştırmacı yaratıcı kişiye yönelik farklı açıklamalarda bulunsa da kesiştikleri noktaların olduğu görülmektedir. Genel anlamda bu kişiler özgüvenli, bağımsız, maceraperest, yüksek enerjili, şakacı, çılgın bireylerdir (Argun, 2011).

Engle ve Snellgrove (1979, 206), yaratıcı kişileri şöyle tanımlamıştır: “Problemlere yeni yöntemler bulmaya çalışma mücadelesini vermektedirler. Böylece hedeflere varmak için yeni ve daha iyi yöntemler bulmaya çalışmaktadırlar. Düşünceleri ile toplum veya en az kendileri için yeni bir şey ortaya koymaktadırlar”. Morgan’a göre (1986, 245-247) ise yaratıcı kişi: “yaratıcı olan ister yazar, ister bilim adamı, ister sanatçı olsun, güneşin altında yeni bir şey bulmaya çalışan kişidir” (Akt. Harmanlı, 2002, 224).

Gardner’a göre yaratıcı kişiler, yaşamlarında yalnızca bir kere yaratıcı faaliyette bulunanlar değil; Gandhi, Darwin, Picasso gibi sürekli problem çözen ve soru soran ve bunu yaşam tarzı haline getiren bireylerdir. Ayrıca yaptıkları yeniliklerle insanların davranışlarında yeniliğe neden olurlar. Şakacı, deneyci, sıradışı ve tutkulu olmak, varoluşsal sorular sormak

ve yalnız olmak gibi özellikleri vardır. Hangi konuda iyi olduklarını bilen, yeni denemeler yapan ve kendilerini düzenleyen kişilerdir. Einstein, Picasso gibi yaratıcı insanlar, bir gariplik gördüklerinde bunu göz ardı etmek yerine, bu garipliğin içine çekilir ve bununla ilgilenirler. Bunun sonucunda herkesin göremediği şeyleri gördüklerinde, farklı şeyleri hayal ettiklerinde, delirmeye başladıkları düşünülür. Bir Picasso bir Einstein olmamış olabiliriz ama farklı giden öğrencilere sahibiz. Yapılması gereken neden böyle düşündüklerini anlamaya çalışıp onları bilişsel ve duyuşsal desteklemek ve yardımcı olmaktır. Farklı düşünen bir öğrenciye “muhteşem görünüyor”, “daha önce düşünmemiştim” şeklinde dönütler verilmelidir (Gardner, 2009).

“Csikszentmihalyi (1996, 36-40), yaratıcı kişilerdeki özellikleri şöyle belirtmektedir:

1. Yaratıcı kişiler; büyük bir fiziksel enerjiye sahip olmakla birlikte çoğunlukla sakin ve rahattırlar.
2. Zeka düzeyleri genellikle yüksektir.
3. Eğlence ve disiplini, sorumluluk ile sorumsuzluğu iç içe yaşamaktadırlar.
4. Hem içe dönük hem de dışa dönük özelliğe sahiptirler.
5. Hem alçak gönüllü hem de kendini beğenmiş gibi görünürler.
6. Karşı cinsin özelliklerini taşımaktadırlar. Yaratıcı kızlar arkadaşlarına göre daha baskıcı ve katı iken; yaratıcı erkekler daha hassas ve saha az saldırganlık göstermektedirler.
7. Hem isyankar hem de tutucu özellik taşırlar. Hem kültürlerini karakterize etmekte, hem de kültürlerinin ötesine gitmeye çalışmaktadırlar.
8. Çoğunlukla çalışmalarında hırslı ve objektiftirler.
9. Yaratıcı kişilerin açıklığı ve hassasiyeti onları acı ve ıstıraba götürmekte ise de bir taraftan da eğlendirmektedir”(Akt.Harmanlı, 2002).

Torrance yaratıcı çocukları; saçma fikirlere sahip olma, şakacı ve oyuncu olma ve kalıpların dışında hareket etme olmak üzere üç kişilik özelliğiyle açıklamıştır. Ayrıca hayalcilik, taklitten hoşlanma, düşüncelerinde esnek olma, fikirlerle doluluk, kendi kendine uğraşılardan hoşlanma, bir şeyler ortaya koymaktan zevk alma, yeni ve farklı şeyler denemekten korkmama, el becerileri gerektiren uğraşlarda yeteneklilik, akıcı bir konuşma yeteneği, ısrarcılık, bağımsızlık, değişik düşüncelere ve ortamlara kolayca uyum sağlama, işlerini standartların dışına çıkararak farklı ve özgün yollarla yürütmeye çalışma, yaratıcı

dramada ve rol yapmada başarılı olma, işitsel uyarılara duyarlılık, ritmik aktivitelere yatkınlık gibi özellikleri de eklemiştir (Argun, 2011). Ek olarak yaratıcı çocuklar, özgür yaratışlı, dağınık çalışan, risk almayı seven, farklı bakış açısına sahip, estetik konulara ilgili, yüksek enerjili, esprili, pratik düşünen, sezgileri kuvvetli çocuklar olarak görülmektedir. Alışılmamış davranışlarından dolayı da çevrelerinde kabul görmekte zorlanmaktadırlar (Artut, 2007).

“Charles Schafer (1973); yaratıcı çocuğu şu özellikler doğrultusunda tanımlamaktadır: Sürekli araştırma ve çevreyi keşfetme arzusunda olan, duygularını dışa yansıtabilen, aşırı meraklı, sürekli soru sorma isteği olan, maceralara atılmayı seven, hayal gücü kuvvetli olan, sezgisel düşünebilen, bağımsız ve kimseden etkilenmeden düşünebilen, kişisel görüşlerini belirten, değişik durumların çok fazla açıklanmaya gerek duymadan içeriğini kavrayabilen, bir duyguyu, bir düşünceyi değişik şekillerde ifade kapasitesi olan, sürekli değişiklik ve yenilik arama isteği olan, bir düşünce ile ilgili tüm olasılıkları değerlendirebilen çocuk yaratıcı çocuktur” (Akt. Argun, 2002, 111).

“Dirim (2000, 6) yaratıcı çocukların özelliklerini şu şekilde açıklamıştır:

- Doğaya karşı duyarlıdırlar.
- Enerjileri yüksektir. Oyun oynamayı severler. Tekdüze etkinlikler dikkatlerini çekmez.
- Meraklıdırlar, ilgi ve dikkatlerini yoğunlaştırabilir, ayrıntılara dikkat eder, pek çok soru sorarlar. Araştırmaya deney yapmaya eğilimlidirler. Eksik ve yanlışları çabuk fark ederler.
- Duygu ve düşüncelerini kolay ifade ederler. Karşılaştıkları sorunları çözmek için kendilerince yöntemler uygularlar.
- Olaylara ve çevreye kolay uyum sağlarlar, esnektirler.
- Hayal güçleri geniştir. İnsanları şaşırtmayı, risk almayı severler.
- Yapılan deneylerde ve sanat etkinliklerinde malzemeyi farklı kullanır, kendine özgü yöntemler kullanarak orijinal sonuçlar ortaya koyarlar.
- Dramatik etkinliklerde bedensel ve sözel canlandırmada başarılıdırlar.
- Yeni bulgular ve eserler ortaya koyduklarında duygusal doyum sağlar ve mutlu olurlar.”

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi yaratıcı kişiler hakkında birçok araştırmacı çalışmalarda bulunmuş ve farklı özellikler sıralamışlardır. Bunların ortak noktalarına bakıldığında, yaratıcı kişilerin spontane düşünebildikleri, düşünce ve eğilimlerinin estetiğe yakın olduğu, entelektüel kimliğe sahip, hayal gücü zengin, farklı konular arası ilişki

kurabilen, akılcı, geliştirici, eleştirel ve farklı dünya görüşüne sahip insanlar oldukları görülmektedir (Artut, 2007). Yaratıcı kişilerin bir diğer ayırıcı özelliği ise yeni fikir üretmekle kalmayıp, akıcı bir şekilde sürekli yeni fikir üretmeleridir. Yanlış yapmaktan korkmazlar ve akıllarına geleni deneyebilmektedirler. Başkalarının kendileri hakkındaki düşüncelerine önem vermemektedirler (Argun, 2011).

Yaratıcılık süreci (process). Süreç boyutu kişinin yaratıcı olma yolunda geçtiği aşamaları içermektedir. Bu süreci ilk aşamalandıran kişi 1923'te Graham Wallas'tır (Özaşkın ve Bacanak, 2016). Daha sonra farklı kişiler bu süreçten bahsetmeye devam etmişlerdir.

“Engle ve Snellgrove, Coon, Morgan ve Glitman gibi birçok yazar yaratıcılığın aşamalarını şöyle sıralamıştır:(Argun, 2011, 50-53).

- A. Alıştırma aşaması (Orientation): Problemin tanımlanmasıdır.
- B. Hazırlık aşaması (Preparation): Problemin tüm açılardan incelenmesidir. Bilgi edinme, analiz etme, yorumlama, sentez, değerlendirme etkinliklerinin tümüdür.
- C. Kuluçka aşaması (Incubation): Bu aşamada problem ile ilgili edinilenler bilinç altına itilir. Bilinç altı çalışırken başka işlere dönülür. Bu sırada derin düşünme, bilinç altı süreçler, görselleştirme devrededir.
- D. Aydınlanma aşaması (Illumination Inspiration): İlgisi olmayan düşüncelerin uzaklaştırılıp, bir anda yeni ilişkiler keşfetmek, sonuca yaklaşımdır.
- E. Doğrulama ve geliştirme aşaması (Verification and Rivision): Çözümün denenerek yeterliliği ve geçerliliğinin ölçüldüğü, “sürekli ilgi”, “uygulama”, “deneme” ile geçen aşamadır.”

Çevre (press). Tanımlamalarında yaratıcı kişi, ürün ya da sürece yer veren yazarların hepsindeki ortak özellik çevre faktörüdür. Yaratıcılığı oluşturan kişi, süreç ve ürün gibi sistemler yaratıcılığın ortaya çıktığı çevreden etkilenmektedirler (Özaşkın ve Bacanak, 2016). Çevresel faktörler yerine göre yaratıcılığı teşvik ederken yerine göre engellemektedir (Öncü, 1992). Yaratıcılığın düşük olduğu toplumlara bakıldığında hepsinin daha geleneksel ve inançlarına bağlı oldukları görülmektedir. Yine bu toplumların yapısının yanında sahip oldukları eğitim sisteminin niteliği de yaratıcılık düzeylerinde etkili olmaktadır. Araştırmacı ve girişimci kişilik özelliklerinin toplumun içinde bulunduğu çevre ve eğitim çevresinden

etkilendiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerinin de yenilenmiş ve gelişmiş olması yaratıcı insan oluşumunu artırmaktadır (Saraçoğlu ve Duran, 2009). Elverişli ve özgür çevre koşulları sağlandığında bireylerin yaratıcı olması kolaylaşırken, baskıcı katı ortam ise bireyin yaratıcılığını engellemektedir.

Yaratıcı ürün (products). Kişiler yaratıcı potansiyellerini fikir, resim, müzik, yazı, icat gibi somut ya da soyut ürünlerle ifade edebilmektedir. Bu boyutta yaratıcılığın sonucunda bir ürün ortaya çıkmaktadır. Ürün ağırlıklı yaratıcılık tanımlarında da görüldüğü gibi üründeki ana husus “yeni oluşu” olmaktadır. Kimsenin düşünmediği bir fikri bulmak, önceki yaratımları sentezleyip yeni bir icat yaratmak, hayal gücünü işe koşarak bir resim çizmek, düşünülmemiş tasarımlarda bulunmak, kişilerin yaratıcı süreçlerinin sonunda vardıkları noktalardandır. Kişinin yaratıcılığının ve hayal gücünün hissedilebilir ya da görülebilir hale gelmesidir. Yıldız ve Şener (2003)’ e göre ise bu yaratımların bir ihtiyaca cevap vermesi, faydalı olması esastır. Eren ve Gündüz (2011), yaratıcı ürünün faydalı olmasının yanında kullanışlı ve yenilik özelliği bulunması gerektiğini savunmuştur. Tüm bu özellikler dahilinde yaratıcı ürün; kişinin yaratıcı potansiyelinin, içinde bulunduğu çevre şartlarından da etkilenecek, bir ihtiyaca cevap verecek ve insanlığa faydalı olacak şekilde, düşünülmemiş, yeni bir somut ve soyut ürüne dönüştürülmesi olarak toparlanabilmektedir.

Yaratıcılığın boyutları. Guilford (1950), bir problemle karşılaştığında ona ya açık uçlu ya da kapalı uçlu bir şekilde yaklaşıldığını savunmaktadır. Yaratıcı düşünme süreci, problemlere çözüm yolu bulunmasını sağlayan yakınsak ve ıraksak düşünme ile yapılandırılmaktadır (Karabey ve Yürümezoğlu, 2015). Bireylerin topluma uyum sağlayacağı, toplumsal normlarla besleneceği düşünme biçimi yakınsak düşünme iken, bireyin kendi alanlarını keşfedeceği, öznel düşüneceği, hayal gücünü kullanacağı düşünme biçimi ise ıraksak düşünmedir. Bireyleri belli bir merkeze toplayan düşünme biçimi yakınsak düşünme iken merkezden uzaklaştıran düşünme biçimi ise ıraksak düşünmedir. Bunlardan yakınsak

düşünme bir problemle karşılaşıldığında mantık ve bilgiyi kullanarak çözüm yollarının sayısını azaltmaktır (Dombaycı, 2012). Başka bir deyişle, bir problemin ya doğru ya da yanlış olarak kabul edilmesidir. Yakınsak düşünme problemin kontrollü bir şekilde çözüme ulaştırılmasını sağlamaktadır. Yakınsak düşünen bireyler sonuç odaklı ve kontrolcülerdir. Iraksak düşünme ise farklı fikirleri yargılamadan ortaya koymak olarak tanımlanmaktadır. Problem çözme sürecinde farklı çözüm yollarının ve orijinal fikirlerin ortaya konmasını sağlamaktadır. Guilford (1959) bu süreci akıcı, esnek, orijinal olmak üzere üç bölüme ayırmıştır (Karabey ve Yürümezoğlu, 2015). Ayrıca akıcılık, esneklik, orijinallik, yaratıcılığın da üç ana faktörü olduğunu ve tanımların da bu kavramların üzerine konarak şekillendiğini savunmuştur (Ataman, 1993).

Akıcılık, esneklik ve zenginleştiirmeyle ilgili farklı açıklamalar da yapılmaktadır. Bunlardan akıcılık, belli bir sürede, diğer kişilere göre, daha fazla düşünce ve alternatif üretmektir (Rıza,2001). Akıcılığı geliştirmede en iyi yol ise beyin fırtınasıdır (Kandemir, 2006). Esneklik, belli bir düşünceye kapılmak yerine, onlardan farklı, değişik fikirler üretebilmektir. Zenginleştiirme ise bilinenlerin birleştirilerek ve düzenlenerek yeni yapıların oluşturulmasıdır (Rıza, 2001).

“Guilford; yaratıcı düşünceyi sekiz aşamada incelemiştir. Bunlar kelime akıcılığı (word fluency), çağrışım akıcılığı (associational fluency), fikir akıcılığı (ideational fluency), anlatım akıcılığı (expressional fluency), kendiliğinden esneklik (spontaneous flexibility), orijinallik (originality), duyarlı ve meraklı olma aşamalarıdır.

Kelime akıcılığı; çocuk tarafından kendi gereksinmelerini karşılayacak çokça kelime yaratılmasıdır.

Çağrışım akıcılığı; belli gereksinmeleri karşılayan anlamda kelime bulabilmektir. İlişkiler kurma ile ilgili olmaktadır. Çağrışım akıcılığı ile ilgili verilen testlerde verilen bir kelimenin benzer veya zıttını bulması istenmektedir. Örneğin “güzel” kelimesinin zıttı sorulduğunda “çirkin” verilebilmektedir.

Fikir akıcılığı ise; sınırlı sürede gereksinmeleri karşılayacak fikirler yaratmaktır. Oluşturulan fikirler basit bir kelime, bir resim, hikaye başlığı, değişik bir düşünceyi

açıklayan uzun ve kısa cümleler olabilmektedir. Örneğin; anlatılan hikayeye başlık bulma, yaptığı resmi anlatma gibi.

Anlatım akıcılığı; bir gereksinmeyi dile getirecek kelimeler sıralamasını yapabilmektir. Ayrıca cümlelerin basit bir şekilde oluşturulması söz konusudur.

Kendiliğinden esneklik; bir konu ile ilgili değişik fikirler bulabilmektir. Kişinin kendiliğinden çeşitli fikirleri ortaya atması veya algılanan şekillerdeki ani değişiklikleri görebilmesi ile ilişkilidir.

Orijinallik; çocuğun çok değişik ve özgül tepkiler yaratabilmesidir.

Yeniden tanımlama; bilinen nesnelere değişik şekilde kullanılabilmektedir.

Uyum esnekliği ise, bir problemin çözümünde değişik yollar bulabilmektir.”(Argun, 2011, 7-9).

Çocuklar, gençler hangi alanlara, mesleklere yönelirse yönelsinler onlardan sorunlara duyarlılık, esneklik, akıcılık vb. getirmeleri beklenir. Bu ölçütlerin kullanılabilir hale gelmesinde çocuklarda birden fazla duyunun aktif hale gelmesi gerekir ki bunda okul kadar aile de sorumluluk üstlenmelidir. “Çocuklar bir bahçede rengarenk çiçeklerin güzelliğini, bir çam kozalağının nefis simetrisini görebilmelidir; yaşlı bir meşe ağacının gövdesindeki kabukların sertliğini elleri ile okşayıp anlayabilmelidir. Deniz dalgalarının sahile çarpışına kulak vermelidir. Doğadan gelen tüm uyarılar yaşam boyu sürececek ve bir çocuğun iç alimini oluşturacaktır” (Yavuzer, 1989).

Yaratıcılık kuramları. Yaratıcılık tanımları çeşitli olduğu gibi yaratıcılığın kuramsal boyutunda da farklı açıklamalar mevcuttur. Kuramlar kendi anlayışları doğrultusunda yaratıcılığı tanımlamışlardır.

Tablo 1

Kuramların Yaratıcılığa Yaklaşımı

Kuram	Yaratıcılığa Yaklaşımı	Kaynak
Psikoanalitik yaklaşım	İç çatışmaların ve saldırganlığın toplumda kabul gören ürünlere dönüşmesiyle ortaya çıkan, zevk için üretilmiş bir güç olarak açıklamaktadır.	Argun, 2011
Gestaltçılar	Muhakeme yeteneğinden çok, hayalle fikir üretme olarak açıklamaktadır.	Kandemir, 2006
İnsancıl Yaklaşım	Yaratıcı ürünleri, öncelikle insanlığa olan değeri ve sosyal açıdan etkileri yönünden açıklamaktadır.	Akçum, 2005
Çağrışım Kuramcıları	Çok sayıda, alışılmadık çağrışımlar üretme olarak açıklamaktadır.	Argun, 2011
Çevresel Yaklaşım	Öğrenilmiş bir davranış olarak açıklamakta ve problem çözmede kendini gösterdiğini savunmaktadırlar.	Ataman, 1993
Algısal Kuramcılar	Güdülenme ve dış dünyayla ilişkiler kurma ihtiyacı olarak açıklamaktadır.	Argun, 2011
Bilişsel Yaklaşım	Eş anlam ile zıt anlamları bir arada düşünerek, mantığa uygun düzenlemek, esnek düşünceyle problemi çözmek ve sonunda özgün bir ürün ortaya koymak olarak açıklamaktadırlar.	Ataman, 1993
Davranışçı ve İlişkisel Teoriler	Bilinçli kuvvetler ile bilinçsiz kuvvetler arası ilişkiyle oluşan şeyler olarak tanımlamaktadır.	Sternberg, 1959; Akt. Kandemir, 2006

Farklı kuramlara ait bilim insanları yaratıcılığı tanımlarken, benimsedikleri yaklaşım doğrultusunda açıklamalarda bulunmuşlardır. Psikoanalitik yaklaşımda yaratıcılık; içgüdüsel dürtülerin ürünüdür (Ataman, 1993). Bu kurama göre bilinçli olmayan süreçler insan davranışına yön vermektedir. Ayrıca bireyin hareketlerine sebep olan temel ihtiyaçlar açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır. Psikanalitik kuramın temsilcilerinden Freud' a göre yaratıcılık ise, id dışında ortaya çıkan davranışlardır. Gestaltçılar ise kuramın temel felsefesinde olduğu gibi yaratıcılığın da bütüncül ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Kişi bir sorunla karşılaştığında önce zihninde var olan benzer durumlarla yola koyulmaktadır. Kişi problemi bütünüyle gördüğünde ise sonuca ulaşılmaktadır. Böylece sorun içsel bir dürtü sonucu çözülmüş olmaktadır (Kandemir, 2006). Bu bir yeniden yapılandırarak çözme ve üretme işlemidir (Argun, 2011). Yaratıcılığa eş anlamlı olarak da “üretken düşünmek” ya da “sorun çözmek” tabirlerini kullanmaktadırlar (Akçum, 2005). Hümanistik yaklaşıma göre yaratıcılık; bireyin dışındaki insanların, maddelerin, yaşam koşullarının ortaya çıkışı olarak açıklanmaktadır (Argun, 2011). Bu yaklaşımda her birey yaratıcı özelliğiyle doğmakta ve uygun koşullar sağlanıp, gerekli zaman verildiğinde yaratıcı ürünler ortaya koyabilmektedir (Ataman, 1993). Hümanist kuramcı Maslow, 1954 yılında yaratıcılığı da kendini gerçekleştirmek olarak açıklamaktadır (Kandemir, 2006). Çevresel yaklaşıma göre yaratıcılık, desteklenerek ve yaratıcılık eğitimi ile geliştirilebilmektedir (Akçum, 2005). Bilişsel yaklaşımda yaratıcılığa ilişkin zihinsel süreç açıklanmaktadır (Tok, 2008). Davranışçı psikologlar kuramlarında, insan davranışını, uyarıcı ve tepki ilişkisiyle incelemektedirler. Davranışın sonucu ödül getirirse o davranış devam etmekte, ceza ile sonuçlanırsa ise davranış seyri azalma göstermektedir. Bu doğrultuda bakıldığında yaratıcılığı da bilinçli kuvvetler ile bilinçsiz kuvvetler arası ilişkiyle oluşan şeyler olarak tanımlamaktadırlar (Sternberg, 1959; Akt. Kandemir, 2006).

Yaratıcılığın geliştirilmesi. İnsan düşünerek, araştırarak, merak ederek ve deneyerek yeni bir şeyler keşfeder ve yaratır. Günlük yaşamda karar verirken, yorumlarken yaratıcılıktan yararlanır. Bu gücü kullanmak için de çocuklar küçük yaşlardan itibaren sanatsal alanlara yönlendirilmeli; “bakması” değil “görmesi” sağlanarak yaratıcılığın temeli atılmalıdır (Dirim, 2000). Yaratıcılık okul öncesinde demonstrasyon, dramatizasyon, yaratıcı drama ve rol yapma gibi tekniklerle geliştirilebilir. Yaratıcılık yeteneği ile, karşımıza çıkan sorunları çözebilir, gelecekle başa çıkmayı başarabiliriz (Artut, 2007).

Yaratıcılık çoğu zaman sanatsal yaratıcılıkla eş anlamlı sayıldığından, geliştirmede; boyalar, artık materyallerden yararlanılmış, düşünce oyunları ihmal edilmiştir. Oysa bir sözcük üzerine sohbet edilerek de akıcı, esnek, orijinal düşünceler ortaya çıkarılabilir (Argun, 2011).

Yaratıcılık hem çocuklar hem de öğretmenler için oldukça faydalı bir süreçtir. Yaratıcılık çocukların, sorunlara farklı çözüm yolları aramalarını, kendilerine güven duymalarını, farklı olmaya çalışmalarını ve bundan hoşlanmalarını sağlarken; öğretmenlerin ise öğrenme sürecinde çocuklar adına faydalı işler yapmalarını, çocuklarla sağlıklı ilişkiler kurmalarını, farklı tür ve yetenekteki çocukları fark edebilmelerini, müfredatta esnek olmalarını sağlar (Artut, 2007).

Hayal Gücü

Hayal gücü, Kartal tarafından “yaratıcılığın arkasındaki dürtüsel güç” olarak tanımlanmıştır. Yaratıcılığın ön şartı hayal gücüdür. Hayal gücü var olanın farkına varıp onu sorgulamaya ve bu sorgulamayla var olana yeni bir boyut kazandırmaya neden olur. Hayal gücü sayesinde insan varlığının anlamını bulur ve böylece kendini gerçekleştirmiş olur (Kartal, 2014). Vygotsky (2004)’ e göre hayal gücü ise; “sadece boş bir zihinsel eğlence ya da gerçeklikte sonuçları olmayan bir etkinlik değil yaşam için gerekli bir fonksiyondur. Hayal

gücü yaşantıya bağlıdır, yaşantı da hayal gücüne bağlıdır”. Reichling (1990), hayal gücünün yaratıcılıktan önce geldiğini savunmuştur. Ona göre hayal gücü algı, sezgi, düşünme ve hissetmeyi içinde barındırır. Bilim insanlarının yaptığı farklı tanımlara bakıldığında ortak noktalarının hayal gücünü, yaratıcılığın ön koşulu olarak görmeleri olduğu görülmektedir.

Hayal gücü yaratıcılığın gelişiminde önemli rol oynar. Hayal dünyasında bir probleme birden çok çözümler üretme imkanları olduğundan problemlerin çözümünde hayal gücü önemlidir. Çocuğun tekrar tekrar deneme şansı vardır. Kendi ürettiği yöntemlerle, hayal gücü sayesinde problemlerle baş etmeyi öğrenir (Harmanlı, 2002). Kişileri, onların hareketlerini ve olayları, dramatik oyunlarında canlandırır. Çocuklar hayal güçlerini her an kullanır. Hayal gücünün desteklenmesiyle yaratıcı özellikler ortaya çıkabilmektedir (Argun, 2011). Ayrıca hayal gücü ve –miş gibi oyunları; pozitif bilimleri takip etmeyi ve anlamayı içeren becerileri içerirler (Root-Bernstein, 2006).

Çocukluk döneminde saflığın ön planda olmasıyla, çocuklar derin bir hayal gücüne sahip olmaktadır. Bu saf oluş ile hayal gücü yaratıcılığa olumlu katkılar yapmaktadır. Sahip oldukları hayal gücü sayesinde çocuklukta yaratıcı özellikleri daha fazla görülmektedir (Harmanlı, 2002). Zengin yaşantılar geçiren çocukların hayal güçleri ise daha aktif olacaktır (Vygotsky, 2004). Hayal gücü; bireyin düşünmesi özgür kılındığında ve bu yetenek beslenip desteklendiğinde en iyi sonuçlarını ve ürünlerini vermektedir. Düşünme gücü sınırlandırılıp, bunun yerine dogmatik kurgulamalar yerleştirildiğinde ise hayal gücü yok olur hale gelir (Ataman, 1993). Çocuklara hayal gücü eğitimiyle hayal kurmayı sağlayacak beceriler kazandırılmalı ve çocuklar hayallerinin peşinden gitmeye yönlendirilmelidir (Kartal, 2014). Çocuklarda zaten bulunmakta olan zengin hayal gücünü geliştirmeleri için onlara fırsatlar vermeli, onların “uçuk” düşüncelerini olumlu şekilde karşılamalıyız (Argun, 2011).

Çocuklar hayal güçlerini kullanarak, kendi çevrelerini seçerek, yetişkinlikte geçmişe bakarak, bir takım düşüncelerini yönetip şekil verebilirler. Tam da burada yaratıcılığın kendi kendini eğitme ve düşünce gücü olduğu gerçeği devreye girer. Hayal gücümüzü, yaratıcılığımızı ve düşünce gücümüzü kullanarak kişiliğimizi dahi şekillendirebiliriz (Alder, 2004). Hayal gücünü kullanan çocuklar alışılmamış bağlantılar kurabilirler. Bilinen bilgilerin daha da ilerisini hayal edip, bu hayallerini gerçekleştirenler bilimin ve medeniyetin de ilerlemesine etki etmiş olurlar. Graham Bell mevcut bilgi olan telgraftan daha ilerisini hayal edebildiği için insanlık tarihinin bir telefonu olmuştur. Hayal gücü yeni bilgilerin bulunmasına, yeni bilgiler de insanlara zengin yaşam koşulları sunan hayal ürünlerinin doğmasına neden olmuştur. Albert Einstein “Hayal gücü, bilgiden daha değerlidir” düşüncesini savunmuştur (Kartal, 2014). Çünkü hayal gücü, yeni fikirlerin doğması için bilgileri yeniden biçimlendirmektir (Evans, 1991; Akt. Kandemir, 2006).

Küçük yaşlarda çocuğun hayal gücünün değerli olduğunu öğrenmesi önemlidir. Oynadıkları tiyatro oyunları, girdikleri roller, anlattıkları ilginç öyküler, çizdikleri değişik resimler vb. etkinlikler çocukların hayal güçlerine dayanır ve çocuk düşüncesinin normal evrelerindedir (Artut, 2007). Çocuğun hayal dünyasının gelişmesi, duyularla ilgili deneyimlerinin çoğaltılmasıyla mümkündür (Argun, 2002). Çocukların hayal dünyalarındaki gelişme özellikle beş yaşından itibaren görülür (Artut, 2007).

Okul öncesi eğitim kurumlarında hayal gücünü desteklemek adına bir takım çalışmalar yapılabilir. Öğretmen tütsülerle, loş bir ortam yaratarak, müzik eşliğinde hayal etme oyunu oynatabilir. Okulda çocuklara bir dönem zengin materyaller sunulup, ikinci dönem ise bunlar toplanıp yerine açık uçlu materyaller sunularak çocukların hayal güçleri desteklenebilir (Yıldız ve Şener, 2003).

Yaratıcı Hayal Gücü

Yıllardır yaratıcılık ve hayal gücü araştırmaları birbirine paralel olarak yapılmaktadır. Ancak bu araştırmaların sonucunda bu iki kavramın birçok noktada keşiştiği görülmüştür. Bu iki kavram arasında köprü görevi görmesi amacıyla “yaratıcı hayal gücü” modeli ortaya atılmıştır (Jankowska & Karwowski, 2015).

James Broughton, yaratıcılık ve hayal gücü hakkında “Yaratıcılığımız, kurabildiğimiz hayallerle doğru orantılıdır. Tek sınır, her zaman, hayalin koyduğu sınırdır” düşüncesini savunmuştur (Acar ve Karadeniz, 2012). Pozitif bilimler yaratıcılığı; hayal gücü ve bilimsel bilgilerin birleşimi olarak tanımlamaktadır (Ataman, 1993). Yaratıcı etkinlikler; yaratıcılık, hayal gücü, merak, heves gibi öğelerin kaynaklık etmesiyle oluşur. Henüz olmayanı hayal ederek yaratıcılık gelişir. Dolayısıyla farklı olanı bulma sürecinde bu öğeler ayrılmaz bir bütündür. Yaratıcılıkta yalnızca düşünme değil, duyular, duygular ve hayal gücü gibi yetiler ve bunların birbiri ile olan ilişkileri etkin rol oynamaktadır. Yeni olanı bulmada zihnin tüm yetileri hareket halinde olmaktadır. Buluşa yönelmiş yaratıcı harekette bu yapının her öğesi bir araya gelmektedir (Argun, 2011). Bu yüzden yaratıcılık ile en temel bağlantısı bulunan hayal gücünü yaratıcılıkla birlikte ele almak, orijinal fikirlerin ortaya çıkmasındaki temel bağlantıları çözmemizi sağlayacaktır.

Kişinin hayal gücü geniş ise yaratıcılığı da o oranda gelişmiş olmaktadır. Yaratıcılığın öncüsü hayaldir. Hayal bilginin sürekli gelişmesini sağlar (Kartal, 2014). Wilner (1975)’ e göre “yaratıcı hayal gücü yeni imge ve imge örnekleri yaratımında önceki yaşantının yeniden birleştirilmesiyle insan zihninin problemleri çözme yeteneği, sentezleme gücüdür” (Akt. Gündoğan, 2011). Bu yüzden yaratıcı hayal gücü kitaptaki bilgiden dahi daha önemlidir (Simpson, 1922).

Jankowska ve Karwowski (2015) yaratıcı hayal gücünü; geçmiş yaşantılardan oluşturulan imgeleri, yeni imgeler oluşturacak şekilde, birleştirmek, dönüştürmek, olanlardan farklı bir şekilde yeniden yaratmak olarak açıklamaktadır. Tüm bu eski bilgileri hatırlama, birleştirme, yeni bir şeye dönüştürme ve yaratma süreçlerinde ise algılama, dikkat etme, hatırlama, dil becerisi, düşünebilme, motivasyon gibi süreçlerin aynı anda kullanılması gerekmektedir.

Yaratıcı düşünce, Adler tarafından akıcılık, esneklik, orijinallik, duyarlılık, akıllılık, yeniden tanımlama, ayrıntıya girme, belirsizlik, yakınsak ve ıraksak düşünme, farklılık, öz disiplin, mükemmellik, risk alma gibi boyutlarla incelenirken; Jankowska ve Karwowski (2015) yaratıcı hayal gücünü canlılık, orijinallik ve dönüştürülebilirlik boyutlarıyla incelenebileceğini savunmuştur. Bu süreçler esasında aynı bilişsel süreci izlemektedir. Çocukların bu boyutlardaki durumu, bizlere yaratıcı hayal gücü düzeyleri hakkında ipucu verecektir.

Vividness (Canlılık): Üretilen imgelerin görselleştirme ve detaylandırma düzeyidir.

- Çocuğa sunulan bir şeklin tamamlanmasındaki detaylandırma düzeyinin yüksek olmasıdır.
- Çocuğun çiziminde, imgelere yüklenen anlamların kendilerine ait olan karakteristik özellikleri yansıtabilmeleridir. Örneğin, rüzgarda savrulan yaprak resmi çizilmesinde, rüzgar ve yaprağın savrulmasındaki hareket ve dinamiği çizime yansıtabilme düzeyidir.
- Sembollerle, mecazi imgelerle çizimden anlam çıkarabilme düzeyidir.

Orijinallik: Üretilen imgelerin sıra dışılığıdır.

- Çocuğun çizimindeki imgeye anlam yüklenerek oluşturulan yeni nesnelerin, faaliyetlerin, süreçlerin ve olayların tasviri, gerçekte var olanlardan önemli ölçüde farklı olmasıdır. Örneğin, çocuğun dar açılı şeklinden “gelecekteki aile tatilini” resmetmek istemesi ve mevcut kabul görmüş tatil yaklaşımlarından farklı olarak uzayda tatil resmetmesi.
- Kültüre ait herhangi bir imgenin, sıradışı/şaşırtıcı bir şekilde yeniden çizimidir.
- İmgelerin mizahi bir sunumla resmedilmesidir.

Dönüştürülebilirlik/Dönüştürülebilirlik: Üretilen imgeyi farklı bir şeye dönüştürebilme düzeyidir.

- Çocuğun bir çizimi tamamlayarak ürettiği imgeyi çoğaltma girişimidir. Örneğin, imgeden erik meyvesi yapan öğrencinin, erik resmini çoğaltarak, bir tabak erik haline getirmesi.
- Çocuğun ürettiği resmin bir kısmı aşırı şekilde çarpıtılmıştır. Örneğin, imgeden kuş resmi üreten öğrencinin, kuşun kuyruğunu kuşun boyutuna göre oldukça uzun yapması. Ya da Rapunzel’in saçlarının oldukça uzun yapılması vb.
- Amplifikasyon. Üretilen imgeye ek detaylar eklemektir (Jankowska&Karwowski, 2015).

Çocukların yaratıcı hayal gücü düzeylerinin yüksek olması onlara birçok açıdan fayda sağlayacaktır. Bu yüzden çocukların bu boyutta desteklenmeleri gerekir. Çocukların yaratıcı yeteneklerini geliştirmek için yaratıcı hayal gücü boyutunda desteklenmesinin faydalarını şöyle sıralayabiliriz: (Argun, 2011, 65-78)

- Onların karşılarına çıkan fırsatlardan yararlanmalarını
- Karşılaştıkları güçlükleri yenmeleri için yeni çözüm yolları bulmalarını
- Merak ederek soru sormalarını ve tahminlerde bulunmalarını
- Araştırma ve deney yapma eğilimlerini artırmalarını

- Hayal güçlerini geliştirmelerini
- Bir konu üzerinde ilgi ve dikkatlerini uzun süre tutabilmelerini
- Yeni oyunlar keşfetmelerini
- Kendilerini dış dünyaya ve insanlara açık tutabilmelerini
- Dengeli ve coşkulu, akıllı ve duyarlı kişiler olabilmelerini
- Duygu ve düşüncelerini farklı yollarla ifade edebilmelerini
- Yeni yaşantıları denemeye cesaretle katılmalarını
- Ayrıntılara dikkat ederek yanlış ve eksiklerini kolayca fark edebilmelerini sağlamaktadır.
- Çocuğun kişiliğini ifade etme, seçim yapma, karar verme yeteneğini geliştirir.
- Çocuk yaratıcı araç gereç kullanırken yeni fikirler edinir ve duygusal yetilerini geliştirir.
- Çocuk kendini sözlü olarak ifade etmeyi öğrenir, çocuğun dilini geliştirir.
- Kavramları kazanır.
- Kendi işini planlamayı, uygulamayı, sonuçlandırmayı başarır ve özgür davranmayı öğrenir.
- Kişiliğini anlamaya başlar, deneylerle yeni aşamalar yapmayı öğrenir.
- Çevresindeki olayları biçim, renk, doku, yapı türünden kavramları ayırt edebilmeyi ve değerlendirmeyi öğrenir.
- Buna yönelik etkinlikler çocuğun çevresine ve doğaya olan duygularını geliştirir.
- Çocuk duygusal rahatlama olanaklarını keşfeder.
- Zamanını yapıcı bir şekilde değerlendirir ve zevkli uğraşlar edinir.

Yukarıdaki özellikler, çocukların kendi kendine yeten, sorgulayan, araştıran düşünen bireyler olmalarında etkili olan özelliklerden sayılmaktadır. Bu özellikler de teknolojik ve sosyal gelişmeler sonucu gelişen, değişen dünyada bireylerde aranan özelliklerden olmaktadır. Yaratıcı hayal gücünün gelişimini çocukluk çağından itibaren desteklemek ise çağa uygun bireyler yetiştirilmesini sağlayacaktır.

Okul Öncesinde Çocuk Gelişimi ve Yaratıcı Hayal Gücü

Çocuklarda yaratıcı hayal gücünün gelişimine bakıldığında, yaratıcılık ve hayal gücünün ilk etkileri çocuk oyunlarında görülmektedir. Basit oyun ve oyuncaklarla bebeklerde dahi bu özellikler harekete geçirilebilmektedir. Daha ileri yaşlarda ise çocuklar hayali oyunlarında, farklı rolleri deneyerek, farklı duyguların farkına varmakta ve yaratıcılık ve

hayal gücünü etkinliklerinde ortaya çıkarmaktadırlar (Argun, 2011). Yaratıcılığın bebeklikten itibaren geliştirilmesinde duyuları uyarıcı çevrenin etkisi büyüktür (MEB, 1998).

Gesel ve Ilg (1974) taklitin çocuktaki yaratıcı yeteneklerin gelişmesindeki önemi üzerinde durmuşlardır. Çocuklar doğumdan itibaren hareketleri, sesleri ve hatta yaşantıları taklit etmektedirler. Bu taklit ileriki yıllarda yerini çocukların kendi doğrularını oluşturmasına ve hayal güçlerini geliştirmelerine bırakır. Çocuk hayal dünyasını ve yaratıcılığını kullanarak kendini çeşitli yollarla ifade etmektedir (Akt. Argun, 2011).

Çocuklarda yaratıcı hayal gücünün gelişimini şu öğelerle açıklayabiliriz: (Alder, 2004; Argun, 2002-2011; Artut, 2007; Dirim; Fox&Schirmocher; Koca, 2009; Sungur 1992)

- Küçük çocuklar nesnelere hakkında fazla bilgi sahibi olmadıklarından çocuğun yaratıcılığa yaklaşımı oldukça özgür ve yalındır.
- Küçük çocuklarda öz bilinç tam gelişmediğinden yaratıcı olabilecekleri yönünde güvenleri vardır.
- Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişiminde öykü anlatma, resim yapma, plastik eşya ve heykel yapma, müzik ve benzeri etkinlikler büyük rol oynar.
- Boya karıştırma, müzik aleti çalma, kil ve çamur şekillendirme, şarkı eşliğinde dans gibi yaratıcılığın ve hayal gücünün her türünde büyük ve küçük kaslar gelişir.
- Problem çözme, paylaşma, bakış açısı geliştirme gibi sosyal beceriler de yaratıcı hayal gücü çalışmalarlarıyla geliştirilmiş olur.
- Yaratıcılık; analiz, sentez, tahmin, test etme gibi düşünme becerilerini de içerdiğinden, çocuğun zihinsel ve bilişsel gelişimini de destekler.
- Fantastik hikayeler, alışılmamış ve farklı çizimler, rol oynama okul öncesi dönem çocuğunun oluşturduğu beklenen ürünleridir.

- Çocuk yaratıcı özellikteki etkinliklerle kendini ifade etme olanağı bulur, ayırt edebilme yetileri gelişir, ayrıntılara dair hafızaları kuvvetlenir. Böylece edindikleri deneyimlerle düşüncelerine yön verirler.
- Çocukların orijinal fikirler ortaya koymalarının sağlanmasında, düşüncelerinin tartışma ortamında ele alınması ve grup çalışmasının rolü büyüktür.
- Okul öncesi çocuklarının zengin hayal güçlerinde kısıtlama olmadığından, estetik kaygı gütmeden çizimler yapabildiklerinden, ilköğretim basamaklarına göre ürünleri daha özgün niteliktedir. Yaratıcılık ve hayal güçlerindeki sınırsızlıktan dolayı resimlerinde örneğin mavi papatya çizebilirler.
- Okul öncesi dönem çocuğu kendine göre yorumladığı olayları; ses renk, hareket, çizgiler ve fikir aracılığı ile anlatır. Çocuklar başlangıçta gördükleri davranışları taklit ederlerken; bedensel, zihinsel gelişim ve algı birikimi ile bunlara kendi deneyimlerinden katkılar yaparlar ve kendilerine özgü davranış biçimi geliştirirler. Çevresinden edindiklerini kendilerine göre renklendirir ve biçimlendirirler. Bunu sağlamak için de özgür bir ortam gereklidir.
- Okul öncesi çağ, çocukların bir takım kavramları etkin olarak kazandıkları bir dönem olduğundan, çocuğun yaparak yaşayarak kavramlarla tanışması sağlanmalı, öğrendiklerini ifade etmelerine olanak tanınmalıdır.
- Okul öncesi dönemde çocuklar kendilerini özgürce ifade etmek, yeni şeyler denemek, paylaşmak, açıklamak isterler. Tüm bu ihtiyaçlarına cevap veren yaratıcı etkinliklerden de büyük zevk alırlar.
- Küçüklükte sahip olunan yaratıcı becerilerin canlandırılması mümkündür.
- Beyin geçmişteki duyuşal deneyiminden her daim yararlanır. Bunun üzerine günlük hayatta bir makale okunduğunda, biriyle karşılaşıldığında, farklı bir yer görüldüğünde, beyin olağanüstü yeni bir kavram geliştirir. Çocuklar da aynı bu şekilde en küçük şeyi

bile yeni bir deneyim olarak gördüklerinden ve bunun üzerine yaratıcı bir üretimde bulduklarından ebeveynlerinden daha çok bu karşılaşmaları fırsata çevirip daha yaratıcı olurlar. Çocuklar da dahiler de aynı süreci kullanır.

Yukarıda sıralanan okul öncesi dönem çocuğunun gelişim özelliklerine bakıldığında yaratıcı hayal gücünün özellikleriyle örtüştüğü görülmektedir. Yaratıcı hayal gücü kavramı okul öncesi yaş çocuğunun doğasıyla örtüşmektedir. Çocuklar erken yaşlardan itibaren desteklenerek tüm gelişim alanlarında olduğu gibi yaratıcı hayal gücü gelişiminde de ilerlemeler kaydedilebilmektedir. Çünkü çocuk ilk yaratıcı öğelerini okul öncesi dönemde ortaya koymaktadır. Ataman (1993)'e göre bu dönemdeki yaratıcılık ve hayal gücü çeşitli etkinliklerle ortaya çıkar:

Tablo 2

Yaratıcılık ve Hayal Gücünü Ortaya Çıkaran Etkinlikler

Etkinlik adı	Açıklama
Animizm (Canlandırma):	Cansız nesnelere canlı gibi davranmadır. Düşen çocuğun düştüğü yere vurarak, “İşte ben de senin canını yakıyorum” demesidir.
Dramatik Oyunlar:	Animistik düşünceye paralel gelişir ve çocuk hayal dünyasındaki öğeleri canlandıran oyunlar oynar. Tahta blokların oyunda bebek, kule ve telefon olmasıdır.
Hayali Arkadaşlıklar:	Çocuğun fantezilerini ayaklandıran bir insan, bir hayvan, bir şey olabilir.
Yapılandırılmamış Oyunlar:	Yap-boz, çamur, kil, kum, hamur gibi malzemelerle yapılan etkinliklerdir.
Gündüz Düşlemeleri:	Hayal kurma tarzında çocuğun oyunlarda kendini bir film kahramanı olarak görmesidir.
Beyaz Yalan:	Çocuğun onaylanmayan, yasaklanmış bir şeyi yaptığında; cezadan kaçmak için başvurduğu yalanlardır. Buna kendisi de inanır

Sıralanan etkinliklerde çocuk nesneyi farklı bir nesne yerine kullanarak, kendini farklı birinin yerine koyarak, yapılandırılmamış malzemelerle yeni tasarılar yaparak hayal dünyasını canlı tutmaktadır. Var olanlardan yeni oluşumlara gitmeyi teşvik eden bu tür etkinlikler yaratıcı hayal gücünün de gelişimi desteklemektedir. Bu tür oyunlar çocuklar için ekstra bir iş olmaktan ziyade, onların varoluşlarında bulunan, özgür olduklarında kendiliğinden ortaya çıkacak etkinliklerden olmaktadır. Bu süreçte yetişkine düşen görev ise onları bu oyunları kurmaları konusunda özgür bırakmak, ortaya çıkardıklarını desteklemek ve bu süreçte onları gözlemlemektir. Bu dönem çocuklarının yaratıcı özellikte olup olmadıklarını tespit etmek için

çocuğu süreç içerisinde gözlemlemek; özgünlük, akıcılık, esneklik gibi yaratıcı davranış özelliklerine bakmak yeterli olacaktır (Artut, 2007).

Yaratıcı Hayal Gücü Gelişiminde Eğitim ve Okulun Rolü

Son yıllarda aktif öğrenme ile ilgili yapılan araştırmaların sonucunda, beynin her iki yarım küresinin farklı işleyişlerinin olduğu bulunmuştur. Sol yarım küre; konuşma, okuma, yazma gibi becerileri yönetirken; sağ yarım küre ise yaratıcılık, hayal gücü, algılama, uzaysal ilişkiler ve müzikle ilgili becerileri yönetmektedir. Sorunları çözerken nasıl bir yol izlediğimiz ise hangi yarım küreyi kullandığımız ile ilgili görülmektedir. Bu ilişkiyi bilmek ise kişiyi yaratıcılığa yönlendirmede, geliştirmede, uygulamaya koymada, kişinin kullandığından başka bir çözüm yoluna zorlamamak adına önemli olmaktadır (Argun, 2011).

Yaratıcılıkta ilk adımlar, çocuğun güvenli, rahat ve özgür bir ortamda yetiştirilmesiyle ailede atılmaktadır. Çocuğun ailede duygularını ifade etmesi, ona sorumluluklar verilmesi yaratıcılık adına önem teşkil etmektedir (Harmanlı, 2002). Çocuğun ilk yıllarında etkileşim halinde olduğu anne babanın, çocukta bulunan yaratıcı potansiyeli fark edip geliştirmesi ve ona uygun fırsatlar yaratması gerekmektedir. Çocuğun yaratıcılığını desteklemek adına baskıdan uzak, rahat ve özgür bir ortam oluşturmak, demokratik aile tutumunda bulunmak, çocuğa saygı duymak gerekmektedir. Kek süsleme gibi basit işlerde çocuktan yardım alınabileceği gibi; artık materyallerden oyuncak tasarlama, gazetelerden kesilmiş duyu resimleri üzerine hayal kurdurma gibi basit etkinlikler de hazırlanıp uygulanabilmektedir. Ailenin çocuğu farklı gezilere götürmesi önerilmektedir (Argun, 2011). Çocuğa vurgulu bir şekilde kitap okuma ve çocuğu hayal kurmaya ve masal anlatmaya teşvik etmek gerekmektedir (Ataman, 1993). Ancak yaratıcılıkta en iyi sonuçlar okul-aile işbirliği ile gerçekleşmektedir. Aynı tutumu okulun devam ettirmesi gerekmektedir. Yaratıcılık eğitime, alışkanlıklara, beklentilere dayanmaktadır (Harmanlı, 2002). Türkiye’deki eğitimin geleceği

için; yaratıcı, eleştirel, katılımcı bireylere olan gereksinimin sağlanmaya başlandığı dönem ilk olarak okul öncesi eğitim yılları olarak görülmektedir (Argun, 2011). Çünkü okul öncesi eğitim çocukların yaratıcı düşünme becerilerini etkilemektedir (Yaşar ve Aral, 2010).

Okul öncesi dönem, çocukların birçok gelişim alanlarında hız kazandığı bir dönem olduğundan bu dönemde çocukların yeteneklerini ve gizil güçlerini ortaya çıkarmak için bilinçli bir okul öncesi eğitim gerekmektedir. Bu gelişim alanları içinde yaratıcılığın da önemli bir rolü olduğu için okul öncesi eğitimin erken başlaması yaratıcılığın değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Argun, 2002). Çocuklar doğuştan hayal gücü ve yaratıcılıklarını geliştirmeye eğilimli doğmaktadırlar (Argun, 2002). Bu yetinin devamı için de eğitim gerekmektedir. Bilinçli bir okul öncesi eğitimde ise yaratıcılık ve hayal gücü gelişimi için eğitim kurumu, eğitim programı, eğitim ortamı, öğretmen gibi paydaşlara farklı görevler düşmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumu. Çocuğun doğuştan getirdiği yaratıcılık, onların düşüncelerini sağlayan etkinliklerle, çocuk farkında olmadan, öğrenme sürecine dâhil edilerek kazandırılmaktadır (Harmanlı, 2002). Okul öncesi eğitim kurumlarının, çocuklara özel düzenlemeleriyle çocukların yaratıcı yeteneklerini desteklemeleri beklenmektedir. Zengin uyarıcılarla donatılmış, özgün ürünleri destekleyen, problem çözme ve neden-sonuç ilişkisi kurma gibi zihinsel becerileri geliştiren bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir (Argun, 2011). Çocukların bilişsel, psiko-motor ve duyuşsal alanlarda gelişmelerini desteklemek amacıyla kurumlarda farklı duylara hitap edecek araç gereç sayısını artırmak gerekmektedir (Kubanç, 2014). Fiziksel çevre düzenlemesinde çok amaçlı yapıyı amaçlamak, çocukların yeni denemeler ve girişimlerde bulunmasını ve problem çözmelerine fırsat tanımasını sağlayacaktır (Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, 2009).

Yaratıcılık eğitiminin temel özelliklerini gerçekleştirebilmek için, etkin öğrenme programının deneme, seçim, malzeme, destek ve dilin kullanımı gibi öğelerin eğitim sürecinde uygulanması gerekmektedir. Etkin öğrenme sürecinin temeli olan çocuğun öğrenmeyi başlatması için ise okul ortamında çocuğun gözlemlerde, girişimlerde bulunmasına ve bağımsız hareket edebilmesine de imkan sağlanması gerekmektedir. Etkin öğrenmenin gerçekleşmesi, çocuklara seçme şansının tanınmasıyla, ifade özgürlüğünün verilmesiyle ve yaratıcılıklarını geliştirecek zenginlikte malzemelerin sağlanmasıyla mümkün olabilmektedir. Bunun için de uygun çevrenin sağlanması, dikkat çekici merkezlerin oluşturulması ve bu merkezdeki rafların zengin ve farklı türden materyallerle donatılması gerekmektedir. Sayı ve çeşitlilik açısından zengin uyarıcının ve uyaranın olduğu ortamlarda çocuğun yaratıcılığının ve hayal gücünün gelişmesi beklenmektedir (Argun, 2011).

Okul öncesi eğitim programı. Eğitim kurumlarının çocuklar için hazırlanmış geliştirici ortamıyla, var olan yaratıcılık ve hayal gücü gibi yetilerin geliştirilmesi sağlanmakta ve bunun için de gerekli eğitim programları hazırlanıp ve bunlardan yararlanılmaktadır (Argun, 2002). Çünkü çocuklar özgür düşünme ve problem çözme gibi becerilerini tek başlarını geliştirememekte ve yaratıcı eğitim programı ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yaratıcı bireylerin ürettikleri yaratıcı ve özgün ürünler toplumun ilerlemesini sağlamaktadır. Yaratıcı bireyler de ancak yaratıcı eğitim programları ile gelişecektir (Harmanlı, 2002).

Eğitim programının, esnek ve deneye yönlendirici olması; çevre koşulları, çocukların ilgi ve yetenekleri dikkate alınarak hazırlanması gerekmektedir (Dirim, 2000). Programda buluş yoluyla öğretim ve araştırma yoluyla öğretim ile beyin fırtınası, drama, problem çözme gibi yaratıcılığı destekleyici yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Sağlanan bu koşullarla birçok çocuğun yaratıcı özellikleri ortaya çıkacaktır (Artut, 2007). Programın; çocukların ve çevrenin özellikleri dikkate alınarak hazırlanması, grup oyunları ve tek başına

oyunu içermesi gerekmektedir. Uygun şekilde hazırlanmış bir eğitim programı kendi içinde, yaratıcı oyun ve dans, drama ve dramatizasyon, sanat etkinlikleri ve öğrenme merkezlerini barındıracaktır. Hayvan ve bitki yetiştirme gibi doğal merakı destekleyen etkinlikleri de içermesi beklenmektedir (Argun, 2011). Eğitim programlarında yer verilmesi gereken özelliklerden biri de çocukların, her sanatçının farklı düşüncelerle eserlerini oluşturduğunu anlamalarını sağlamaktır. Çocuklara sorulacak “Sence bu sanatçı, bu eserini neyi düşünerek yapmıştır?” sorusu, hem çocukların hayal güçlerini uyaracak hem de esere yönelik duygu ve düşünceleri açığa çıkarılmış olacaktır (Argun, 2002).

Türk Eğitim Derneği'nin 17. Eğitim Konferansında Ningur Noyanolpan, okullarda benimsenen sistemin “ver ve verdiğini verdiğin gibi geri al” temeli yerine; “hedefi göster, düşündür, buldur, analiz yaptır ve sonucu geri al” temeline dayanması gerektiğini ve tüm öğrencilerin, akıl yürütmeyi, gözlem yapmayı, problemi incelemeyi ve sonuca varmayı öğrenmesinin gerekliliğini savunmuştur (Ataman, 1993). Bunun yanı sıra Türkiye’de yürürlükte olan okul öncesi eğitim programında; çocukların zengin yaşantılar geçirmeleri, tüm gelişim alanlarında desteklenmeleri, yaşama hazırlayan becerilerle donatılmaları, belli bir dünya görüşüne sahip olmaları, kendi ve toplum mutluluğunu önemsemeleri amaçlanmakta ve çocukların çağdaş toplumların birer yapıcı, yaratıcı bireyi olmaları desteklenmektedir (MEB, 2013). Okul öncesi eğitimde yaratıcılık ve hayal gücünün önemi Okul Öncesi Eğitim Programı ile de desteklenmiştir.

Okul öncesi eğitim ortamı. Toplumsal kalkınmanın en önemli parçalarından biri bireyleri topluma hazırlayan eğitim kurumlarının yaratıcılık ve hayal gücünü desteklemesi ve geliştirmesi olarak görülmektedir(Argun, 2011). Bu doğrultuda kurumlardaki eğitim ortamı, aydınlık, ısı derecesinin yeterli olarak hazırlanması gerekmektedir. Materyal dolaplarının açık raflı ve çocukların ulaşacağı şekilde düzenlenmesi, materyal çeşitliliğinin sağlanması ve bunların ara ara yenilenmesi önem arz etmekte ve çocukların kullanımına açılması

gerekmektedir (Dirim, 2000). Bulundurulan malzemeler çocukların hayal gücünü diri tutacaktır (Argun, 2011). Çevredeki dürtüler beynimizi harekete geçirmekte ve yaratıcılığımızı açığa çıkarmaktadır. Her beyni etkileyen güdüler de farklı olduğundan öğrenme ortamının oldukça farklı duylara hitap etmesi gerekmektedir (Yıldız ve Şener, 2003).

Yaratıcılık ve hayal gücü gelişim sürecinde yetişkine de bazı görevler düşmektedir. Bunlardan biri çocuğun duygularını uyarıcı, güdüleyici çevreyi onlara hazırlamaktır (Argun, 2002). Hazırlanan çevrede hayal güçleri sınırlandırılmamalı, aksine hayal gücü geliştirici materyaller sunulması gerekmektedir. Bahçe oyun ve oyuncaklarının da hayal gücü ve yaratıcılığa olan etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Dikkat gerektiren çalışmalarda yeterli zaman verilmesi gerekmektedir. Açık uçlu sorular ve özgür düşünmeyle çocukların problemlere kendi çözüm yolları getirmelerinin desteklenmesi gerekmektedir. Çocuğa değer verici bir şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Çocuğun ve ürünlerinin değerli olduğunun hissettirilmesi gerekmektedir. Çocuğun öz güven oluşturmaya ortam sağlanması gerekmektedir. Çocuğun fikirlerini rahatlıkla paylaşabileceği, güvenli bir ortamda çocukla yeterli iletişim sağlamak gerekmektedir. Oluşturulan ortamın rahat, sevgi dolu ve olumlu olmasının sağlanması gerekmektedir. Çocuğun kendiliğinden de katılabileceği etkinliklerin hazırlanması gerekmektedir. Öğretmen tarafından sunulan etkinliklerde çocuğun seçim yapabilmesi adına birkaç etkinliğin aynı anda sunulması gerekmektedir. Her çocuğun ilgi ve yeteneğine hitap edecek miktarda ve çeşitlilikte malzemelerin bulunması gerekmektedir. Çocuğun etkinliğini tartışmaktan kaçınmak gerekmektedir. Yanlış düşüncelerin cezalandırılmaması gerekmektedir (Argun, 2011).

Okul öncesi dönemde başlayan yaratıcılık eğitiminde okulda ve evde çocuğa fırsatlar yaratılması gerekmektedir. Çocuğu her yerde desteklemek önem teşkil etmektedir. Çünkü çocuklar hayal gücü ve yaratıcılığı her yerde kullanma eğiliminde olmaktadır (Harmanlı,

2002). Çocukların ihtiyaçları olan özgürlüğün verilmesi gerekmektedir. Yaratıcılığı desteklemede onlara verilen hareket özgürlüğünün yanında, sunulan uygun materyalin özgür kullanımı da önem arz etmektedir (Harmanlı, 2002).

Öğretmen. Yaratıcılık programı, “çocuğun çevresini nasıl algıladığını” araştıran Piaget kuramıyla temellendirilmiştir. Bu noktada öğretmenin görevi; çocuğun yeteneklerini ve nasıl öğrendiğini tespit edip buna yönelik planlar oluşturmaktır. Çocukların sorduğu sorular onların gelişim düzeylerini de yansıttığından öğretmenlere ipucu olabilmektedir (Argun, 2011). Rod Judkins, “Yaratıcı bir öğretmen hiçbir şey öğretmez, öğrenme ortamı sağlar. Ana görevi öğrencilerine öğretmenleri dahil her şeyi sorgulamayı öğretmektir” açıklamasını yapmıştır (Memduhoğlu, Uçar ve Uçar, 2017).

Öğretmenin okul ortamında yaratıcılığı desteklemesi için kendisinin de teknik anlamda yaratıcılık eğitimi alarak örnek olması, düşüncelere saygılı olması, çocukların değerli oldukları hissettirmesi ve bu uğurda motive etmesi ve özgüvenlerini geliştirmesi gerekmektedir (Harmanlı, 2002). Öğretmen özgün, yeni ürün üretmeye teşvik eden tavırlar sergilediğinde öğrencilerin bunları yapması kolaylaşacaktır (Artut, 2007). Ayrıca öğretmen de akıcı, esnek ve orijinal düşünme biçimine sahip olduğunda, öğretmenin çocuklar için özgür ortam yaratması da kolaylaşacaktır (Senemoğlu, 2014).

Öğretmenin öğrencilerini tanıması, onlara karşı sabırlı davranması, yeteneklerini ortaya koymalarına fırsat vermesi, teşvik edici olması, başarılı olmaya zorlamadan onları cesaretlendirmesi, özgür olmalarını sağlaması, çocukları araştırmaya yönlendirmesi ve tüm çocuklardan aynı performansı beklememesi gerekmektedir (Dirim, 2000). Çocukların hobiler geliştirmelerine olanak tanıması gerekmektedir (Öztürk, 2001). Kendini çocuğun yerine koyup, çocuğun ilgisine ve yeteneğine hitap etmesi gerekmektedir. Sınıfta uygulanabilir, özel yaratıcılık teknikleri geliştirmesi gerekmektedir. Çocuklara çevreyi algılama, gözleme,

değerlendirmeyi öğretmesi, kendiliğinden öğrenmeyi desteklemesi, yaratıcı hareketleri ödüllendirmesi gerekmektedir. Çocuklarda merak duygusu, özgünlük, farklı düşünme, atılganlık gibi yaratıcılığın içeriğinde bulunan özellikleri geliştirmesi gerekmektedir. Çocukları tahminde bulunmaya, fikir üzerine yeni fikirler oluşturup bunu da başka alanda kullanmaya teşvik etmesi gerekmektedir. Deneyleri, gözlem ve gezileri sık sık programına dahil etmesi gerekmektedir. Çocukları hayal kurmaya, özgün olmaya, olaylar arası bağlantılar kurmaya ve özgün senaryolar üretmeye teşvik etmesi gerekmektedir. Çocukların sıra dışı fikirlerine değer vermesi, probleme değişik açılardan bakmalarını sağlaması gerekmektedir. Öğretmenin çocuğun eleştiri yeteneğinin gelişmesi için onu daha çok yeni şeylerle karşı karşıya getirmesi gerekmektedir. Her yaratıcı eylemin sorularla başladığını bilerek çocuklara açık uçlu sorular sorması gerekmektedir. Öğretmenin kendisinin de sınıf ortamında soruları nasıl daha etkili kullanacağını bilmesi ve uygulamaya koyması gerekmektedir. Çocuğun yeni denemelere açık olmasını sağlamak için başarılarla olduğu gibi başarısızlıklarla da baş etmeyi öğretmesi gerekmektedir. Çocukların en iyi olduğu alanlara öncelik vermesi, başarmayı desteklemesi gerekmektedir. Yaratıcılığı desteklemek adına etkinliklerin çocuklar tarafından başlatılmasına olanak tanınması gerekmektedir. Ayrıca öğretmenin oyunlarda çocukların oyun arkadaşı olması gerekmektedir. Oyunu başlatabileceği gibi sonradan da katılabilmektedir (Argun, 2011). Etkinlik sürecinde çocukların farklı arayışlara yönelmelerine olanak sağlaması, düşünceyi değil düşünce sürecini ödüllendirmesi, yaratıcı düşünmenin değerli bir yetenek olduğunu çocuklara fark ettirmesi gerekmektedir. Çocukların sıradan olmayan yaratıcı girişimlerine destek vermesi gerekmektedir. Çünkü yaptıklarıyla kabul gören çocuk yeni deneyimler kazanmaya çabalayacaktır (Artut, 2007). Yeri geldiğinde ise çocuklara ipucu, dönüt, düzeltmeler verilmesi de gerekmektedir (Ataman, 1993).

Çocuğun etkinliğe kendinden bir şeyler katmasını sağlamak adına çocuğa etkinlik ile ilgili düşünme fırsatı vermesi gerekmektedir. Çocuğun etkinliği anlamasını desteklemesi,

araştırmasına fırsat tanınması gerekmektedir. Ardından yapılacak beyin fırtınası ile çocuğun düşünme süreçlerini aktif kılması, soru sormalarına olanak tanınması gerekmektedir. Ardından çocuklar cesaretlendirilerek etkinliğe geçilebilmektedir. Oluşturacakları özgün ürünler ise yaratıcılıklarının temeli olacaktır (Argun, 2011). Bu süreçte öğretmenler çocuklara zevk alma, dinlenme ve rahatlama fırsatları vererek duygusal açıdan da güvenli olmalarını sağlamaları gerekmektedir (Rıza, 2012).

Çocukların ortaya koyduğu fikirlerin değerli olduğunu hissettirmek gerekmektedir. Böylece onların yaratıcı düşünceleri gelişmekte; araştırmayı, keşfetmeyi, sorgulamayı öğrenmektedirler. Bu da 2000’li yılların eğitim hedeflerinden sayılmaktadır (Harmanlı, 2002). Ayrıca yaratıcılık bilimin ön koşulu olarak görülmektedir. Bu yüzden eğitim sisteminde yaratıcılığı geliştirmek önemli olmaktadır. Yaratıcı eğitim ile, görülen ve henüz görülmemiş problemlere çözüm yolu bulmaları için yeni kuşaklar yetiştirilmesi gerekmektedir (Ataman, 1993). Ek olarak yaratıcı anlayışa sahip bireylerin yetişmesi toplumların sosyal değişimlere ayak uydurmalarını da sağlayacaktır (Artut, 2007). Bu da bireylerin sosyal, fiziksel ve duygusal gelişimlerini hedefleyen öğretmenler sayesinde olacaktır (Schreglmann ve Kazancı, 2016).

“Çocuklara bu konuda verilebilecek destekleri şöyle sıralayabiliriz: (Argun, 2011, 18)

- Yaratıcı ve orijinal cevapları ödüllendirme ve deneyimler için cesaretlendirme,
- Çeşitli etkinlik ve uyarıcıların olduğu fiziksel çevre oluşturma,
- Günlük etkinlikler için açık uçlu sorulara yer verme,
- Hayal kurma ve düşünme için zaman verme,
- Orijinal bir oyuncak ve materyal yapımı için cesaretlendirme,
- Çocukların cevaplarını kaydetme,
- Yaratıcı problem çözme uygulamaları yapma,
- Çocukların ürünlerini düzeltirken dikkatli davranma.”

“Öğrenciyi yaratıcılığa yönlendirirken şu söylemlerden yararlanılabilir: (Ataman, 1993, 123).

- Yaratıcı düşünme: Çok sayıda, değişik, müstesna fikirler düşün ve genişlet.

- Tahmin: Bir durum hakkında çok sayıda ve farklı tahminler yap.
- İletişim: Bir şeyi, duyguları tanımlamak için çok sayıda ve değişik özel kelimeler kullan.
Herhangi bir durumda çok sayıda ve değişik şeyler düşün.
Başkalarına nasıl hissettiklerini anladığınızı bilmelerine fırsat ver.
Birçok, farklı, güçlü düşünceler ile bir fikir ağı oluşturun.
Kelimeler kullanmaksızın duygu, düşünce ve ihtiyaçlarınızı anlat.
- Planlama: Projenin ne olduğunu başkalarının da bilmeleri için ne planlayacağınızı, kullanacağınız materyalleri, gerekli bütün adımları ve projeyi tamamlamaya engel olabilecek problemleri anlat.
- Karar verme: Farklı alternatifleri ve kriterleri düşün. En iyi alternatife karar ver. Seçimini sebebendir.”

Yukarıda sayılan maddelerin eğitim sürecinde uygulanması; çocukları düşünmeye yönlendirecek, çocukların düşüncelerini şekillendirecek, yönlendirilen düşüncelerinin daha rahat ifade edilmesini sağlayacak, birçok fikri ortaya koymalarına destek olacak ve çocukların yaratıcı hayal gücü doğrultusunda yeni fikirler, tasarımlar, ürünler ortaya çıkarmalarına neden olacaktır.

Yaratıcılık ve hayal gücü gelişiminin engelleri. Yaratıcılık ve hayal gücünün gelişiminde kaçınılması gereken bazı tutumlar bulunmaktadır. Sınıf ortamında baskıcı, zorlayıcı, alaycı, müdahaleci, aşırı korumacı ve eleştirel olmaktan kaçınılması gerekmektedir. Modeli taklit etmeye yönelten, kesin doğruların bulunduğu etkinliklerden uzak durulması gerekmektedir. Bunun yerine, özgür hareket edilen, teşvik edici, güven ve sevgi dolu bir ortamda ilgi alanlarını saptayıp bunlara dayalı etkinliklerle dolu, bol materyalli, sağlıklı iletişimin kurulduğu, çocuğun değerli olduğu bir ortam hazırlanması önerilmektedir (Harmanlı, 2002).

“Yaratıcılık ve hayal gücünün geliştirilmesi sürecinde kaçınmamız gereken tutumları “yaratıcılık ve hayal gücünün engelleri” adı altında inceleyebiliriz: (Argun, 2011,69-72).

- Çeşitli malzemelerin değişik amaçlarla kullanılmasına olanak verilmemesi
- Çocuğun beğenilmeme ve sosyal kabul görmeme gibi yanlış bir tavırla yetiştirilmesi

- Çocuğun her ortamda kendiliğinden oluşan öğrenme fırsatlarından yararlandırılmayışı
- Çocukla yeterince ilgilenilmemesi
- Çocuğun ilgi alanlarının sınırlandırılması, araştırma yapmasına olanak verilmemesi
- Çocuğun merak duygusunun uyandırılmaması
- Çocuğun içtenlik ve doğallığının kısıtlanması
- Çocuğun sıkı bir disiplin altına alınması
- Çocuğun iç ve dış uyaranlara kapalı tutulması
- Çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan etkinliklere sokulması
- Çocuğa bol materyal verilmemesi
- Çocuğun yarış içine sokulması
- Çocuğun soru sormasının engellenmesi
- Çocuğa mutsuz ve fazla ciddi bir ortam sunulması
- Sadece mantıksal düşünceye dayalı bir eğitim sistemi çocuğu çabuk yargılama ve sonuca gitme eğilimi
- Çocuğun kendini tanımaması
- Çocuğun bilgiye nasıl ulaşacağını bilmemesi
- Ezberciliğe dayalı eğitim ortamı
- Çocuğun kendisini yeterince özgür ve güvende hissetmemesi
- Çocuğun rahatına düşkün olması
- Çocuğun yenilgiye uğramaktan, alay edilmekten ve yanlış yapmaktan korkması
- Çocuğun aşırı mükemmeliyetçi yetiştirilmesi
- Çocuğun belli bir otoriteye bağlı olması
- Her problemin tek bir çözümü olabileceği fikrinin uyandırılması
- Çocukların olayların oluşumu ile ilgi meraklarının anlamsız bulunması
- Hayalci öğrencilerin gerçeğe davet edilmesi
- Çocuğun soru sorma cesaretinin kırılması
- Çocuğun özgün oluşunun garip karşılanması.”

Yukarıda sayılan yaratıcılık ve hayal gücünün engellerine bakıldığında özellikle esnek olmayan, baskıcı ve otoriter tutumun en büyük engel olduğu görülmektedir. Alder (2004), hata yapmaktan, aptal durumuna düşmekten, eleştirilmekten, üzücü geleneklerden, çizgi dışına çıkmaktan, risk almaktan, birey olmaktan, farklı olmaktan korkmak bizi yaratıcılıktan ve hayal kurmaktan alıkoyacak korkulardır düşüncesini savunmaktadır.

Yaratıcı hayal gücü geliştirici etkinlikler. Yaratıcılık öğrenilen değil, gerekli eğitim ortamları düzenlenerek geliştirilebilen bir güç olarak görülmektedir. Bu güce çocukların

oyunlarında, resimlerinde, etkinliklerinde rastlanmaktadır (Dirim, 2000). Yaratıcılık gelişiminin en iyi anlaşıldığı alan çocuk resimleri olduğundan, yaratıcılığı incelemeye resimlerden başlanabilmektedir (San, 1992). Resim eğitimi çocuğun kendini tanımlamasını sağlamaktadır (Artut, 2007). Yaratıcılığın ve hayal gücünün geliştirilmesinde büyük rol oynayan etkinliklerden biri olan resim etkinlikleri ile çocuklar kendilerini ifade ederlerken, ayırt edebilme yetileri artmakta, bellekleri kuvvetlenmekte, düşüncelerine yön verilmiş olmaktadır (Argun, 2002). Bu yüzden okul öncesi eğitim sınıflarında çocukların yaratıcılıklarını kullanabilmeleri adına bol bol resim yapmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Ancak resim çalışmaları sırasında, bazı çocuk resimlerinde rastlanan mavi kedi, dev kız gibi çocuğun iç dünyasını yansıtan resimlere müdahale edilmemesi, çocuğun artistik gelişiminin engellenmemesi gerekmektedir (Artut, 2007). Resim yaptırmanın haricinde çocuğa verilen resimleri yorumlatma, nesneyi farklı yerde farklı şekilde kullanma çalışmaları da yaptırılabilir (Argun, 2011). Ayrıca estetik duyarlılık yaratıcılıktan önce geliştiğinden estetik duyarlılığın gelişmesi, yaratıcılığı destekleyecektir. Yaratıcılıkta da deneyim önemli olduğundan, farklı kaynaklar kullanarak çocukların yeni ürünler oluşturmaları da önemli görülmektedir (Harmanlı, 2002).

Yaratıcılık programlarından başarı sağlanması için yaratıcı sanat etkinlikleri sırasında, çocuğun düşüncelerini detaylandırmasına yardımcı olmak için, görsel malzemelerin dizaynı ve çocuğun duygusal olarak desteklenmesi noktalarında yetişkin yardımına da gereksinim duyulmaktadır. Sanat etkinliğinde öğretmenin eğitici kimliğinde değil, bir etkinlik arkadaşı olması gerekmektedir (Argun, 2011). Yeterli dil gelişimi düzeyine ulaşamayan çocuklar gizil duygu ve düşüncelerini çizimleri ile ifade etmektedirler. Böylece sanat etkinliği çocuğun kendini dışı vurmasını da sağlamaktadır (Artut, 2007). Ayrıca eksik resimleri tamamlama, problem durumlarına çözümler getirme, çeşitli resimlerin neyi gösterdiğini sorma gibi farklı testler yaratıcılığın ölçülmesini sağlamaktadır (Argun, 2011).

Yaratıcılık eğitiminin temellerinden biri de oyun olarak görülmektedir. Çünkü yaratıcı bir oyunda çocuk denemelerden geçmekte, farklı rollere girmekte ve yetişkinleri taklit ederek yaşamlarını kendince yorumlamış olmaktadır (Dirim, 2000). Yaratıcılık eğitiminin uygulanmış hali olarak “Ölü Ozanlar Derneği” kitabı verilebilmektedir. Orada çocuklara şiir okuyarak ya da yazarak özgürlük ruhu aşılarmaya çalışılmış; yaratıcılık yaşama geçirilmiş ve çocukların yaşayarak öğrenmesi desteklenmiştir (Ataman, 1993).

Çocuklarda yaratıcılığın geliştirilmesi için; kendi hayal güçlerinin kullanarak düşüncelerle oynaması ve yeni düşünceler üretmesi için fırsatların sağlanması; analiz etme ve değerlendirme becerilerinin kazanılmasına yardım edilmesi gerekmektedir (Artut, 2007). Bunu sağlamak adına öğrencilere bir öykü okunup yarıda kesilebilmekte ve “daha sonra ne olabilir?”, “siz olsaydınız ne yapardınız?”, “neden?” soruları yöneltilebilmektedir. Arkası yarın türü oyunlar, tamamlamalı resimlere de süreçte yer verilebilmektedir (Ataman, 1993).

Lopes (2003)’ e göre yaratıcılığı ve hayal gücünü desteklemek için eğitim sürecinde şu oyunlara yer verilebilmektedir:

Nesne yaratma; her bir parçası çocuklardan oluşan bir makine yaptırmak. Tekerleği, tutacağı çocuk olan bir çim biçme makinesini yine başka bir çocuğun itirmesi.

Hikayeye devam etme; başlatılan hikayeyi devam ettirmek.

Yaratıcı dramatik oyun; işleri, hayvanları, makineleri taklit etme.

Yaratıcı hareket; doktor, dükkan, banka ziyaretleri gibi günlük faaliyetlere ilişkin oynanan roller yaratıcı düşünceyi uyarır.

Lideri izle; liderin yaptığı hareketler tekrarlanır.

Tahmin et, ben neyim; bir çocuk bazı nesnelere yerine geçer ve o nesneyi canlandırarak diğer çocukların bilmesini bekler.

Kum, çamur veya kil ile imalat; kum, kil vb. nesnelere yapılar inşa etmek (Yıldız ve Şener, 2003).

Argun (2011)' a göre çocuklarda yaratıcı hayal gücünü desteklemek amacıyla şu etkinlik türlerinden yararlanılabilmektedir:

Müzik Etkinlikleri: Çocukların yaratıcı kişiliğini geliştirmek, dil gelişimini sağlamak, onları eğitime hazırlamak amaçlarındandır. Çocuğa doğa sesleri dinletip, çevreden bu sese uygun sesleri bulma gibi.

Yaratıcı Drama: Temel ögesi hayal gücü olan yaratıcı drama etkinliklerinde çocuk çevresiyle etkileşime girer, hayal gücünü zenginleştirir, keşiflerde bulunur, yeni fikirler üretir ve farklı görüş açıları ortaya koyar. Doğaçlama özelliği ile de yaratıcılığı destekler. Hikaye okunup canlandırmayı isteme gibi.

Fen ve Doğa Çalışmaları: Çocukların yaşamlarında ihtiyaç duydukları şeyleri keşfetmelerine olanak sağlar. Araştırma yapmaya iter. Sorgulama yapmalarını sağlar. Buharlaşıma olayını gözleme gibi.

Gezi Etkinlikleri: Çocukları araştırma yapmaya, olayı yerinde gözleme ve sorunu çözmeye ittiğinden hayal gücü ve yaratıcılık süreçlerini harekete geçirir. Gezide uygulanabilecek bir etkinlik örneği olarak, geziye gidilecek yerin fotoğrafının bir bölümü çocuğa verilerek çocuğun fotoğraftaki varlığın tamamını gezide bulması istenebilir (Acar ve Karadeniz, 2012).

Bunların dışında yaratıcı hayal gücünü destekleyen en hızlı etkinlik dil etkinlikleridir. Çocukların tekerlemeleri, parmak oyunlarını düzenlemelerine fırsat verilmelidir (Yıldız ve Şener, 2003).

Sınıf ortamında, duyu yoluyla kişilik gelişiminde etkisi olan sanat etkinlikleriyle; yaratıcı dans ve ritm çalışmalarını içeren müzik etkinlikleriyle; en yaratıcı yoldan duygularını ifade etmelerini sağlayan oyun etkinlikleriyle; hayali öykü oluşturma ve yaratıcı drama etkinlikleriyle ve doğru öğretmen tutumuyla okul ortamında yaratıcılık desteklenebilmektedir (Harmanlı, 2002). Çocuklar dünyayı merak ettiklerinden, hayal güçlerini her yerde, her zaman kullanmaya hazır olduklarından bu eğitim yalnızca okulda değil; her yerde, her zaman uygulanabilmektedir (Argun, 2011).

Bölüm III: Yöntem

Araştırma Modeli

Okul öncesi eğitimde yaratıcı hayal gücü gelişimi için kullanılan işlevsel eğitim uygulamalarını araştırmaya yönelik yapılan bu çalışma eylem araştırması deseninde düzenlenmiştir.

Eylem araştırması; planlama, eylem ve değerlendirme sarmal bir şekilde olduğu, katılımcıların yaşamlarına dair pratik sonuçların elde edildiği, yansıtıcı ve yorumlayıcı bir araştırma yaklaşımıdır. Eylem araştırması en çok eğitim araştırmalarında ve öğretim uygulamaları ve öğretmen eğitimi araştırmacıları tarafından kullanılmaktadır (Berg & Lune, 2015). Öğretmenin araştırma sürecinde araştırmacı rolünü üstlenmesinden dolayı “öğretmen araştırması” olarak da anılır (Beyhan, 2006). Eylem araştırması hakkında yapılan çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Elliot’ a göre (1991) eylem araştırması, sosyal durumun içindeki eylemin niteliğini geliştirmeyi amaçlayan sosyal durum çalışmasıdır (Akt. Aksoy, 2003). Kemmis’ e göre (1988) eylem araştırması, katılımcıların, a- kendilerinin sosyal ve eğitimsel uygulamaları, b- bu uygulamaların anlaşılması ve c- bu uygulamaların yürütüldüğü durumların rasyonelliğinin ve doğruluğunun artırılması amacıyla yürütülen kendini yansıtıcı araştırma şeklidir (Akt. Köklü, 1993, 357). Bir başka tanıma göre ise, uygulamayı iyileştirme ve var olan sorunları çözme amacıyla yapılan, ilk elden öğrenmeyi, öğrenilenleri uygulamayı sağlayan ve bireylerin güçlenmesine, işbirliğine ve sosyal olarak değişimlerine neden olan araştırma biçimidir (Aksoy, 2003). Eylem araştırması, katılımcıların üzerinde çalışılan durumla ya da sorunla ilgili derinlemesine yaptığı kritiğe ve pratik tecrübelerine dayanır ve araştırmalara ve eyleme rehber olacak teori geliştirmeyi amaçlar (Köklü, 2001). Eylem araştırması; araştırma sorularının belirlenmesi, sorulara yönelik uygulamada bilgilerin

toplanması, elde edilen bilgilerin analizi, yorumlanması ve sonuçların paylaşılması süreçlerinden oluşur (Berg & Lune, 2015).

Bu çalışma tüm tanımlar dikkate alınarak yaratıcı hayal gücü etkinlikleri geliştiren, öğretmenin kendi deneyimlerinden yola çıkarak ortaya çıkacak problemleri sistematik bir şekilde inceleyen eylem araştırması anlayışı ile yürütülmüştür. Çocuklarda yaratıcı hayal gücü gelişimi için sınıf içinde alternatif yollar denenmelidir ve bu alternatif yollardan hangisinin uygulamada daha etkili sonuçlar vereceği; öğretmenlerin mevcut uygulamalarının, yaşadıkları sorunların, bu sorunlara buldukları çözümlerin ve önerilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi adına bu çalışmada kullanılabilecek en ideal desenin eylem araştırması deseni olduğuna karar verilmiştir.

Bu çalışmada eylem araştırması türlerinden uygulama odaklı eylem araştırması modeli benimsenmiştir. Yaklaşım, uygulamayı geliştirmeye yönelik olduğundan bu ismi almıştır (Beyhan, 2013). Araştırmacılar eylem araştırmalarını farklı türlere ayırıp incelemiştir. Berg ve Lune (2015) bu farklı yaklaşımları bir araya getirerek eylem araştırmasını “teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması”, “uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı işbirliği eylem araştırması” ve “özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması” olarak üç gruba toplamıştır.

Uygulama odaklı eylem araştırmasında teori pratikle birleştirilir (Berg & Lune, 2015). Araştırmacı ve uygulayıcı bir araya gelerek uygulamada ortaya çıkan sorunları bulurlar ve bu sorunlara çözüm yolları önerirler. Bu çalışmada uygulayıcı ve araştırmacı aynı kişi olduğundan yani araştırmacı aynı zamanda uygulayıcı rolünde olduğundan; kendi öğretim stratejilerine ilişkin, uygulama esnasındaki sorunları tespit etmiş ve bu sorunların çözümlerine yönelik sistematik ve yansıtıcı şekilde çalışarak, bir sonraki eylem planını hazırlamıştır. Böylece uygulama daha da geliştirilmiş, ortaya çıkan sorunlara alanda çözümler bulunmuştur.

Bu çalışma eylem araştırmasının sistematik, sarmal ve bütüncül yapısı içinde desenlenmiştir. Eylem araştırmasının bu süreci ayrı bir bölümde incelenmiştir.

Eylem araştırması süreci. Bu çalışma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılının ikinci döneminde; 16 Nisan 2018 tarihinde, çocukların yaratıcılık ön durumlarının tespit edilmesiyle başlamış olup 25 Mayıs 2018 tarihinde yapılan son değerlendirme çalışması ile son bulmuştur.

Çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimi için kullanılan işlevsel eğitim uygulamalarını araştırmayı amaçlayan eylem araştırması çalışmasına, uygulanan döngüler sonucunda çocuklarda meydana gelecek değişimleri fark edebilmek adına, önce çocukların bu doğrultudaki ön durumlarının tespit edilmesiyle başlanmıştır. Bu kapsamda birinci döngüde Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Programı kapsamındaki ders planları dikkate alınarak uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Böylece yaratıcı hayal gücünü geliştirmeye yönelik planlanan etkinliklere geçilmeden önce çocuklardaki yaratıcı hayal gücü düzeyleri tespit edilmiş ve mevcut programın yaratıcı hayal gücü kapsamında etkililiği belirlenmiştir. Ön durumların tespit edilmesinin ardından çocukların yaratıcı hayal gücü puanlarından elde edilen bulgular eylem araştırmasının temel problemini ortaya çıkarmıştır. Ardından uygulamada hem araştırmacı hem de uygulamacı rolünde olan öğretmenin yaratıcı hayal gücü gelişiminde etkili olacağı düşünülen faktörlere yönelik etkinlikler planlaması ile eylem araştırması süreci başlamıştır. Eylem araştırma döngüsünden önce öğretmen yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmeye yönelik alan yazın taraması yapmış ve uzman görüşlerinden yararlanmıştır. Ayrıca ilk döngüde çocuklara ait notlar tutmuş ve bunlara yönelik bir sonraki eylem planını hazırlamış ve uygulamıştır. Planların uygulanmaya başlanmasıyla ise eylem araştırmasında planlama-uygulama-değerlendirme-yansıtma döngüleri birbiri ardına işlemeye başlamıştır. Araştırmacı rolündeki öğretmen eylem uygulama sürecini daha iyi değerlendirmek ve “yaratıcı hayal gücü testi” ni desteklemesi amacıyla uygulama anında

çocukların yaşantıları ve konuşmalarına yönelik gözlemci notları tutmuştur. Böylece uygulamada yaşanan sorunlar daha kolay tespit edilmiş ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Bu öneriler ise bir sonraki eylem planının uygulamasını oluşturmuştur. Beşinci eylem döngüsüyle ise araştırma süreci sonlandırılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı ikinci döneminde Bursa ili Kestel ilçesinden seçilen bir anasınıfında gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın yapıldığı okul; olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Uygun örnekleme, araştırmacı için en uygun, ulaşması en kolay bireylerin, örnekleme için seçilmesidir (Koç Başaran, 2017). Bu okulun belirlenmesinde araştırmacı rolündeki öğretmenin bu okulda görev yapması, öğrencilerini tanıyor ve gözleme imkanına sahip oluşunun eylem araştırması yapmaya olan elverişliliği ve araştırma izninin orası için daha kolay alınabilir oluşu etkili olmuştur. Bu çalışmada, araştırmacı rolündeki öğretmen ve bu öğretmenin sınıfındaki 12 öğrenci bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Eylem araştırmasında uygulama yapan öğretmen/ araştırmacı. Okul öncesi eğitimde yaratıcı hayal gücü gelişimi için kullanılan işlevsel eğitim uygulamalarını inceleyen araştırmacı, 27 yaşında bir öğretmendir. Çalışmanın başladığı 2018 yılında öğretmenlik mesleğinin beşinci yılını tamamlayan öğretmen, Pamukkale Üniversitesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programından 2013 yılında mezun olmuştur. Çalışmanın yapıldığı okuldaki ilk görev yılıdır. Bu görev yerinden önce Bursa ili Yıldırım ilçesindeki bir anaokulunda dört yıl okul öncesi öğretmenliği yapmıştır. Kendi sınıfında yaratıcı hayal gücü gelişimini etkileyen etkinlikler planlayıp uygulama sürecine başlamıştır.

Araştırmacının rolü. Araştırmacı aynı zamanda bir devlet okulunda okul öncesi öğretmeni olduğu için ve kendi sınıfındaki öğrencileri daha iyi tanıyıp en ufak değişiklikleri

de gözleme imkanına sahip olduğu için çalışmayı kendi sınıfında yapmaya karar vermiştir. Bu çalışmada araştırmacı aynı zamanda çalışmayı yapan öğretmen rolündedir. Araştırmacı yaratıcı hayal gücünü geliştirecek etkinlikler planlamış, uygulamış, döngü sonunda çocuklara uyguladığı “Yaratıcı hayal gücü” testi ile süreci değerlendirmiş, değerlendirme sonuçlarına öğretmen olarak gözlemlerini eklemiş ve çıkan sonuçlara yönelik yeni etkinlikler planlamıştır. Böylece araştırmacı alana dair sonuçlar elde etmiş ve uygulamada bunları doğrudan deneyimlemiştir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği okul ve sınıf ortamı. Bursa ili Kestel ilçesi köylerinden birinde bulunan okul 1994 yılında hizmete girmiş resmi bir ilkokuldur. Okul bünyesinde tek şubesi olan anasınıfı 6 yaş grubuna hizmet vermektedir. Köy girişinde bulunan okul, bahçesinde ilkokul-ortaokul binası ve anasınıfı binasını barındırmaktadır. Binası daha önce ilkokula ait olan anasınıfı 2005 yılında ayrılmış ve anasınıfına dönüştürülmüştür. Anasınıfı binası tek katlı olup içerisinde; anasınıfı, tuvalet ve lavabolar ve özel eğitim alt sınıflarını içermektedir. Binanın giriş kısmındaki alanda veli bekleme alanı yer almakta ve bu alan sınıflara açılmaktadır. Anasınıfı binanın sağ tarafında, güney cephesinde bulunmaktadır. Anasınıfının zemini ahşap parkelerle kaplıdır. Okul bahçesinde bir de çocuklar için oyun alanı bulunmaktadır. Sınıf kısmen öğrenme merkezlerine ayrılmış, bazı alanlar ıslak zemin şeklinde bırakılırken bazı alanlara ise halı yerleştirilmiştir. Eğitim planlarına paralel olacak şekilde bazen geçici merkezler oluşturulabilmektedir. Sınıfta bulunan akıllı tahta, çocukların öğrenmelerini görsel ve işitsel açıdan da desteklemektedir. Sınıfta taş, kağıt, deniz kabuğu, kozalak gibi açık uçlu materyallerin yanında sınırlandırılmış oyuncak türleri de bulunmaktadır. Sınıfta bir öğretmen masası, bir askılık ve ayakkabılık, bir öğrenci kişisel dolapları bulunmaktadır. Ayrıca sınıf ortasında 4 masa ve 15 çocuk sandalyesi yer almaktadır. Sınıfta pencere önlerinde çocuk boylarında oyuncak dolabı yer almakta ve bu

dolaplar merkezleri birbirinden ayıracak şekilde konumlandırılmıştır. Sınıfta ısınma yöntemi kalorifer ve elektrikli ısıtıcılardır.

Çalışmanın yapıldığı sınıftaki çocuklar (katılımcılar). Okul öncesi eğitimde çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimi için kullanılan işlevsel eğitim uygulamalarının tespitinde; çalışma yapılan sınıftaki çocukların “yaratıcı hayal gücü” testine ait puanlarından, sınıf içerisinde uygulanan etkinliklerdeki söylemlerinden yararlanılmıştır. Bu yüzden bu çalışmanın katılımcıları olan çocukları temel giriş özellikleri ile tanımak yerinde olacaktır.

Sınıfta yedisi kız, beşi erkek olmak üzere 12 çocuk bulunmaktadır. Çocuklardan biri beş yaşında olmak üzere diğerleri 6 yaşındadır. Bu çocuklar geçim şekli tarım olan orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden gelmektedirler. Alınan etik önlemlerden dolayı çocukların kendi isimleri kullanılmamış olup araştırmacı tarafından çocuklara semboller verilmiştir. E erkek, K kız çocuklar için kodlanmıştır.

E1: Meraklıdır. Okul öncesi döneminde zengin yaşantılar, olumlu deneyimler geçirmiştir. Dikkatlidir. Bilişsel anlamda yaşlılarından iyi düzeydedir.

E2: Sınıf içi kurallara uymada zorluk yaşamaktadır. Hareketlidir. Hafızası güçlüdür. Dikkatlidir.

E3: Sınıfa ikinci dönem katılmıştır. Sosyal açıdan uyumludur. Kendi iç dünyası zengindir. Duygularını dışa vurmada zorlanır. Dış uyarıcıları anlamlandırmaya fazla açık değildir.

E4: Sessiz ve sakin bir yapıya sahiptir. Dikkatlidir. Sınıf etkinliklerinde katılımcıdır. Sorulan sorulara anlamlı cevaplar verebilir.

E5: Girişimci değildir. Sosyal oyunlarda pasif kalmaktadır. Özgüven sıkıntıları yaşamaktadır. İstenmeyen olumsuz davranışlara sahiptir.

K1: Sınıfa devamı düzenli değildir. Yaşıtlarıyla oyun kurmada zorlanmaktadır. Yaşıtlarından büyük davranışlar sergilemeye meraklıdır.

K2: Resim yapmaya ilgilidir. Psiko motor gelişimde özellikle küçük kas gelişiminde iyi durumdadır. Girişimci değildir. Bilişsel anlamda sorulan sorulara doğru yanıtlar vermede zorlanır.

K3: Girişimcidir. Oyunlarda liderdir. Arkadaşlık ilişkileri güçlüdür. Kurallara uyma eğilimindedir. Meraklıdır.

K4: Sosyal ilişkileri iyidir. Okunanları anlamada ve onlara yönelik sorulan sorulara yanıtlar vermede zorlanmaktadır. Geçmiş yaşantıları ve aile tarafından desteklenmesi yetersizdir.

K5: Arkadaşlık ilişkileri iyidir. Sosyal yönü kuvvetlidir. Problem çözmede yetersizdir.

K6: Sınıf arkadaşlarından bir yaş küçüktür. Kurallara uymada zorlanır. Meraklıdır. Lider özellikleri gösterir. Bilişsel yönlerde zorlanmaktadır.

K7: Girişimcidir. Meraklıdır. Mantıklı sorular sorar ve bunlara kendisi de uygun cevaplar verebilir. Hayal dünyası zengindir. Farklı rollere bürünmede başarılıdır.

Veri Toplama Yöntemleri

Bu çalışmanın verileri nitel veri toplama yöntemleri ile elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda veriler insanlar veya gruplar incelenerek elde edilir. Bu incelemelerde başlıca; görüşme, odak gruplar, etnografi, sosyometri, örtülü ölçme, histiyografi, örnek olay gibi yollar kullanılır (Berg & Lune, 2015). Aşağıda bu çalışmada yararlanılan yaratıcı hayal gücü testi, görüşme ve gözlem gibi veri toplama yöntemlerine yer verilmiştir.

Yaratıcı hayal gücü testi. Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçlayan bu çalışmanın temel veri toplama yöntemi “Yaratıcı Hayal Gücü Testi”dir (Ek D). Araştırmacı her döngünün ardından, haftanın son gününde bu testi uygulamış ve puanlamıştır. Test A ve B formundan oluşmakta ve her formda çocukların tamamlamaları beklenen 7 ayrı şekil (Ek E) bulunmaktadır. Araştırmada öğrencilerin yaş, gelişim dönemi ve hazırbulunuşluk gibi faktörlerden dolayı testteki tüm şekilleri bir uygulama sürecinde resmetmeleri mümkün olmadığı için, her bir uygulama sürecinde tüm öğrencilere aynı şekil olmak üzere birer şekil üzerinden test uygulanmıştır. Çocukların testi ezbere doldurmalarını önleme amacıyla ise her döngüden sonra testin farklı bir şekil boyutunu uygulamıştır. Dorota M. Jankowska ve Maciej Karwowski tarafından 2015 yılında geliştirilen test, yaratıcı hayal gücünü; canlılık, orijinallik, dönüştürülebilirlik boyutlarıyla ele almıştır. 4 yaşından yetişkinliğe kadar kullanılabilen test, bireysel veya gruplar halinde uygulanabilmektedir (Jankowska & Maciej, 2015). Araştırmacı ve konu alanı uzmanı tarafından Türkçe’ye çevrilen, Türkçe hali ile 6-7 yaş grubu üzerinde ön uygulaması yapılan testte; çocukların yaratıcı bir şekilde tamamlaması gereken, açık uçlu, yarım kalmış çizgiler ve şekiller bulunmaktadır. Test çocuklara uygun olarak her çocuk için ayrı ayrı ve A3 boyutunda düzenlenmiştir. Testin soru sorma boyutunun uygulanmasında her çocuk sıra ile öğretmenin yanına çağırılmıştır. Sayfanın sol üstünde yer alan şekil sırası gelen çocuğa gösterilmiştir ve “Bu resim sana neyi hatırlatıyor?” diye sorulmuştur. Cevapların çeşitlendirilmesi adına “Başka neler söyleyebilirsin?” diye eklenmiştir. Çocuğun söylediği tüm cevaplar öğretmen tarafından not edilmiştir. Ardından çocuğa “Söylediğin fikirlerden en çok hangisini sevdin?” diye sorulmuş ve en sevilen fikrin altı çizilmiştir. “Şimdi de bu şekli istediğin öğelerle, şekillerle tamamla, değiştir ve geliştir. Ve böylece yeni, sıra dışı bir şey oluştur. Haydi resmini çiz şimdi! “ yönergesiyle de çocuğun fikirlerini resmetmesi sağlanmıştır. Soru sorma boyutunda yalnız olan çocuk, resmetme aşamasında büyük grup

şeklinde çalışmıştır. Uygulama aşamasında cevapları manipüle etmemek adına hiçbir yönlendirmede bulunulmamıştır. Her çocuğa yeterli sürenin verilmesinin ardından resmini tamamlayan çocuk öğretmeninin yanına gelmiş ve diğer arkadaşlarından etkilenmeden çizdiği resme bir de başlık koymuştur. Öğretmen sırayla tüm çocukların başlıklarını testlerine not etmiştir. Testin uygulama aşamasının ardından öğretmen çocukların çizimlerini canlılık, orijinallik ve dönüştürebilirlik boyutlarında değerlendirmiş ve puanlamasını yapmıştır. Bir sonraki döngüde testin farklı şekil boyutu uygulanmak üzere her döngünün ardından süreç tekrar edilmiştir.

Tablo 3

Yaratıcı Hayal Gücü Testinin Puanlaması

Puan	<i>Vividness (Canlılık)</i>	<i>Orijinallik</i>	<i>Dönüştürülebilirlik/Dönüştürülebilirlik</i>
	<p>Üretilen imgelerin görselleştirme ve detaylandırma düzeyini ölçmektedir. Yüksek düzey canlılık puanı şunları gerektirmektedir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öğrenciye sunulan şeklin tamamlanması n-daki detaylandırma düzeyinin yüksek olmasıdır. • Çizimde, imgelere yüklenen anlamların kendilerine ait olan karakteristik özellikleri yansıtılabilmektedir. Örneğin, rüzgarda savrulan yaprak resmi 	<p>Üretilen imgelerin sıradışılığını ölçmektedir. Yüksek düzey orijinallik puanı şunları gerektirmektedir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çizimdeki imgeye anlam yüklenerek oluşturulan yeni nesnelerin, faaliyetlerin, süreçlerin ve olayların tasviri, gerçekte var olanlardan önemli ölçüde farklıdır (örneğin, makalede görüldüğü gibi, çocuğun dar açılı şekli "gelecekteki aile tatilini" resmetmek istemesi ve mevcut kabul görmüş tatil yaklaşımlarından 	<p>Üretilen imgeyi farklı bir şeye dönüştürebilme düzeyini ölçmektedir. Yüksek düzey dönüştürülebilirlik puanı şunları gerektirmektedir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çoğaltma. Üretilmiş imgeyi çoğaltma girişimidir. Örneğin, imgeden erik meyvesi yapan öğrenci, erik resmini çoğaltarak, bir tabak erik haline getirmiştir. • Üretilen resmin bir kısmı aşırı şekilde çarpıtılmıştır. Örneğin, imgeden kuş resmi üreten öğrenci, kuşun kuyruğunu kuşun boyutuna göre oldukça uzun yapmıştır. Ya da Rapunzel'in saçları oldukça uzun yapılmıştır vb. (Bu durum puanlanırken, öğrencinin küçük kas gelişimlerinden ötürü yanlış çizimlerine puan

<p>çizilmesinde, rüzgar ve yaprağın savrulmasında ki hareket ve dinamiği çizime yansıtabilme düzeyidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sembollerle, mecazi imgelerle çizimden anlam çıkarabilme düzeyidir. 	<p>farklı olarak uzayda tatil resmetmesi).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kültüre ait (burada öğrencinin kültürel çevresini dikkate alınmalıdır) herhangi bir imgenin (örneğin sanat eseri - çocuk için onun bilişsel şemalarında var olan imgeler dikkate alınmalıdır) sıradışı/şaşırtıcı(burada şaşırtıcı yorumlaması çocukların dünyasına göre değerlendirilmelidir; yetişkine göre şaşırtıcı olmayabilir. Ayrıca, çocukların kendi aralarındaki tanımlamalarının dışında olanlar şaşırtıcı olarak yorumlanır. Bunu da çocuklarla yoğun vakit geçiren öğretmen ya da velileri bilebilir.)bir şekilde yeniden çizimi. • İmgelerin mizahi bir sunumla resmedilmesi 	<p>verilmemelidir; öğrenci bilinçli olarak yapmalıdır. Dolayısıyla, çizim sürecinde öğrencilerin çizimlerini manipüle etmeden ne çizdikleri sorulabilir. Canlılık ve Orijinallik için de geçerli.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Amplifikasyon. Üretilen imgeye ek detaylar eklemek.
<p>Canlılık puanını hesaplarken, öğrencinin, imgeyi neye benzediğini ifade ettiği cümleyi, resimde yaşatabilmesi, o anlamı resmi ile zihinde canlandırabilmesi düzeyi dikkate alınmalıdır. Katılımcıların, okul öncesi dönem çocukları oldukları dikkate alındığında, bilişsel ve psiko motor beceri düzeylerine göre değerlendirme yapılmalıdır (Bu orijinallik ve dönüştürebilirlik için de geçerlidir.).</p>		

0	<p>Orijinal figür (testte sunulan çizimler) değiştirilmemiştir. Sadece, ne çizilmek istendiği ifade edilmiştir. Çizimin başlığını vermek gibi. Orijinal figür, başlıktaki resim için kullanılmamışsa 0 puan almaktadır.</p>	<p>Orijinal figür genel olarak diğerlerinin de bildiği bir şekilde resmedilmiştir. Bütün karakteristik özellikleri bilindiği şekli ile resmedilmektedir.</p> <p>Orijinal figür, başlıktaki resim için kullanılmamışsa 0 puan almaktadır.</p>	<p>Orijinal figür çoğaltılmıştır. Örneğin, dar açılı şekilden birden fazla aynısını yapma.</p> <p>Bunları yapmadığında da 0 puan almaktadır.</p>
1	<p>Orijinal figür basit ve şematik bir şekilde tamamlanmıştır. Örneğin dar açılı şekilden balık yapmak isteyen öğrenci, basit bir şekilde düz çizgilerle balık çizmiştir.</p>	<p>Orijinal figür, diğerlerinin de bildiği bir nesneye benzetilmiş; fakat nesnenin özellikleri üzerinde basit ve bireysel (kendine özgü) küçük değişiklikler, modifikasyonlar yapılmıştır.</p>	<p>Orijinal figür basitçe tamamlanmış ve resme figürden bağımsız nesnelere eklenmiştir.</p>
2	<p>Orijinal figür detaylı tamamlanmıştır. Örneğin, balık pulları, yüzgeçleri gibi detayları ve bulunduğu ortam, etkileşimde bulunduğu nesnelere detaylandırarak resmedilmiştir.</p>	<p>Orijinal figürü, diğerlerinin bildiği nesneye dönüştürürken, bilinen özelliklerinden uzaklaşarak, önemli ölçüde gerçek halinden farklılaşmış, kompleks modifikasyonlar yapılmış hali ile resmedilmiştir.</p>	<p>Orijinal figür kompleks bir şekilde farklılaştırılmıştır. Çok yönlü detaylandırma yapılmıştır.</p>
3	<p>Orijinal figür detaylı şekilde tamamlanmış ve resme dinamiklik katılmıştır. Örneğin, orijinal figürü yaprağa tamamlayan bir öğrencinin, yaprağın düşüşünü yansıtmak amacıyla dalgalı çizgi çizmesi.</p>	<p>Orijinal figürü, bilinen nesneye dönüştürürken, bilinen özelliklerden oldukça farklılaşmasının yanında, resmin durağanlığının da kalkması adına çizimler eklenmesi.</p>	<p>Orijinal figür tamamen farklılaştırılmış ve resme hareketlilik katılmıştır.</p>

Yukarıdaki puanlama cetveli dikkate alınarak öğrencilere tüm kriterlerde puanları verilmiştir. Jankowska ve Maciej (2015), Yaratıcı hayal gücü testini 0, 1, 2 şeklinde puanlamıştır. Ancak araştırmacı testin Türkçeleştirilmiş halindeki uygulamasında puanlamayı 3 e kadar devam ettirmiştir. Bu durumun nedeni orijinal figürü tamamlarken kimi öğrencilerin resimlerinde ifade ettikleri anlamı hissettirmek için, yani hareketlik ve dinamiklik katmak için, diğerlerinden daha fazla hayal gücü göstermiş olmaları, kimilerinin ise orijinal figürü tamamladıkları halde resimlerinin durağan kalmasıdır ve bu iki durumun puan yönünden ayrılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Örneğin orijinal figürü yaprağa benzeten bir öğrenci, canlılık için bunu ağaçtan düşen bir yaprak olarak resmetmişse, yaprağın düşüşüne birkaç dalgalı çizgi ekleyerek rüzgârda savrulduğunu hissettirmeye çalışabilir. Dolayısıyla, sadece yaprak ve ağaç çizen öğrenciye göre her ikisi de orijinal figürü tamamlamalarına rağmen bu öğrencinin canlılık düzeyi daha yüksektir. Bu durum yalnızca canlılıkla sınırlı kalmayıp orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlamalarında da geçerlidir. Sonuç olarak yukarıda tanımlanan yüksek düzey canlılık, orijinallik ve dönüştürülebilirlik kriterlerini sağlayan öğrenciye bu uygulamada 3 er puan verilmiştir.

Öğretmen gözlemleri. Veri toplama sürecinde kullanılan bir diğer veri toplama yöntemi ise öğretmenin/araştırmacının öğrencilerine yönelik sınıf içi gözlemleridir (Ek H). Öğretmen öğrencileri dönem başından beri tanıdığı, kişilik özelliklerini bildiği için ve çocukların yaratıcı hayal güçlerindeki değişimleri daha iyi betimleyebilmek adına gözlemler gerçekleştirmiştir. Gözlemler sosyal bir olayın daha iyi anlaşılmasını sağlayan bilgi toplama yöntemlerinden biridir (Yıldırım, 1999).

Öğretmen özellikle eylem döngülerinin uygulanması sırasında çocukları gözlemlemiş, etkinlikleri bu doğrultuda değerlendirmiş, çocukların söylemlerine dair notlar almış ve gözlemleri sonucunda uygulamadaki hataları, aksaklıkları fark edip yeni döngüsünü buna yönelik planlamıştır. Ayrıca öğretmen bilhassa ikinci eylem döngüsünün temel etkinliği olan

gezilerde gözlemci pozisyonunu artırmış, çocukları farklı ortamlarda, başkalarının da gözetiminde iken gözleme olanağı bulmuştur.

Öğrenciler ile görüşmeler. Görüşmeler; insanların duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamak, görünen davranışlarının dışına çıkıp davranışın neden ve hangi amaçla yapıldığını belirlemek, değişken olan duygu ve düşüncelerinde daha derin ve ayrıntılı inceleme yapmak amacıyla kullanılırlar. Çünkü bir sosyal varlığın duygu ve düşünceleri öğrenilmek isteniyorsa, en uygun yöntem yine kişiye sormaktır. Anlaşıldığı üzere görüşme; araştırmacının, araştırmakta olduğu konu hakkında amaçlı olarak önceden planlanmış ya da o an yöneltilmiş sorularla, kişinin duygu ve düşüncelerini açığa çıkarmaktır (Türnüklü, 2000). Görüşme türleri üç gruba ayrılır: standartlaştırılmış görüşme (formal ve oldukça yapılandırılmış), standartlaştırılmamış görüşme (resmi olmayan ve yönlendirmesiz) ve yarı-standartlaştırılmış görüşme (güdümlü/yarı-yapılandırılmış ya da odaklı). Bu türleri birbirinden ayıran görüşme anındaki esneklik dereceleridir (Berg & Lune, 2015).

Bu çalışma kapsamında öğrencilerle yapılandırılmamış görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Ek I). Değerlendirme aşamasında “Yaratıcı hayal gücü” testinin uygulanması sırasında, çocukların dünyayı nasıl algılandıklarını anlayabilmek adına, öğrenciler bireysel olarak araştırmacının yanına çağırılmış ve görüşülmüştür. Öncelikle çocukların verilen orijinal figür hakkındaki düşünceleri sorulmuş ve sözel olarak ifade etmeleri sağlanmıştır. Ardından çocuklar yaratıcı fikirlerini resmetmeleri yönünde yönlendirilmiş, çizimlerin sonucunda ise öğrencilerin çizim eklemeleriyle hangi duyguyu ya da düşünceyi yansıtmaya çalıştıklarını anlamak adına, o an amaçlı sorular yöneltilmiştir. Böylece çocukların yaratıcı hayal gücü anlamındaki çabaları daha doğru bir şekilde ortaya çıkmıştır. Eylem süreci aşamasında ise, çocuklara etkinlikler uygulanırken çocukların verdikleri cevaplar, yöneltilen amaçlı sorularla daha iyi anlaşılabilir ve bir sonraki döngüye fikir olmuştur. Etkinliklerde öğrencilere sorulan

yaratıcı sorular görüşme esnasında çeşitlendirilmiş, yeni sorularla derine inilerek çocuğun tüm yeni düşünceleri açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Dokümanlar ve ürünler. Bu çalışmada eylem sürecinde öğretmenin ve çocukların ürettikleri dokümanlar ve ürünler aracılığıyla da veri toplanmıştır. Öğretmenin eylem planları bu çalışmanın temel dokümanlarını oluşturmaktadır. Öğretmen eylem sürecinde karşılaştığı güçlükleri bir sonraki döngüde tolare edebilmek için etkinlik planları hazırlamıştır. Bu planlar öğretim sürecini etkilemesi ve yaratıcı hayal gücü etkinliklerinin eğitim akışına entegre edilebilmesi açısından önemlidir. Ek A' da kullanılan etkinlik planları sunulmuştur. Çocukların 5. Eylem döngüsünde hazırladıkları yaratıcı düşüncelerini resmetme etkinlikleri de veri kaynağı olarak ele alınmıştır. Tüm bu ürünler çalışmanın sonunda Ek G' de sunulmuştur.

Veri Toplama Süreci

Bu bölümde çalışmaya başlanılmasıyla başlayan veri toplama sürecinin aşamalarına yer verilmiştir. Bu süreç eylem süreci ve sürecin değerlendirilmesi aşamalarından oluşmaktadır.

Eylem süreci. Çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimi için kullanılan işlevsel eğitim uygulamalarını belirlemeyi amaçlayan eylem araştırması çalışmasına, eğitim öğretim yılının ikinci döneminde, 16 Nisan 2018 tarihinde, uygulanan döngüler sonucunda çocuklarda meydana gelecek değişimleri fark edebilmek adına, önce çocukların bu doğrultudaki ön durumlarının tespit edilmesiyle başlanmıştır. Bu kapsamda birinci döngüde Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Programına ait planlar uygulanmaya başlanmıştır. Böylece yaratıcı hayal gücünü geliştirmeye yönelik planlanan etkinliklere geçilmeden önce çocuklardaki ön düzey tespit edilmiştir. Ön durumların tespit edilmesinin ardından çocukların yaratıcı hayal gücü puanlarından elde edilen bulgular eylem araştırmasının temel problemini

ortaya çıkarmıştır. Ardından uygulamada hem araştırmacı hem de uygulamacı rolünde olan öğretmen'in yaratıcı hayal gücünü etkileyecek faktörlere yönelik etkinlikler planlaması ile eylem araştırması süreci başlamıştır. Eylem araştırma döngüsünden önce öğretmen yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmeye yönelik alan yazın taraması yapmış ve uzman görüşlerinden yararlanmıştır. Ayrıca ilk döngüde çocuklara ait notlar tutmuş ve bunlara yönelik bir sonraki eylem planını hazırlamış ve uygulamıştır. Planların uygulanmaya başlanmasıyla ise eylem araştırmasında planlama-uygulama-değerlendirme-yansıtma döngüleri birbiri ardına işlemeye başlamıştır. Öğretmen çalışmayı beş eylem döngüsünde tamamlamıştır. Eylem süreci yaklaşık bir buçuk aylık bir süreyi kapsamaktadır (16 Nisan- 25 Mayıs 2018).

Eylem planlarının uygulama aşamasında veri toplama sürecinden bahsetmek mümkündür. Bu süreçte beş eylem planına ait toplam on dört öğrenme süreci yer almaktadır.

Tablo 4' te eylem planlarının uygulama tarihleri ve ana temaları yer almaktadır:

Tablo 4

Eylem Planlarının Uygulama Tarihleri ve Kullanılan Ana Temalar

Döngüler	Uygulama	Ana Tema	Eylem Planı
1. Eylem Planı	16-20 Nisan	Milli Eğitim Programı Etk.	Yaprak Baskısı Yapalım Tavuk ve Yumurtaları Görmek İçin İki Gözüm Var 23 Nisan Geldi
2. Eylem Planı	23 Nisan-4 Mayıs	Geziler	Bilim Merkezine Gidiyoruz At Çiftliği Gezisi Dev Akvaryum Gezisi
3. Eylem Planı	7-11 Mayıs	Motivasyon	Püskürtme boya Yapalım Rüzgar Yumurtanın Faydaları Hoş geldiniz
4. Eylem Planı	14-18 Mayıs	Yaratıcı Sorular	Haydi Oynayalım Engelliler Haftası Pamuk Kedim
5. Eylem Planı	21-25 Mayıs	Hayal Gücü Etkinlikleri	Uzaylılar Ayaklarım Değişti Ali'yi Nasıl Kurtaralım? Gizem Avcıları

Tüm bu süreçlere ait öğretmen gözlem notları tutmuş, öğrencilerin etkinlik anındaki söylemlerini not etmiş ve yaratıcı hayal gücü testlerini değerlendirmiştir. Araştırmacı tüm bu süreçleri göz önünde bulundurarak uygulama sürecinde ne gibi sorunlarla karşılaştığını belirlemiş ve belirlenen sorunlara bir takım çözüm önerileri sunmuştur. Bu önerileri bir sonraki eylem planının ana temasını oluşturmuştur.

Sürecin değerlendirilmesi. Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardan en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçlayan eylem araştırmasının sonunda, araştırmacı rolündeki öğretmen süreci değerlendirmiştir. Bu değerlendirme tüm eylem planları uygulandıktan sonra ve 2017-2018 eğitim öğretim yılının sonuna gelindiğinde, 1 Haziran 2018 tarihinden sonra gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmede öğretmen, tüm eylem planlarının planlama-uygulama-değerlendirme-yansıtma boyutlarını gözden geçirmiştir. Her bir eylemin kendi içerisinde yaratıcı hayal gücü uygulamalarının, fırsat ve sınırlılıklarının değerlendirilmesi ve tüm sürecin genel değerlendirilmesi olmak üzere iki değerlendirme yapılmıştır. Böylece her bir öğrenme döngüsü içerisinde, yaratıcı hayal gücüne ilişkin hem öğrenme süreci hem de öğrencilerin gelişimi değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler daha sonra analiz edilerek bir takım sonuçlara ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel veri analizi, alandan toplanılan verilerden hareket ederek bilgiyi keşfetmek ve ortaya çıkarmaya çabalamaktır. Dolayısıyla kuramdan türetilen denencelerin sınanmasına dayalı olan nicel veri analizinden farklılıkları bulunmaktadır (Özdemir, 2007). Yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçlayan bu eylem araştırmasında verilerin analiz edilmesinde sabit karşılaştırma analiz yaklaşımı ve tümevarımcı yaklaşım benimsenmiştir. Sabit karşılaştırma analiz yaklaşımında araştırmacı yapmış olduğu gözlemler sonucunda kategoriler oluşturur ve bu kategorilerin

ilişkilendirilmesi ile de denencelerini oluşturur (Özdemir, 2007). Tümevarımcı analizde ise araştırmacı topladığı bilgilerden yola çıkarak çalıştığı konuya anlam kazandırmaya çalışır. Araştırma süresinde yeni sorular da ortaya çıkabilir. Bu nedenle bilgi toplama ve teori oluşturma aynı zamanda gerçekleşir. Araştırmacı bilgiyi toplarken aynı zamanda bu bilgilere bir açıklık getirmeye çalışır (Yıldırım, 1999).

Testin analizi. Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki en etkili uygulamayı bulmayı amaçlayan eylem araştırmasında temel veri toplama yöntemi olarak “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” kullanılmıştır. Testin uygulanmasıyla elde edilen verilerin analiz edilmesi eş zamanlı gerçekleştirilmiştir. Her bir döngünün sonunda uygulanan test sonucunda, analiz tablosunda teste katılmayan öğrenciler x sembolü ile gösterilmiş; çocuklara canlılık, orijinallik ve dönüştürebilirlik boyutlarında 0 ila 3 arasında puanlar verilmiş (Puanlama Tablo 3’ te sunulmuştur); böylece değişkenlerin etkileme gücü somutlaştırılmış; her döngüde analizler önceki döngü sonuçlarıyla birlikte verilmiş; analiz aşamasında bu puanlar bir önceki döngünün alt boyut puanlarıyla teker teker her öğrenci ve alt boyut olarak karşılaştırılmış ve son döngüye ait puanlardaki değişim ile o döngüde ağırlıklı olarak kullanılan temanın etkisine ulaşmaya çalışılmıştır. Örneğin; “beşinci eylemin değerlendirme basamaklarına bakıldığında çocukların canlılık puanlarının bir önceki döngüye göre aynı düzeyde olduğu görülmüştür. Orijinallik ve dönüştürebilirlik boyutlarında ise artış meydana gelmiştir. Üstelik bu artış daha önceki döngülerden hiç etkilenmemiş çocukları dahi kapsamaktadır. Bu artışın tüm çocukları kapsaması uygulanan eğitimin, çocukların hayal gücünü nasıl işe koşacakları yönünde desteklediğini göstermiştir.” şeklinde önceki döngülerin test sonuçlarıyla karşılaştırarak her döngüdeki değişim ve nedeni yorumlanıp analiz edilmiştir. Bu analiz çalışmaları uygulama anında yapılarak bir sonraki eylem planına da yön vermiştir.

Gözlem analizleri. Bu eylem araştırmasında ikinci veri toplama yöntemi olarak araştırmacı rolündeki öğretmenin yaptığı gözlemler kullanılmıştır. Öğretmen özellikle eylem

döngülerinin uygulanması sırasında çocukları gözlemlemiş, etkinlikleri bu doğrultuda değerlendirmiş, çocukların söylemlerine dair notlar almış ve gözlemleri sonucunda uygulamadaki hataları, aksaklıkları fark edip, içerik analizleri sonucunda, her bir döngüdeki sınırlılıklar belirlenip, sonraki döngünün ihtiyacı belirlenmiş ve yeni döngüsünü buna yönelik planlamıştır. Öğretmen çocuklarda yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardan en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçladığından çocukları her döngüde ayrı ayrı gözlemlemiş ve en etkili uygulamaları belirleme amacıyla gözlemlerine dayalı analizler yapmış ve bulgular bölümünde bunlara yer vermiştir. Tüm eylem planlarının analiz edilmesinin ardından yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik en etkili uygulamalar sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenciler İle yapılan görüşmelerin analizleri. Bu eylem araştırmasında diğer veri toplama yöntemi olarak görüşmeler kullanılmıştır. Öğretmen özellikle eylem planının değerlendirme aşamasındaki “Yaratıcı hayal gücü” testinin uygulanması sırasında, çocukların dünyayı nasıl algılandıklarını anlayabilmek adına, öğrenciler bireysel olarak araştırmacının yanına çağırılmış ve onlarla görüşülmüştür. Test sonuçlarına görüşmelerden elde edilen verilerin de eklenmesiyle her çocuk ile yapılan her bir görüşme okunmuş, gözden geçirilmiş ve görüşmeye dayalı içerik analizleri yapılmış ve yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardan en etkilisi bulunmaya çalışılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlilik

Yapılan çalışmalarda nitel araştırmaların niteliğini ölçmek için tek bir sonucun olmadığı, geçerlik ve güvenirlilik çalışmalarının inanılan paradigma ve kurama göre çeşitlenebileceği ve her çalışmanın kendi içindeki niteliklere yönelik değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür (Arastaman, Fidan ve Fidan, 2018).

Lincoln ve Guba (1985), güvenirligi sağlamak için dört farklı yol önermiştir: İnanırlık, Nakledilebilirlik, Güvenilebilirlik, Onaylanabilirlik.

Bu çalışmada inanırlığı artırmak için araştırmacı uygulama sınıfında öğretmen rolündedir ve bizzat alanda deneyimler elde etmiştir. Uzun süreli gözlemler yapmıştır. Farklı veri toplama yöntemleriyle veriler toplanarak çeşitleme yapılmıştır. Nakledilebilirliği artırmak için veriler ve araştırma süreci uzun uzun betimlenmiştir. Bu betimlemelerin doğal haliyle sunulması için katılımcıların kendi söylemlerine doğrudan yer verilmiştir. Güvenilebilirliği artırmak adına eylem sürecindeki davranışlar ve söylemler not edilmiştir. Araştırmacı sınıf içi olaylara eleştirel bir gözle yaklaşmıştır. Onaylanabilirlik için uzman incelemelerine başvurulmuştur. Başta tez danışmanı olmak üzere farklı okul öncesi öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinin de görüşü alınmıştır.

Okuyan ve Kapçak (2016), geçerliliği iç geçerlik ve dış geçerlilik ölçütlerine göre ele almıştır. İç geçerlik için araştırmacının verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması sürecinde tutarlı olmasını, araştırma sürecini eleştirel gözle sürekli değerlendirmesini, açık ve anlaşılır olmayı önermiştir. Bu araştırmada da iç geçerliği sağlamak adına; araştırma bulguları, o ortam içerisinde tanımlanmış, elde edilen bulgular farklı analiz süreçlerinden geçirilerek anlamlandırılmış, bulgulardan yola çıkılarak yapılan çıkarımlarda, elde edilen bulgularla tutarlı olmaya dikkat edilmiştir. Dış geçerlik için ise; araştırmacının araştırmaya ait aşamalarda okuyucu açık ve uzun bilgilendirmesi, okuyucunun sonuçlarla ilgili direkt genelleme yapamasa dahi o sonuçlardan kendine ders çıkarabilmesi önerilmiştir. Bu doğrultuda da dış geçerlik için bu araştırmada, tüm süreçler en küçük ayrıntılarına kadar açıklanmış, eylem süreci ayrıntılı olarak betimlenmiş, benzer ortamlarda tekrar test edilebilmesi adına tüm açıklamalara yer verilmiştir.

Puanlayıcı güvenirliliği. Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki en etkili uygulamayı bulmayı amaçlayan eylem araştırmasında araştırmacı “Yaratıcı Hayal Gücü Testi”nin alt boyutlarını 0 ila 3 arası puanlamıştır. Özellikle ilk döngülerde puanlayıcı güvenirliliğini sağlamak adına aynı resme;

araştırmacı, bir okul öncesi öğretmeni ve konu alanı uzmanı puanlamasını yapmıştır. Sonuçlar ortak paydada buluşana dek bu uygulamaya devam edilmiş, puanlama hataları fark edilip hatalar önlenmiş ve ortalama puanlar oluşturulduktan sonra da araştırmacı puanlamaya kendisi devam etmiştir.

Araştırmada Alınan Etik Önlemler

Nitel araştırmalar doğal, esnek, yapılandırılmamış verilerle elde edildiğinden etik kaygıları akla getirmektedir. Bu kaygılar ise sosyal araştırma etiğini oluşturmuş ve buna yönelik bir takım önlemlerin alınmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır (Hammersley ve Traianou, 2017).

Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimlerine ilişkin uygulamalardan en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada, araştırmacı bir takım etik önlemler almıştır. Araştırmaya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin ile başlanmıştır. İlgili izin belgesi Ek B' de sunulmuştur. Araştırmanın başında tüm öğrencilerin velileri çalışmanın amacından, uygulama sürecinden haberdar edilmiş ve çalışmanın yapılacağına dair onam imzalarına sunulmuştur. Ek C' de veli bilgilendirme ve Onam Formu yer almaktadır. Araştırma katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması için takma adlar kullanılmıştır. Elde edilen tüm veriler yalnızca bilimsel çalışma için kullanılmıştır.

Bölüm IV: Bulgular

Okul öncesi eğitimde çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik yapılan eylem araştırmasına, araştırmacının kendi sınıfında Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programını uygulaması ile başlanmış ve sonraki süreçte yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik eylemler planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesiyle devam edilmiştir. Yapılan beş eylem döngüsünden sonra da araştırmacının yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen etkinliklere ve eylem araştırması sürecine yönelik değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Birinci Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular

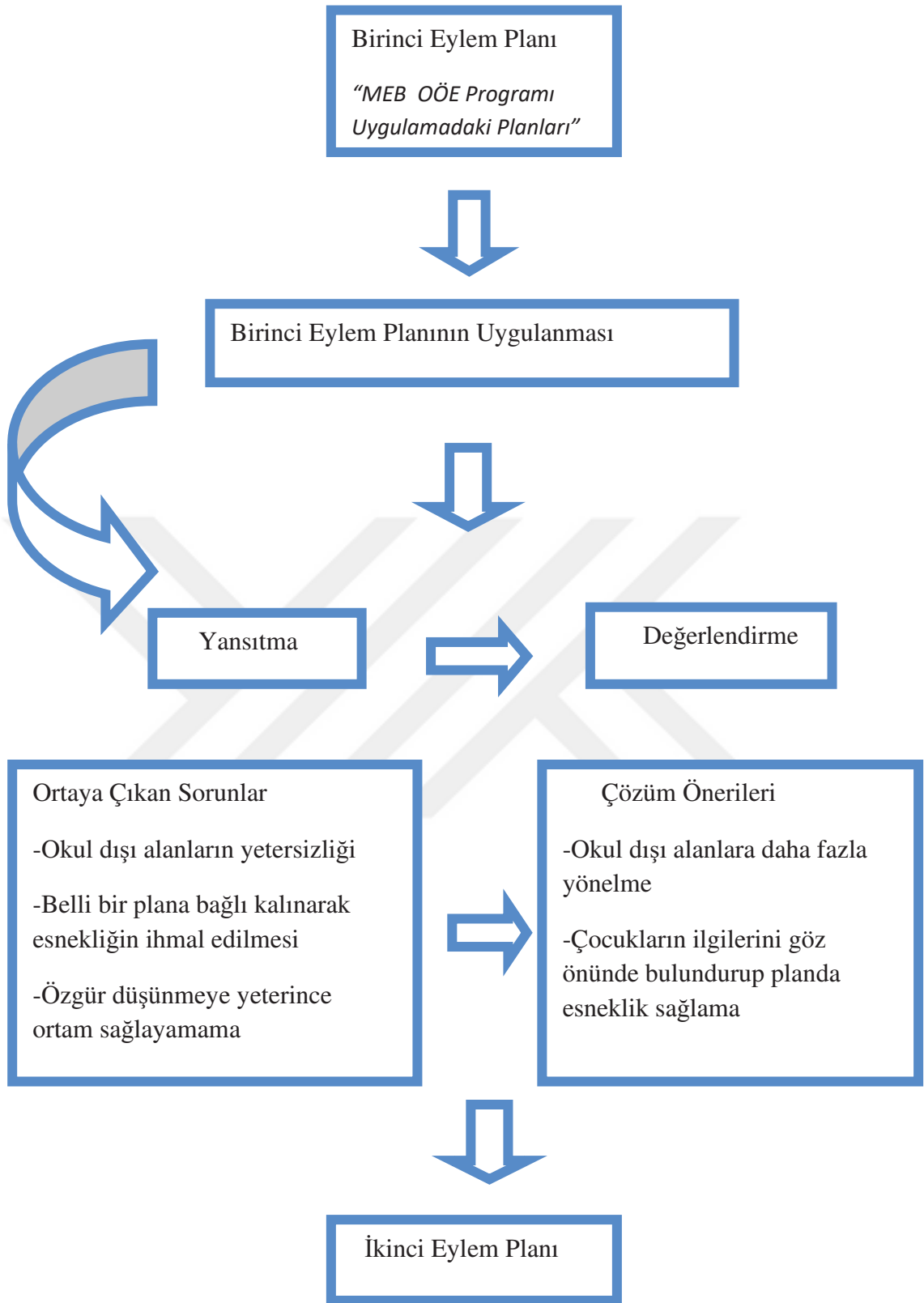
Eylem araştırma sürecini gerçekleştiren öğretmen araştırmada hem uygulama yapılan sınıfın öğretmeni hem de araştırmacı rolündedir. Eylem araştırma sürecinde yaratıcı hayal gücü etkinlikleri planlamadan önce çocukların bu anlamdaki ön durumlarını belirlemek amacıyla mevcut uygulanmakta olan Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programına ait planlarla 16 Nisan 2018 tarihinde birinci eylem planına başlanmıştır. Her eylem planı yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve süreç sonunda eylem planının değerlendirilmesi, yansıtması ve yeniden düzenlemesini içermektedir.

Planlama. Okul öncesi eğitimde çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimini etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik yapılan eylem araştırmasının ilk uygulamasını Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programının uygulamadaki planları oluşturmaktadır. Ek A' da bir hafta boyunca uygulanan etkinlik planları yer almaktadır. MEB Okul Öncesi Eğitim Programının ilkelerinde de yaratıcılık ve hayal gücü desteği yer aldığı için ve çocuklara yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen etkinlik planları uygulanmadan önce mevcut yaratıcı hayal gücü düzeylerini belirlemek, bunlara dayanarak sonraki eylem planı

sonuçlarıyla karşılaştırma yapmak ve bir değerlendirmeye varmak amacıyla bu planlar ilk eylem döngüsü için uygun görülmüştür. Birinci eylem döngüsü 16 Nisan 2018 tarihinde başlamış ve 20 Nisan 2018 tarihinde son bulmuştur. Döngü bir hafta sürmüştür. Birinci eylem döngüsünde gerçekleştirilen adımlar Şekil 1' de gösterilmiştir.

Şekil 1. Birinci eylem döngüsü uygulama adımları.

Birinci eylem süreci uygulama. Araştırmacı MEB OÖE Programının uygulamadaki planlarını 16 Nisan 2018 tarihli haftada kendi günlük planlarında yer aldığı şekilde uygulayarak birinci eylem döngüsüne başlamıştır. 4 gün boyunca günlük planlarını uygulayıp 5. Gün çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi”ni uygulamıştır.

Birinci gün. Araştırmacı güne oyun zamanında çocuklara dramatik oyunlarında kullanabilmeleri adına getirmiş olduğu şalı göstererek başlamıştır. Çocuklara “Bu şalla neler yapabiliriz?” sorusunu yöneltmiştir. Çocuklardan “etkinlik yapabiliriz”, “başımıza bağlayabiliriz”, “bebeğe örtü yapabiliriz” cevaplarını alan öğretmen “haydi o zaman bu şalı oyunlarımızda farklı şekillerde kullanalım” yönergesiyle çocukları düşünmeye ve nesneyi farklı amaçlarla kullanmaya yöneltmiştir. Ancak çocukların farklı cevaplarını etkinliğe çevirmek yerine güne planda yer aldığı şekilde başlamıştır. Serbest oyunun ardından öğretmen ilk gün etkinliklerine “Çocuklar şimdi bahçeye çıkacağız ve farklı türlerde yapraklar toplayacağız.” yönergesiyle başlamıştır. Çocukların ellerine kaplar vererek onlardan buldukları farklı yaprakları toplamalarını istemiştir. Bahçeden döndüğünde çocuklar bulunan yaprakları masaya koymuş, şekillerini incelemiş, yaprakları dizerek boy sıralaması yapmış ardından tüm toplanılanları kendi aralarında gruplandırmışlardır. Bahçede bulunan yaprak çeşitliliğinin azlığı çocukların farklı gruplar yapmalarını sınırlandırsa da doğadan materyal bulmaları ve etkinliklerinde kullanmaları onları motive etmiştir. Ardından çocuklar sulu boyalarını alarak farklı yapraklardan baskı çalışmasına geçmişlerdir. Öğretmen bir süre sonra “çocuklar bu baskılarla yeni şekiller oluşturacak olsak hangi şekilleri oluşturabiliriz?” sorusunu yöneltmiş ve çocuklardan “1 rakamı, kuş, çiçek” yanıtlarını almıştır. Aldığı cevapların ardından “Çocuklar şimdi de bu yaprak baskılarımızı öyle farklı biçimde basalım ki bu baskılarla yeni şekiller oluşturmaya çalışalım” yönergesinde bulunarak çocukların özgün ürünler ortaya çıkarmalarına olanak sağlamıştır. Çocuklar birkaç yaprağı yan yana

basarak ortaya kuş, kelebek, çocuk vb. figürler ortaya çıkarmışlar ve yaratıcılıklarını kullanmaya teşvik edilmişlerdir.

İkinci gün. Oyun zamanında çocuklar kendi aralarında arılar hakkında sohbet ederek güne başlamışlardır. Çocuklardan gelen “Öğretmenim kraliçe arı diye bir şey var mı?” sorusuna araştırmacı “evet vardır, sizce neler yapıyor olabilir?” diyerek soruyla yanıt vermiştir. Öğrencilerden biri “Kovana daha çok bal taşır” yanıtını vermiştir. Öğretmen de “haklısınız çocuklar kraliçe arı kovanda en çok çalışan arıdır. Haydi siz de birer kraliçe arı olun ve oyuncaklarınızı hızlı bir şekilde toparlayıp yerlerine yerleştirin” diyerek etkinlik zamanına geçiş yapmıştır. Öğrencilerden bir diğerrinin “ben hiç kraliçe arı görmedim” sözüne karşılık , öğretmen de isterseniz ileride farklı mekanlara keşfe gideriz” diyerek çocukları güdülemiştir. Ancak çocukların doğal merakları yarıda kesilip günlük etkinlik planına devam edilmiştir.

Öğretmen çeşitli organlarla ilgili sohbete başlayarak “Gözleri olmadan nasıl görebilecekleri, kulakları olmadan nasıl duyabilecekleri, burunları olmadan nasıl koku alabilecekleri, dilleri olmadan nasıl tat alabilecekleri, derileri olmadan nasıl dokunabilecekleri, elleri olmadan nasıl yazı yazabilecekleri sorularıyla çocukların fikirleri alınmıştır. Çocuklar hiçbir şey göremezdik, yiyemezdik, koklayamazdık gibi düz fikirlerle cevap vermişlerdir. Ardından eşli bir şekilde vücudun bölümlerine dokunma oyunu oynanmıştır.

Diğerr etkinlikte ise çocuklarla yapılan elips konulu sohbetin ardından çocuklara dağıtılan elips şekillerini kesmeleri ve farklı bir kompozisyon oluşturacak şekilde bir araya getirip yapıştırmaları istenmiştir. Çocuklar elips birleşimlerinden insan, kartal, uçak, yumurta figürlerini oluşturabilmişlerdir.

Üçüncü gün. Üçüncü gün etkinliklerine öğretmen göz sağlığı konulu sohbet ile başlamıştır. Öğretmenin, göz sağlığı için başkalarının havlusunu kullanmamalıyız, önerisi üzerine çocuklardan biri “Öğretmenim annemizin havlusunu kullanmayacak mıyız yani?” diyerek aklındaki soruları gidermeye çalışmıştır. “Evet yavrum, sizin küçük bir havlunuz olsun yalnızca sizin kullanımınız için” sözü üzerine öğrenci ise “ama öğretmenim asılan havlu bir tane olur” diyerek özgür düşünme yolunda sınırlılıklar yaşamıştır. Göz sağlığı için öğrencilerden de önerileri alındıktan sonra öğretmen sırayla her çocuğun önce iki gözünü, sonra tek gözünü bağlayarak ve ardından da gözleri açık şekilde karşılarında şişe üzerinde duran pinpon toplarını devirip deviremeyeceklerini sormuş, cevapların ardından devirmelerini istemiş ve gözümüzün olmaması durumunda yaşanacakları yaşayarak, deneyerek, tahminleriyle karşılaştırarak öğrenmelerini sağlamıştır. Yapılan fen etkinliği çocukların çok hoşuna gitmiş, tekrar tekrar aktif bir şekilde katılmak istemişlerdir.

Dördüncü gün. Dördüncü gün (20 Nisan) etkinliklerine 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramının yaklaşması dolayısıyla bayram ve Atatürk konulu sohbet ile başlamıştır. Öğretmen bu bayramın çocuklara hediye edildiğini ve yalnızca Türk çocuklarına ait bir bayram olduğunu ancak bu bayramın tüm çocuklara hediye edildiğinden bahsedip kendilerine hediye edilen bir bayram olması konusunda çocukların hisleri alınmıştır. Farklı ülkelere ait çocukların fotoğrafları gösterilip farklar hakkında sohbet edilmiştir. Ardından farklı ülke çocukları boyanıp artık materyallerle süslenip, proje şeklinde sergilenmiştir.

Birinci eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.

Tablo 5

Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. Döngü Puanları

Katılımcı	E1	K1	K2	E2	K3	K4	E3	K5	E4	K6	K7	E5
Canlılık	2	0	0	2	2	2	0	1	1	0	2	1
Orijinallik	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0
Dönüştürülebilirlik	1	0	2	1	1	1	1	0	1	0	0	1

Birinci eylemin yaratıcı hayal gücü düzeyi değerlendirme basamaklarında araştırmacı öğrenme sürecinde aldığı notları yeniden incelemiş ve süreci tekrar gözden geçirmiştir. Haftanın son günü ise “yaratıcı hayal gücü testini” uygulamıştır. Bunun sonucunda çocukların canlılık puanlarının 3 puan düzeyinde olmasa dahi yüksek ancak orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarının ise düşük çıktığı görülmüştür. Bu nedenle, öğrencilerin sadece resim çizdikleri, yaratıcı hayal gücü anlamında, nesneyi farklı yorumlama çabalarının henüz olmadığı görülmüştür.

Birinci eylem planı yansıtma ve değerlendirmesi. Uygulanan etkinlikler sonucunda özellikle oyun zamanında öğretmenin her olayı, sorgulamayı fırsata çevirmeye çalıştığı görülmüştür. Çocukların doğal merakları desteklenip giderilmeye çalışılmıştır. Ancak belli bir plana bağlı kalınarak esnekliğin ihmal edildiği araştırmacı tarafından fark edilmiştir. Çocukların ilgilerine göre planın şekillenebileceği gerçeği göz ardı edilmiştir. Yaprak toplama

etkinliğinde çocuklar çevrelerinden ötürü biraz sınırlanmışlardır. Daha fazla alan ve zengin çevre desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Özellikle çalışma grubunun köyde yaşayan çocuklardan oluşması, farklı yaşantılar geçirmelerindeki eksiklik, bu ihtiyacı daha önemli kılmaktadır. Duyu organları ile ilgili çalışmada çocuklar özgür düşünmede zorlanmış, duyu organlarının olmama olasılığını düşünememiş, olaylara tek yönlü ve düz bakabilmişlerdir. “Gözlerimiz olmasaydı?” konulu fen etkinliği ise çocukların sürece aktif katılarak bilime merak duymalarını sağlamış ve bu yönde etkinlik isteğini artırmıştır.

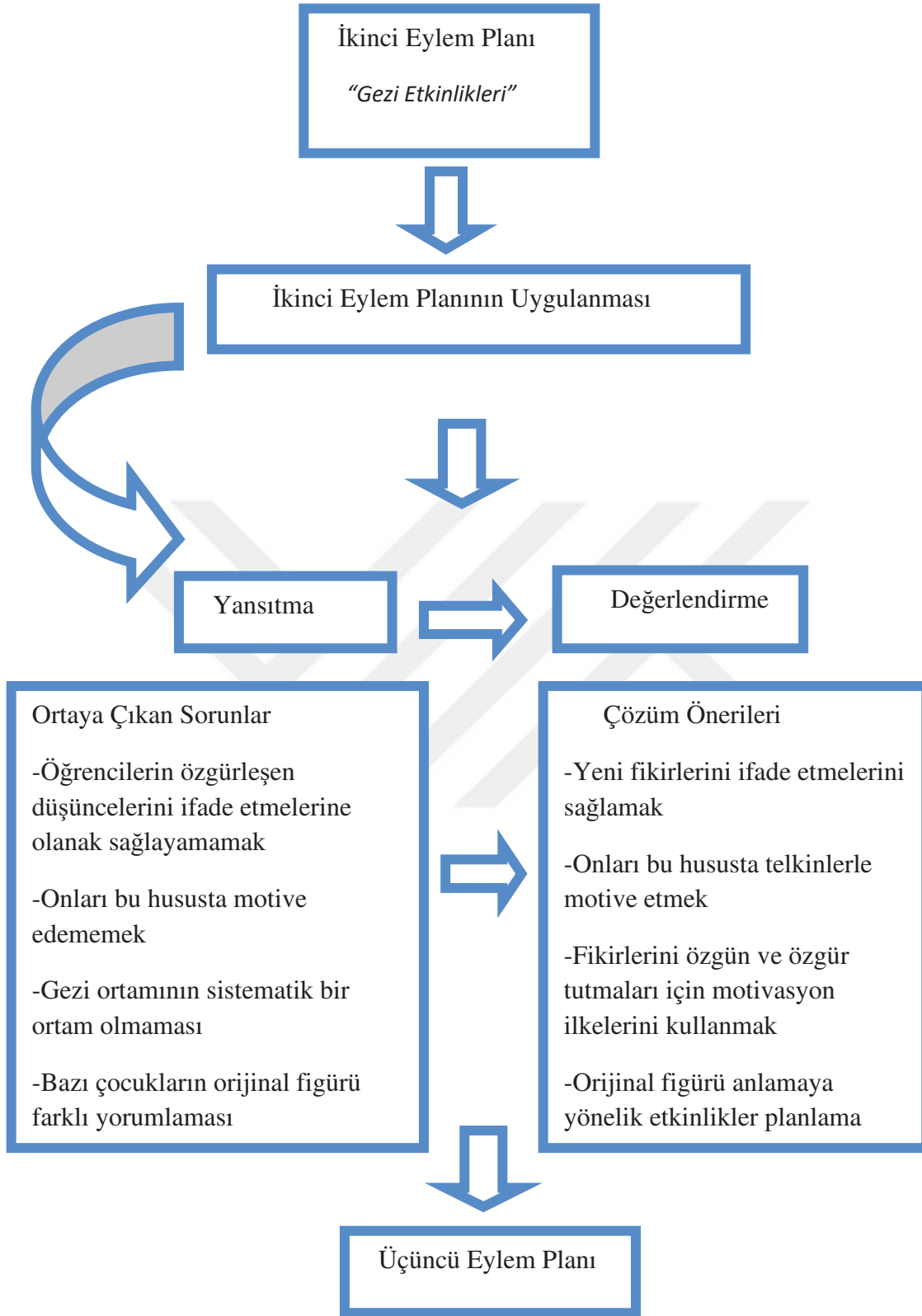
Birinci eylem planının değerlendirilmesi ve yansıtması sonucunda araştırmacı yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik diğer döngü için bir takım kararlar almıştır. Planların uygulanmasında daha esnek olmayı, çocukların ilgilerini ön planda tutmayı, çevre şartlarının eksikliğinden dolayı çocukların farklı yaşantılar geçirmelerini ve okul dışı alanlara yönelmelerini sağlamayı, bu sürece aktif bir şekilde katmayı, özgür düşünebilmelerine ortam sağlamayı amaçlamıştır. Tüm bu amaçları göz önünde bulundurduğunda bu amaçların hepsine birden, zengin ve aktif yaşantılar geçirmelerini sağlayacak, farklı türden mekanlara geziler planlayarak ulaşmayı hedeflemiştir. Zengin çevre desteği, yeni ve farklı yaşantıların, çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür.

İkinci Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular

İkinci eylem planına ait bulgular; yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve süreç sonunda eylem planının değerlendirilmesi, yansıtması ve yeniden düzenlemesi sürecini içermektedir.

İkinci eylem döngüsü planlama. Yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik yapılan eylem araştırmasında ilk döngünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra ortaya çıkan problemlerin giderilmesine yönelik olarak ikinci eylem sürecinin planlanması araştırmacı tarafından yapılmıştır. İlk eylem kararları gözden geçirilmiş ve okul öncesi eğitimin amaçları,

kazanımları, çocukların ilgi ve ihtiyaçları, düzeyleri göz önüne alınarak farklı mekân arayışına girilmiştir. Çocuklara zengin çevre desteği ve uyarıcı ortam sağlayan gezi etkinliklerinin uygulanması uygun görülmüştür. Yetkililerle yapılan görüşmeler sonucunda ve uygun randevu tarihlerine göre gezilerin planlaması yapılmıştır. Ek Aa' da iki hafta boyunca uygulanan etkinlik (gezi) planları yer almaktadır. Çocukların bilime ve uzaya olan merakı, fen etkinliklerinden hoşlanmaları, aktif öğrenmeye olan ilgi ve ihtiyaçları dolayısıyla 24 Nisan 2018 tarihinde Bursa Bilim ve Teknoloji merkezine; çocukların hayvanlara olan ilgileri, yaparak yaşayarak öğrenmeye olan ihtiyaçları, doğal alan merakları ve eğlenceye olan ihtiyaçları dolayısıyla 26 Nisan 2018 tarihinde Tabiat At Çiftliğine; ve yine çocukların farklı hayvan türlerine, onların yaşam alanlarına ilgi duymaları, yerinde öğrenmeye olan ihtiyaçları sebebiyle de 3 Mayıs 2018 tarihinde Cazibe Merkezi Su Altı Akvaryumuna gezi düzenlenmesine karar verilmiş ve planlamalar bu yönde yapıp izinler alınmıştır. İkinci eylem döngüsünde gerçekleştirilen adımlar Şekil 2' de gösterilmiştir.

Şekil 2. İkinci eylem döngüsü uygulama adımları.

İkinci eylem süreci uygulama. Araştırmacı 23 Nisan- 4 Mayıs 2018 tarihleri arasındaki ikinci eylem döngüsünde gezi etkinliklerine ağırlık vermiştir. İki hafta içinde üç ayrı mekana gezi düzenleyerek ikinci haftanın sonunda çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” ni uygulamıştır.

Bilim ve Teknoloji Merkezi gezisi. Daha önceden planlandığı gibi 24 Nisan 2018 günü Bilim ve Teknoloji Merkezine gezi düzenlenmiştir. “Bilim ve Teknoloji Merkezi Gezisine Gidiyoruz” etkinliği için araştırmacı çocuklara gezi kurallarını hatırlatarak başlamıştır. Gezi için çocuklara “Uzayda hayat, deney düzenekleri, baloncukların oluşumu vb.” inceleme konularını hatırlatmıştır. Merkeze varıldığında ilk olarak çocuklar farklı materyallerle balon çıkarma etkinliğine alınmışlardır. Görevli ilk olarak çocuklara ucunda küçük daire olan çubukla balon çıkarmayı göstermiştir. Ardından çocuklara “çocuklar ben bu kovanın içine daire değil de kare şeklini soksam şekli kare bir balon elde edebilir miyim?” diye sormuştur. Çocuklardan bazıları çıkan şeklin kare olacağını söylerken bazıları ise baloncuğun yalnızca daire şeklinde çıkacağını savunmuştur. Çocuklar farklı deneyimler yaşarken araştırmacı etkinlikte farklı fikirlerin açığa çıkması için sorgulamalarda bulunmamış, yalnızca görevlinin yönlendirmeleriyle yetinmişlerdir. Fikirler alındıktan sonra deneye geçilmiş ve kare şekil daldırılrsa da yine çıkan baloncuğun daire şeklinde olduğu görülmüştür. Görevli çocuklara yine olayın nedenlerini sorgulatmıştır. Aldığı cevapların ardından “Çocuklar doğada oluşturulması en kolay şekil dairedir. Sizlere haydi el ele tutuşun bir şekil yapın desem yine daire oluşturursunuz. Bizim baloncuklarımız da çok tembel olduğu için hangi şekille bu deneyi yaparsanız yapın oluşturması en kolay şekil olan yine daireyi oluşturacaklardır” diyerek çocukların seviyelerine uygun bir açıklamada bulunmuştur. Farklı boyutlarda balon çıkarma çalışmalarının ardından etkinlik sonlandırılmış, çocuklar deney düzenekleri alanına alınmıştır. Farklı bir görevli eşliğinde bazı deney düzenekleri tanıtılmaya başlanmıştır. Hortum oluşumu düzeneğine gelindiğinde görevli “çocuklar siz doğada

gördüğümüz rüzgâr nasıl oluşur biliyor musunuz?” sorusunu sorup düzeneği çalıştırmış ve çocukların cevap vermelerine fırsat tanımadan yapay hortumu oluşturmuştur. Çocukların “ama nasıl oluyor?” sorusu üzerine görevli, çocukları ikişerli eş yapıp eşlerden birinin sıcak hava diğerinin ise soğuk hava olmasını söylemiştir. El ele tutuşulduktan sonra eşler aralarında yer değiştirmişlerdir. Görevli; “İşte çocuklar hortum da sizler gibi soğuk hava ve sıcak havanın yer değiştirmesi ile oluşuyor” diyerek çocukları olayın içine dahil ederek seviyelerine uygun açıklama yapmaya çalışmıştır. Daha sonra çocuklar lazer akordeon, hayvanların muhteşem gözleri, fotoşop ile mekan değiştirme, buzdolabında taze kalan yiyecekler düzeneklerini gözlemek üzere görevli tarafından gezdirilmişlerdir. Ardından çocuklar planetaryum alanına alınmışlardır. Görevlimiz film öncesi çocuklara “Çocuklar uzayda yaşam var mıdır? Varsa nasıldır?” sorularını yönelterek çocukları düşünmeye sevk etmiştir. Çocuklardan biri “yaşanır ama orada insan değil uzaylılar yaşar” yanıtını vermiştir. Bunun üzerine görevli “Peki uzaylılar nasıl yaşabiliyor?” sorusu üzerine çocuk; “onların kendilerine ait özellikleri var. Hortumla nefes alıyorlar ve yaşıyorlar” diyerek özgür düşüncesini ifade etme imkanı bulmuştur. Soruların ardından uzayı ele geçirip orada yaşamaya başlayan canlı konulu film seyredilmiştir. Filmin ardından görevli açık uçlu sorularda filmi sorgulatmış, izlediklerini ifade etmelerine ve farklı düşüncelerin oluşumuna olanak sağlamıştır. Planetaryumun ardından çocuklar servislerine binip yola koyulmuşlardır. Gezi saati 3 saat sürmüştür ve dönüşte okul saati bittiği için öğretmen gezide yaşananları çocuklardan evde resmetlerini istemiştir. Okul şehre uzak bir köy okulu olduğu için zamanın büyük bir bölümü yolda geçmiş ve gezi sonrası çocukların sınıfa alınıp sözlü değerlendirme yapmalarına imkân tanınamamıştır.

At çiftliği gezisi. Daha önceden planlandığı gibi 26 Nisan 2018 günü At Çiftliği’ ne gezi düzenlenmiştir. “At Çiftliğini Geziyorum ve Ata Biniyorum” etkinliğine araştırmacı çocuklara gezi kurallarını hatırlatarak başlamıştır. Çocuklara atların yaşam alanlarını,

hareketlerini, diğer hayvanlardan farklarını inceleme görevleri verilmiştir. At çiftliğine varıldığında önce tesis gezilmeye başlanmıştır. Görevli önderliğinde tavuk, kaz ve tavşan kümesleri, köpek kulübeleri ve at barınakları gezilmiştir. Çocuklar hayvanları kendi yaşam alanlarında gördüklerinde şaşkınlıklarını gizleyememişler ve “tavuklara bakın yumurtlamışlar, tavşanlar nasıl yürüyorlar?, köpeğe bakın tüyleri kesilmiş vb. yorumlarda bulunmuşlardır. Görevli gülümseyerek yorum yapmadan ilerlemiş ve çocukların doğal meraklarını sorgulayarak düşüncelerini açığa çıkarmalarına destek olunamamıştır. At barınaklarına gelindiğinde ise çocuklara vakit geçirmeleri için zaman tanınmıştır. Çocuklar sırayla her barınağa girip atlara yem veren görevliyi dikkatle izlemişlerdir. Bazı çocuklar atlara karşı korku göstermişlerdir. Çocuklardan biri “Öğretmenim bakar mısın atın uzun kuyruğuna?” diyince araştırmacı “evet sizce neye benziyor?” diye cevaplamıştır. Çocuklar ipe, saça, kuyruğa yanıtlarını vermişlerdir. Öğretmen “çocuklar kimin saçı atın kuyruğuna benziyor?” sorusunu yöneltince çocuklar saçı bağlı olan kızı göstermişlerdir. Öğretmen de neden o saçı at kuyruğuna benzettiklerini sormuştur. Çocuklardan biri “öğretmenim aynı atın kuyruğu gibi bağlanmış, uzun, düz” yanıtını vermişlerdir. Öğretmen de “evet çocuklar bu yüzden sizin gösterdiğiniz şekilde saçını bağlayanlara at kuyruğu yapmış denir. O benzetme de buradan geliyor” şeklinde açıklama yapmıştır. “Öğretmenim atın kuyruğunu kesip saçımıza taksak ne olur?” diye sorulunca araştırmacı bu soruyu öğrencilerin yanıtlamalarını istemiştir. Çocuklar “At saçlı oluruz, ata benzeriz, at kuyruğu yapmış oluruz, atın kuyruğu kopar, saçımız uzar” yanıtlarını vermişlerdir. Araştırmacı çocukların düşünmelerine ve düşündüklerini ifade etmelerine fırsat tanımıştır. Bazı çocuklar ise bu sorgulamaya katılmayıp diğer atları incelemeye devam etmişlerdir. Ardından çocuklar at pistindeki tribüne alınmışlardır. Piste 5 adet midilli başlarındaki seyis eşliğinde getirilmiştir. Bazı çocuklar ata binmekten korkmuşlardır. Gönüllü çocuklara öncelik verilmiş, çocuklar gruplar halinde piste indirilmiş ve seyislerle birlikte ata bindirilmiştir. Kalan çocuklar tribünden ata binen çocukların sevinçli

hallerini izlemişler ve bir an önce kendilerinin de binmeleri için sabırsızlanmışlardır. Binen öğrenciler inince diğer çocuklar onlara hislerini sormuşlar ve hepsinin atın hareketlerini üzerlerindeyken hissetmekten keyif aldıklarını öğrenmişlerdir. Tüm çocukların ata binmesi sağlanmıştır. Hepsi ata o denli yakın oldukları için çok mutlu olmuşlardır. Atları belgesellerde ve çizgi filmlerde gördükleriyle karşılaştırmış ve benzetmişlerdir. Ata binme etkinliğinin ardından çocuklar serbest oyun alanına alınmış ve orada kumla ve oyun materyalleriyle vakit geçirmeleri için serbest bırakılmıştır. Bu sırada çocuklar çevrelerinde fark ettikleri ilginç bitkileri arkadaşlarına gösterme olanağı bulmuşlar ve eğlenceli vakit geçirmişlerdir. Gezi bitiminde çocuklar servise bindirilip okula dönmek için yola çıkmışlardır. Okul saatleri sona erdiği için çocuklar ertesi gün gezide yaşadıkları deneyimleri ifade etmişler ve resmetmişlerdir.

Cazibe Merkezi dev akvaryum gezisi. Daha önceden planlandığı gibi 3 Mayıs 2018 tarihinde Cazibe Merkezi Akvaryumu' na gezi düzenlenmiştir. "Akvaryumu geziyor, farklı tür balıkları inceliyorum" etkinliğine araştırmacı çocuklara gezi kurallarını hatırlatarak başlamıştır. Çocuklara balıkların yaşam alanlarını, hareketlerini, farklı balık türlerini, su altı yaşamı inceleme ve daha önceden gördükleri balıklarla karşılaştırma görevleri verilmiştir. Merkeze varıldığında çocuklar önce tünele alınmış ve burada balıkları çok yakından gözleme imkânı bulmuşlardır. Ardından tüm balıklar için ayrı ayrı hazırlanan bölümlerde balıkları türlerine göre incelemişlerdir. Gezi araştırmacı rehberliğinde gerçekleşmiştir. Çocuklar her bir türün önüne geldiklerinde, balıkların farklı özelliklerinin fark edilmesi adına onlara sorular sorulmuştur. Balıkların yüzgecini gösteren öğrenciye öğretmen "sizce nerden yüzgeçleri açılıp kapanıyor?" diye sormuştur. Çocuklar "hareket etmek için, yüzmek için, nefes almak için" yanıtlarını vermişlerdir. Öğretmen "Evet arkadaşınız doğru söylüyor, balıklar nefes almak için yüzgeçlerini açıp kapatırlar. Peki sizler nasıl nefes alıyorsunuz?" diye sormuştur. Çocukların "burnumuzdan" yanıtının üzerine "haydi nefes alıp verelim" yönergesiyle

ilerlemeye devam edilmiştir. Başka bir balık vitrinine gelindiğine balığın bölümlerini fark ettirmek adına “çocuklar balıkların üzerindeki şiş bölüm sizce ne işe yarıyor olabilir?” diye sorulmuştur. Çocuklar yanıtı bulamamış ve öğretmen “orası balıkların beyinleri” diyerek cevabı bulmaları için beklemeden ve motive etmeden kendisi yanıtlamıştır. Deniz canlılarının cansız hallerinin sergilendiği vitrin çocuklar tarafından ilgi görmüştür. “Öğretmenim sınıfımızdaki deniz kabuğuna benziyor değil mi?” diye soran öğrenciye öğretmen “haklısın, başka nelere benzetebilirsin peki?” diye sormuştur. Çocuklar salyangoza benzetmişler ve birisi içinden ses geldiğini söylemiştir. “Sınıfımızda gittiğimizde deneyelim” diyen öğretmen, çocukların meraklarından doğan ilgiyle kendilerinin olayı keşfetmelerini amaçlamıştır. Farklı yüzen bir balığı gören öğrenci “öğretmenim neden değişik ilerliyor?” diye sormuştur. Balığın künyesinde isminin palyaço balığı olduğunu gören öğretmen “çocuklar bu bir palyaço balığıymış. Belki de sizleri güldürmek adına böyle ilerliyordur” diyerek çocukları güldürmüştür. Gezilen farklı balık vitrinlerinin ardından gezi sonlandırılmış ve servisle çocuklar okullarına dönmüşlerdir.

İkinci eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.

Tablo 6

Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. Ve 2. Döngü Puanları

Katılımcı		E1	K1	K2	E2	K3	K4	E3	K5	E4	K6	K7	E5
Canlılık	D1	2	0	0	2	2	2	0	1	1	0	X	1
	D2	3	X	2	1	2	2	3	X	3	1	2	X
Orijinallik	D1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	x	0
	D2	0	X	0	1	1	0	0	X	0	2	1	X
Dönüştürülebilirlik	D1	1	0	2	1	1	1	1	0	1	0	x	1
	D2	2	X	1	1	1	3	2	X	2	1	0	X

İkinci eylemin yaratıcı hayal gücü düzeyi değerlendirme basamaklarında araştırmacı, gezilerin ağırlıkta olduğu yaratıcı hayal gücü gelişimine destek olan etkinliklerin uygulama sürecini, gezi süresince aldığı notları, birinci eylemin değerlendirme aşamasında aldığı notları ve gezilerle geçirilen iki haftanın sonunda uyguladığı “yaratıcı hayal gücü testi” nin sonuçlarını değerlendirmiştir. Bu testin sonucunda iki durum ortaya çıkmıştır. Bazı çocuklar orijinal figürü anlayıp, gerçek haliyle resimlerinde bilinçli bir şekilde kullanırlarken bazıları ise orijinal figürü olduğu halinden farklı yorumlayıp o şekilde çizimler yapmışlardır.

Birinci durumda, çocukların orijinal figürü gerçek haliyle algılayıp yaptıkları çizimler sonucundaki değerlendirmede ilk haftaya oranla çocukların canlılık ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi düzeyde ilerlemeler görüldüğü ancak orijinallik puanlarının aynı kaldığı görülmüştür.

İkinci durumda ise, çocuklar kendilerine verilen yaratıcı hayal gücü testindeki orijinal figürü farklı yorumlamışlar ve figürdeki noktaları görmezden gelip onu düz çizgi şeklinde kullanmışlardır. Burada da yaratıcı hayal gücü anlamında nesneyi anlayamama sorunu ortaya çıkmıştır. Çocuklar sınıf içerisinde yaptıkları etkinliklerde sürekli noktalı bölümleri birleştirme etkinliklerine dahil edildiklerinden çocuklar noktalı bir figür gördüklerinde yaratıcı bir şekilde yorumlamak yerine her zaman yaptıkları gibi noktaları tamamlama eğilimine girmişlerdir. Bu da onların orijinal figürü olduğu haliyle algılamalarına engel olmuştur.

İkinci eylem planı yansıtma ve değerlendirmesi. Gezi süresince çocuklar somut yaşantılar geçirmişler, zengin ve esnek çevre olanaklarının olduğu alanlara dahil edilmişlerdir. Gezi etkinliği çocukların düşünce süreçlerinin özgürleşmesini sağlamıştır. Ancak gezilerin mekana ait görevliler koordinatörlüğünde ilerlemesi, çocuklar üzerinde araştırmacının etkisini azaltmıştır. Görevliler gezilen mekânlarda çocukların yalnızca gözlemci durumunda kalmalarına neden olmuş, çocukların doğal ilgileri sonucunda oluşan sorgulamalarına nitelikli ve düşüncelerini destekleyici yanıtlar verilmemiş, çocuklar özgür düşüncelerini ifade etmeleri yönünde cesaretlendirilmemiş, bu hususta motive edilmemiş ve çocuklarda yaratıcı hayal gücünün gelişimi için ortaya çıkan imkânlar uygun değerlendirilmemiştir. Yaratıcı düşünceleri adına birçok uyarıcının bulunduğu ortamlarda çocuklar, gerekli sorgulamaları yapmaları, özgün ve özgür düşünebilmeleri için güdülenememişlerdir.

İkinci eylem planının değerlendirilmesi ve yansıtması sonucunda araştırmacı yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik diğer döngü için bir takım kararlar almıştır. Gezilerde yaşanan pasif durumu bertaraf etmek, ortaya çıkan yaratma imkanlarını değerlendirmek için, çocukların yeni fikirlerini ifade etmelerini sağlamayı ve onları bu hususta telkinlerle motive etmeyi amaçlamıştır. Buna istinaden bir sonraki döngüde çocukların fikirlerini özgün ve özgür tutmaları amacıyla motivasyon ilkelerini kullanmaya karar vermiştir. Her türlü

etkinliğin uygulama sürecinde çocukların yaratıcı fikirler ortaya çıkarmalarını destekleyecek, onları bunu başarabilmeleri için cesaretlendirecektir. Çocukları, fikirlerini özgürce ifade edebileceklerine inandırmanın ve onları motive etmenin çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Oluşan ikinci durumun giderilmesi için ise çocukların orijinal figürü tanımlarını ve doğru yorumlamalarını sağlayacak etkinlikler yapılması önerilmektedir. Orijinal figürde gördüklerini sesli ifade etme, gösterilen farklı tür şekilleri bir nesneye benzetme, farklı şekilleri kullanarak yaratıcı figürler oluşturma çalışmaları bunlardan bazılarıdır.

Üçüncü Eylem Döngüsüne İlişkin Bulgular

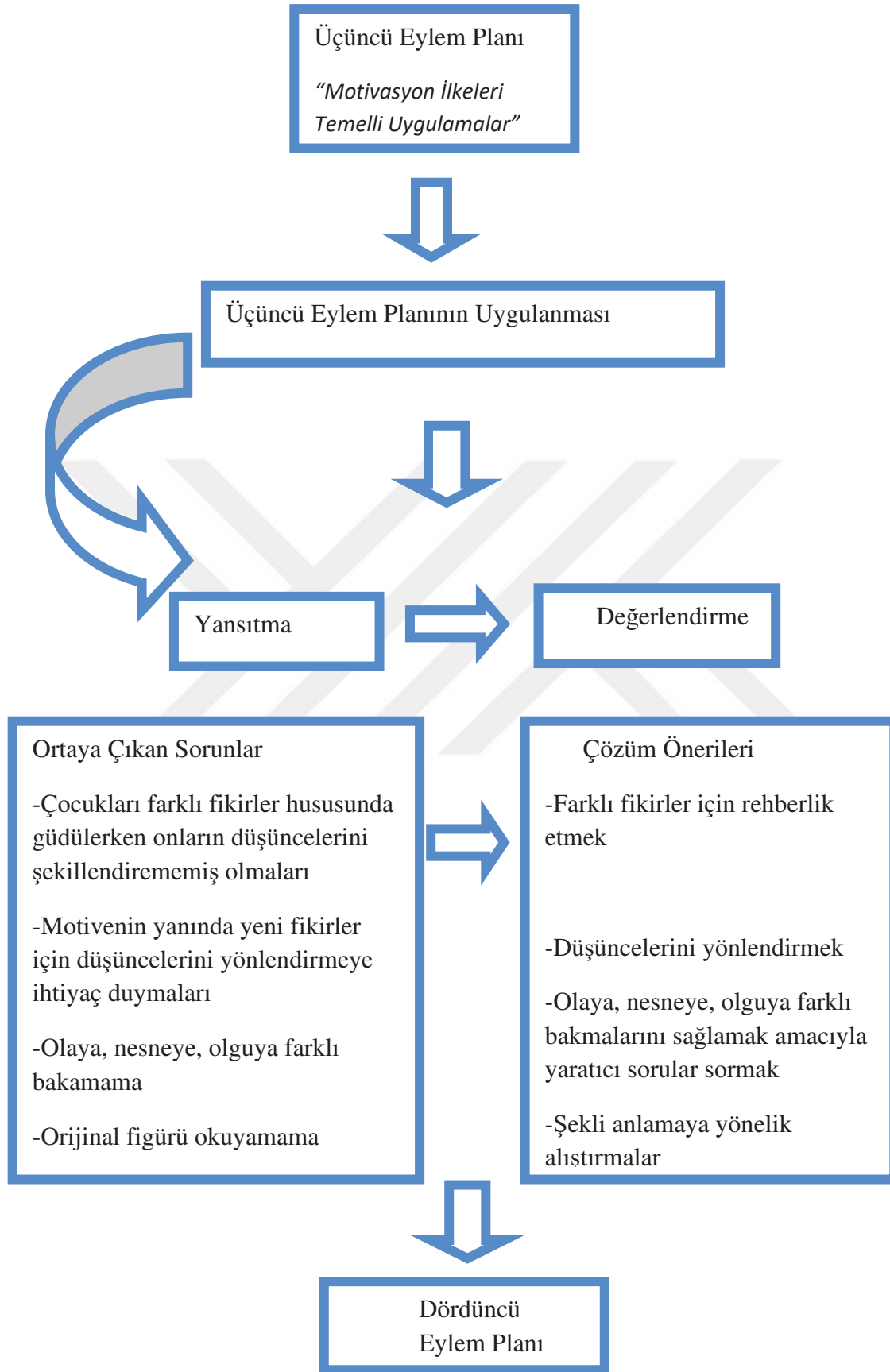
Üçüncü eylem planına ait bulgular; yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve süreç sonunda eylem planının değerlendirilmesi, yansıtması ve yeniden düzenlemesi sürecini içermektedir.

Üçüncü eylem döngüsü planlama. Yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik yapılan eylem araştırmasında ikinci döngünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra ortaya çıkan problemlerin giderilmesine yönelik olarak üçüncü eylem sürecinin planlanması araştırmacı tarafından yapılmıştır. İkinci eylem kararları gözden geçirilmiş ve çocukların yaratıcı fikirler ortaya koymaları amacıyla etkinliklerin başındaki ve sonundaki her türlü doğal imkanın çocukları cesaretlendirmek için kullanılması planlanmıştır. Çocuklar etkinlik sürecinde sürekli olarak yapabileceklerine, yeni fikirler oluşturabileceklerine güdüleneceklerdir. Bu hususta süreçteki her etkinlik öncesi sohbet fırsata çevrilecektir. Bu etkinlik gezi gibi dışarıda gerçekleştirilmeyip sınıf içerisinde gerçekleştirilecektir. Sınıf içinde merak uyandırma, değişiklik yaratarak dikkat çekme, ihtiyaç yaratma, ilgi çekme, güdüleme gibi motivasyon ilkeleri kullanılacak, çocukların yeni fikirler ortaya çıkarabileceklerine olan inançları sağlanacaktır. Ek Ac'de bir hafta boyunca uygulanan etkinlik planları yer

almaktadır. Motivasyon unsurunun yanında çocukların sınıf içindeki etkinliklerde karşılaştıkları görsel imgelerin de çocuklar tarafından ifadesine ve doğru anlaşılmasına imkan tanınacak; şekiller üzerinden yaratıcı potansiyellerini açığa çıkarmaları sağlanacaktır. Üçüncü eylem döngüsünde gerçekleştirilen adımlar Şekil 3' te gösterilmiştir.

Şekil 3. Üçüncü eylem döngüsü uygulama adımları.

Üçüncü eylem süreci uygulama. Araştırmacı 7-11 Mayıs 2018 tarihleri arasındaki üçüncü eylem döngüsünde motivasyon ilkelerine (merak uyandırma, değişiklik yaratarak dikkat çekme, ihtiyaç yaratma, ilgi çekme, güdüleme vb.) ve etkinliklerin imgesel boyutuna ağırlık vermiştir. Bir hafta boyunca çocukların fikirlerindeki özgürleşmeye destek olmak amacıyla etkinlik anlarını fırsata çevirip onları motiveye ağırlık vermiş ve bir haftanın sonunda da çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” ni uygulamıştır.

Birinci gün. Araştırmacı üçüncü eylem döngüsünün ilk gününe sanat etkinliği ile başlamıştır. Elindeki diş fırçasını göstererek “Çocuklar sizce bu fırçayla nasıl boyama yapabiliriz?” sorusunu yönelterek çocuklarda merak uyandırmıştır. Çocuklardan “kağıda sürerek, sulu boya gibi, fırça gibi” yanıtlarını almıştır. Ardından öğretmen “size güveniyorum, daha önce başka fırçalar kullanarak da farklı çalışmalar yapmıştık, nasıl kullanabiliriz bu fırçayı?” diyerek çocukları yapabilecekleri konusunda güdülemiştir. Çocuklardan biri “buldum öğretmenim fırçayı parmağımızla sürteceğiz ve boya püskürteceğiz” yanıtını vermiştir. Çocuklara sulu boyaları, diş fırçaları ve kuş resminin olduğu şablon dağıtılmıştır. Çocuklarla birlikte her kağıda bir şablon yapıştırılmıştır. Öğretmen “çocuklar şimdi diş fırçalarınızı boyaya batırıp işaret parmaklarınızla fırçayı sürteceksiniz. Bakın damlacıklar oluşuyor. Şimdi kağıdınızın tamamını hiç boşluk kalmayacak şekilde bunlarla kaplayın. Ben size güveniyorum. Boş yer bırakmayacaksınız” diyerek etkinliği başlatmıştır. Her çocuk kendisi sayfayı püskürtme yöntemiyle doldurmaya çalışmıştır. Çalışma devam ederken öğretmen aralarda dolaşarak olumlu dönütler vermiştir. Çalışma sonunda çocuklardan şablonu kaldırıncaya ne çıkacağına dair tahminleri alınmış ve çalışmalar sergilenmiştir. Ortaya çıkan sürpriz ürün çocukların çok hoşuna gitmiş, ilgilerini etkinlik süresince diri tutmuş ve sonunda başarabildikleri için mutlu olmuşlardır. Ardından aynı çalışma “eksi işaretini” buldurmaya yönelik yapılmıştır. İşaretin ne işe yaradığı anlatılmış, somut nesnelere üzerinde çalışmalar yapılarak çocukların yapabileceklerine olan inancı desteklenmiştir. Ardından tahtada nesne

çizimi ve eksiltmeyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Öğretmen tahtaya üç elma çizip birinin üzerine çarpı işareti koyarak arkadaşına verdiği ifade etmiştir. Çocuklardan yanıtlar dinlenmiştir. Tahtada yapmak üzere istekli çocuklar olunca öğretmen şans vermiş ve istekli çocukların tahtaya nesne çizip eksiltmelerini sağlamıştır. Çocuklardan birkaçı tahtaya 2 kiraz, 3 kalem, 5 top çizerek öğretmen rehberliğinde üzerinde eksiltmelerini yapmışlardır. Doğru cevaplar motive adına ödülle sonuçlandırılmıştır.

İkinci gün. Öğretmen ikinci günkü drama etkinliği için çocukları oyun alanına alarak başlamıştır. Öğretmen “Şimdi hepimiz gökyüzündeki bulutlarız, gökyüzünde dolaşıyoruz, dolaşırken. Diğer bulutlara çarpıyoruz. Hafiften rüzgâr esmeye başladı, rüzgâr bulutları sürüklemeye başladı”, “Rüzgâr gittikçe hızlanıyor, bulutlar da gökyüzünde daha hızlı ilerliyor, birbirlerine çarpmamaya çalışıyorlar.” gibi yönergeler kullanarak dramaya başlanmış ve söylenenleri çocukların canlandırmaları teşvik edilmiştir. Öğretmen daha önceden sınıfın masasına serdiği pembe örtüyü göstererek çocuklara, “Bulutlar ileride gördükleri Pembe Dünya’ya doğru ilerlemek istiyorlar, ama rüzgâr bulutların ilerlemesini engelliyor. Bulutlar ilerlemeye çalışıyor, rüzgâr bulutların ilerlemesini engellemeye devam ediyor.” şeklindeki yönergelerle bir süre çocukların ilerlemesini engellemiş, onları bir problem durumuna dahil ederek olaya etkinliğe motive olmalarını desteklemiştir. Öğretmen bu sefer, bulutlardan birinin, “Hep birlikte sessizce rüzgârı dinleyelim. Ben duyuyorum, eğer istediği şeyleri yaparsak bizim Pembe dünyaya gitmemize yardımcı olacağını söylüyor. Acaba rüzgâr bizden ne istiyor?” diyerek merak uyandırmış ve çocuklara öncülük etmek ve ön fikir olması amacıyla öneri sunmuştur. Öğretmen “Rüzgâr, tek ayak üzerinde durmamızı istiyor, tek ayakla sıçrayarak gitmemizi istiyor, çift ayakla sıçrayarak gitmemizi istiyor.” diyerek çocukların söylenen yönergeye uygun hareket etmelerini sağlamıştır. Ardından “çocuklar bu şekilde olmayacak, benim önerilerim işe yaramıyor, ne kadar ilerlesek de pembe dünyaya varamıyoruz. Ben en çok pembe dünyaya ulaşma konusunda size güveniyorum.

Yapabilirsiniz siz yaparsınız, siz o farklı fikirlerinizle bizi ulaştıracaksınız inanıyorum” diyerek çocukları orijinal fikirler oluşturmaları konusunda desteklemiş ve onları bir problem durumuna sokarak motive etmiştir. Çocuklar “uçarak gidelim, rüzgarın dinmesini bekleyelim, uçan halıya binelim, uzay aracıyla gidelim, rüzgarı yenelim” şeklinde önerilerde bulunmuşlar ve her öneri teker teker denenmiştir. Çocuklardan alınan her yanıtın sonra öğretmen “yaklaşıyoruz, az kaldı, başka neler yapalım, bulacağız şimdi çözümü” şeklindeki yönergeleriyle onları olayın içine dahil ederek güdülemiştir. Çocuklardan gelen yanıtlar dikkate alınarak rüzgârın istekleri yapılmış ve sonunda pembe dünyaya onlar sayesinde ulaşılmıştır. Kendi fikirlerinin sonuca ulaştırması onları motive etmiş, güçlü kılmış ve başarabileceklerine olan inançlarını artırmıştır.

Üçüncü gün. Üçüncü günkü etkinliğe öğretmen çocuklarla yumurta ile ilgili sohbet ederek başlamıştır. Öğretmen, yumurtanın çok besleyici bir besin olduğunu, içinde bol miktarda protein olduğunu söylemiştir. Sağlıklı beslenmek için mutlaka yumurta yenmesi gerektiğini çocuklara vurgulamıştır. Öğretmen yumurtanın nerelerde kullanıldığını sormuştur. Çocuklar “etkinlikte, kahvaltıda” yanıtlarını vermişlerdir. Öğretmen “un, yağ, kabartma tozu koyarak yaptığım çocukların çok sevdiği bir şeye de katıyorum, nedir o?” diye sormuştur. Çocuklardan birisi “kek” yanıtını vermiştir. Ardından öğretmen hangi hayvanların yumurtladığına dair örnekler vermiştir. Çocuklar da bildikleri yumurtlayan hayvanlara örnekler eklemiştir. Yumurta ile ilgili bilmeceler sorulup tekerleme ve parmak oyunları söylenmiştir. Öğretmen “çocuklar sizler farklı hayvanların farklı farklı yumurtladığını biliyor musunuz?” diyerek merak uyandırmış ve onları etkinliğe çekmiştir. “Haydi masalara geçelim kendi hayvan yumurtlamamızı resmedelim. Ama ben sizlerin hepimizin bildiği yumurtadan farklı hayvan yumurtaları bildiğinize eminim. Haydi çizime geçelim” diyerek çocukları farklı fikirler ortaya çıkarabilecekleri yönünde güdülemiş ve çocuklardan istedikleri boyutlarda hayvan yumurtası yapmalarını ve hangi hayvana ait oldukları tam çatlama aşamasında

göstermelerini istemiştir. “Düşünelim bakalım başka hangi hayvanlar yumurtadan çıkmış olabilir; sizler çok iyi biliyorsunuz” diyerek çocukları etkinlikte farklı ürünler ortaya çıkarmaya davet etmiştir. Etkinliğin sonunda çocuklar birçok hayvanın yumurtadaki hallerini resmedebilmişlerdir. Bazıları üzerinde konuştuğumuz hayvanları yalnızca resmederken, bazıları ise aslında yumurtadan çıkmayan, bizim konuşmadığımız, farklı hayvan yumurtaları tasarlayıp çizimlerini tamamlamışlar ve bunları anlatmalarına fırsat verilmiştir.

Dördüncü gün. Dördüncü günkü etkinliğe öğretmen Türkçe dil etkinliği ile başlamıştır. Çocuklara “misafirperverlik” konulu bir hikaye okunmuştur. Ardından yine aynı konulu parmak oyunu ve şiir söylenmiştir. Sonra öğretmen tarafından konu ile ilgili sohbet başlatılmıştır. Çocuklara “misafirperverlik ne demek?” diye sorulmuştur. Çocuklar “eve misafir gelmesi, misafire yemek yapmak” gibi cevaplar vermişlerdir. Öğretmen yanıtlarının doğru olduğunu devam ederlerse tam cevabı bulabileceklerini söylemiştir. Çocuklardan yanıt alamayınca, “misafirin gelmesinden mutlu olmak, onlara iyi davranmak, onlar için hazırlık yapmak demektir” şeklinde açıklama yapmıştır. Öğretmen “Çocuklar ben geçen gün bir eve misafiriğe gittim, hiç beklediğim gibi karşılanmadım. Sizce başıma neler gelmiş olabilir?” diyerek çocukların konu üzerindeki meraklarını canlı tutmuştur. Çocuklardan tahminler alınmıştır. Bazıları “Sana kötü davranmışlar, yemek yapmamışlar, elini öpmemişler” şeklinde yanıtlar vermiş, kendilerini anlatılan durumun içinde hissederek motive olmuşlardır. Öğretmen “hepiniz haklısınız çocuklar tam da bunları yaşadım. Peki başka başıma neler gelmiş olabilir?” diyerek onlardan yeni fikirlerini açığa çıkarmalarını beklemiştir. Çocuklardan biri “sen ordayken evdeki çocuklar yaramazlık yapmıştır öğretmenim” diye eklemiştir. Söylenen fikirler desteklenmiş ve onaylanmıştır. Ardından öğretmen selamlaşma ile ilgili bir görsel göstermiştir. “Bu resimde neler oluyor?” diye sormuş ve “çocuklar birbiriyle selamlaşıyorlar” yanıtını almıştır. Öğretmen de “evet çocuklar bu resimde bir selamlaşma var ancak benim misafir olduğum eve çocuklar bana “hoş geldin” demediler”

diyerek çocukları olaya çekmiştir. Ardından misafirlere nasıl davranılması gerektiği çocuklardan dinlenmiş, hep birlikte belli kurallar oluşturularak çocuklar olaya gönüllü bir şekilde dahil edilmişlerdir. Gönüllülük ve olayın içinde olma onları oldukça motive etmiş ve yeni fikirler açığa çıkarmalarını sağlamıştır.

Üçüncü eylem planı öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.

Tablo 7

Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. Ve 3. Döngü Puanları

Katılımcı		E1	K1	K2	E2	K3	K4	E3	K5	E4	K6	K7	E5
Canlılık	D1	2	0	0	2	2	2	0	1	1	0	X	1
	D2	3	X	2	1	2	2	3	X	3	1	2	X
	D3	3	1	2	2	1	2	2	2	3	1	3	2
Orijinallik	D1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	x	0
	D2	0	X	0	1	1	0	0	X	0	2	1	X
	D3	3	0	0	1	1	0	0	0	1	2	1	0
Dönüşürebilirlik	D1	1	0	2	1	1	1	1	0	1	0	x	1
	D2	2	X	1	1	1	3	2	X	2	1	0	X
	D3	3	1	1	1	1	1	1	1	2	2	3	1

Üçüncü eylemin yaratıcı hayal gücü düzeyi değerlendirme basamaklarında araştırmacı öğrenme sürecinde aldığı notları yeniden incelemiş ve süreci tekrar gözden geçirmiştir. Haftanın son günü ise “yaratıcı hayal gücü testini” uygulamıştır. Bunun sonucunda çocukların canlılık puanlarının yüksek ama ilk teste oranla aynı düzeyde olduğu görülmüştür. Orijinallik ve dönüşürebilirlik puanlarında ise kısmi düzeyde artışlar gözlenmiştir. Bu test orijinallik

puanlarında görülen ilk artıştır. Çocukların resimlerinde artık farklı fikirlere değindikleri görülmüştür. Etkinlik sürecinde dikkat çekme, ihtiyaçtan doğma, güdüleme vb. motivasyon ilkelerinin kullanılması çocukların yeni ve özgün fikirler üretebilmelerini tetiklemeye başlamıştır.

Üçüncü eylem planı yansıtma ve değerlendirmesi. Uygulanan etkinlikler sonucunda öğretmenin çocukların yeni ve farklı düşünceler üretmelerini her fırsatta telkinlerle desteklediği görülmüştür. Bir olaya çocukları zorla dahil etmek yerine onları etkinliğe istekle ve merakla çektiği görülmüştür. Gerçek durumlara yakın problemler üretilip çocuklardan farklı çözüm yolları bulmaları beklenmiştir. Ancak araştırmacı çocukları yeni fikirler konusunda güdülerken çocukların kendi düşüncelerini şekillendirmede zorlandıkları görülmüştür. Motivenin yanında çocukların düşüncelerinde yönlendirilmeye ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Karşılaştıkları olaya, olguya farklı bakamadıkları fark edilmiştir. Ayrıca bazı çocukların orijinal figürü okuyamama sorunuyla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür.

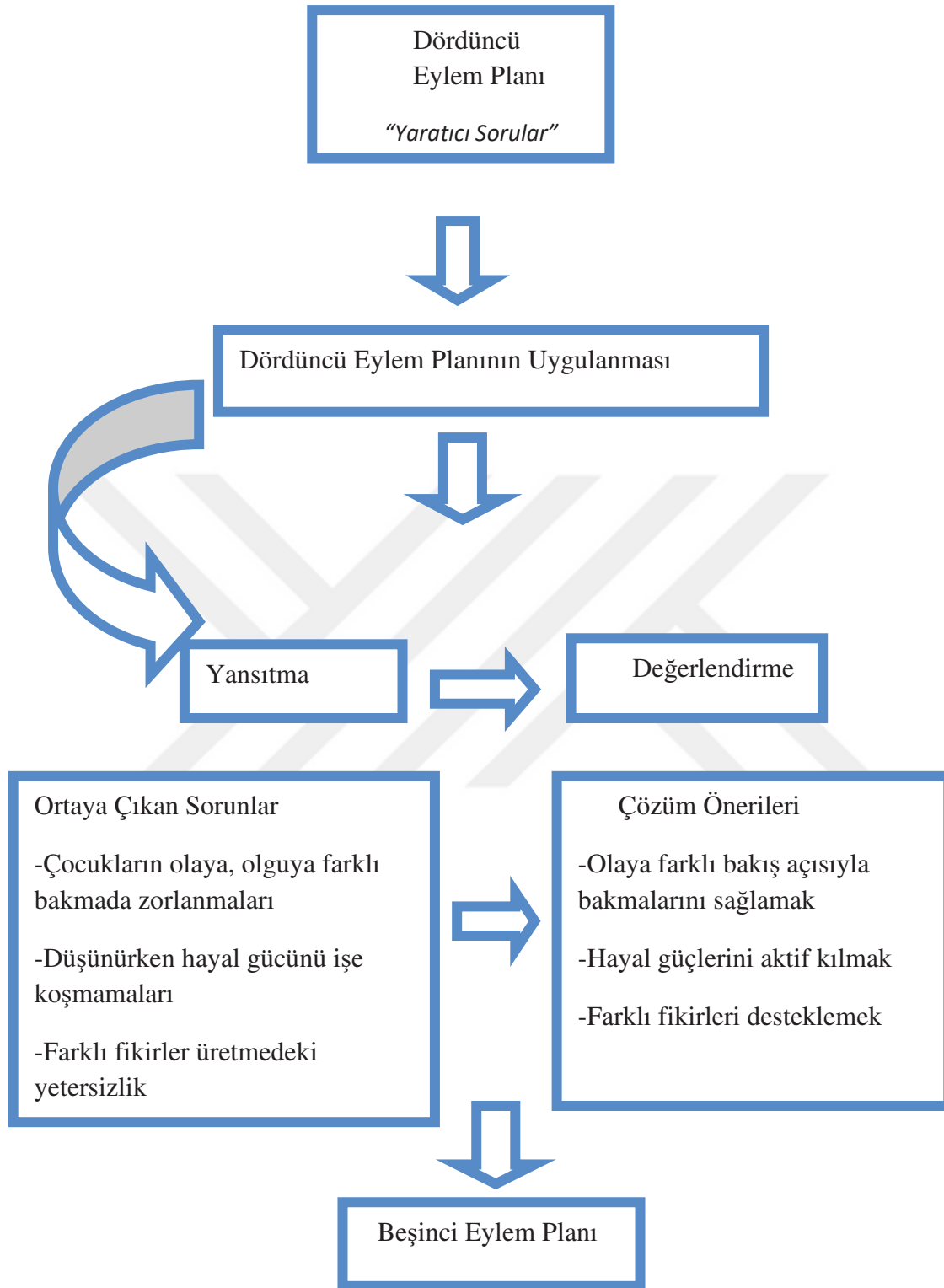
Üçüncü eylem planının değerlendirilmesi ve yansıtması sonucunda araştırmacı yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik diğer döngü için bir takım kararlar almıştır. Çocukların düşüncelerini şekillendirebilmeleri adına onlara farklı fikirler için rehberlik etmeyi, düşüncelerini yönlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda yeni fikirler açığa çıkarmaları için onları motive etmenin yanında düşüncelerini şekillendirmeyi ve bunu da ancak olaya, olguya, nesneye farklı bakabilmelerini sağlayacak yaratıcı sorularla işe koşmayı hedeflemiş ve bir sonraki eylem için planlamıştır. Çocuklara sorulacak yaratıcı soruların, çocukların düşünmelerini ve farklı fikirlerini ortaya çıkarmalarını sağlayarak onların yaratıcı hayal gücü gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür. Ayrıca şekli anlamaya yönelik alıştırmalara devam edilecektir.

Dördüncü Eylem Planına İlişkin Bulgular

Dördüncü eylem planına ait bulgular; yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve süreç sonunda eylem planının değerlendirilmesi, yansıtması ve yeniden düzenlemesi sürecini içermektedir.

Dördüncü eylem süreci planlama. Yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik yapılan eylem araştırmasında üçüncü döngünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra ortaya çıkan problemlerin giderilmesine yönelik olarak dördüncü eylem sürecinin planlanması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Üçüncü eylem kararları gözden geçirilmiş ve çocukların farklı fikirler oluşturmalarına rehberlik etmek ve olaya, olguya, nesneye farklı bakmalarını sağlamak amacıyla süreçte çocuklara “yaratıcı soruların sorulması” planlanmıştır. Yaratıcı sorular, çocuklara sorulan, onları farklı açılardan düşünmeye sevk eden, yeni fikirlerini açığa çıkarmaları doğrultusunda onları yönlendiren, açık uçlu sorulardır. Çocuklar her etkinlik öncesinde, etkinlikte veya etkinlik sonlarında yaratıcı sorularla yüz yüze getirilecek; düşünceleri, yeni fikirler oluşturmalarına yardımcı olmaları için özel hazırlanan yaratıcı sorularla, yönlendirilecektir. Böylece çocukların yeni fikirler oluşturmalarına zemin hazırlanacak ve düşünceleri anlamlı biçimde şekillenecektir. Ek Ad’de bir hafta boyunca uygulanan etkinlik planları yer almaktadır. Yaratıcı soru sorma çalışmalarının yanında yaratıcı hayal gücü testindeki orijinal figürleri okumaları adına, şekli anlamaya yönelik alıştırmalara devam edilecektir. Dördüncü eylem döngüsünde gerçekleştirilen adımlar Şekil 4’ te gösterilmiştir.

Şekil 4. Dördüncü eylem döngüsü uygulama adımları.

Dördüncü eylem süreci uygulama. Araştırmacı 14-18 Mayıs 2018 tarihleri arasındaki dördüncü eylem döngüsünde yaratıcı sorular sormaya ve şekil okuma etkinliklerine ağırlık vermiştir. Bir hafta boyunca çocukların düşüncelerini sistemli bir şekilde yönlendirmek adına etkinlik sürecinde yaratıcı sorular sormuş, birçok fikir üretmelerini sağlamış ve bir haftanın sonunda da çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” ni uygulamıştır.

Birinci gün. Araştırmacı dördüncü eylem planının ilk gününü çocukları oldukça özgür kılan oyun etkinlikleri ağırlıklı oluşturmuştur. Sandalye kapmaca oyununa geçmeden önce çocuklara önceden hazırladığı, çocukları düşünmeye sevk eden yaratıcı sorulardan sormuştur. Öğretmen önce çocuklara “Oyuncağımız olmasaydı neyden oyuncak yapabilirdik?” sorusunu yöneltmiştir. Çocuklardan bazıları: “Dedelerimiz tahtadan araba yapardı”, “camdan araba yapardık”, “kağıttan insan yapardık” yanıtlarını vermişlerdir. Ardından öğretmen “Annemiz bize bir oyuncak yapsa neyden yapardı?” sorusunu sormuştur. Bu sorunun üzerine “dolaptan ev yapardı” yanıtı gelmiştir. Daha sonra öğretmen: “Uzaylılar dünyaya oyuncak getirse ne getirirlerdi?” diye sormuştur. Çocuklardan biri “uzaylı çocuk top gibi bir şey getirirdi” yanıtını vermiştir. Öğretmen “Bu oyuncaklar uzaydan geliyor, belki de bizimkilerden farklıdır. Başka ne getirmiş olabilirler?” diye eklemiştir. Çocuklardan “gezegen uçağı”, “uzay uçağı”, “açılınca top olan küçük bir paket” yanıtları alınmıştır. Öğretmen verilen farklı türden yanıtları onaylamış, “daha başka ne olabilir?” şeklinde üretmeye devam etmelerini sağlamıştır. Çocuklar bir süre düşünmeye koyulmuşlar ve ardından biri “kumandalı araba ama bu araba kumandayla çalışıp uzaya gidiyor” demiştir. Tüm çocuklar bu yanıtta etkilenmiş ve zihinlerinde canlandırmaya çalışmışlardır. Öğretmen yeni bir soruyla devam etmiştir. “peki çocuklar şimdiye kadar yapılmamış bir oyuncak yapsanız, ne yapardınız?” diye sormuştur. Çocuklardan “ipten tekerlek, oyuncak bayrak, evde giymek için oyuncak terlik” yanıtları alınmıştır. Öğretmen “evet hepsi çok güzel, daha farklı hiç yapılmamış başka ne olabilir?” diyerek düşüncelerini güdümlü şekilde yönlendirmiştir. Çocuklardan biri “Akıl okuma

makinesi yapardım, böylece ne yapacağım ne yapmayacağım anlardım” yanıtını vermiştir. “çok güzel, daha başka?” yönlendirmesinin ardından da “parti evi oyuncağı yapardım” yanıtı alınmıştır. Sandalye kapmaca oyununa geçmeden önce çocuklara son olarak “Çocuklar sandalye olmasaydı başka nereye oturabilirdik?” sorusunu yönelten öğretmen; “koltuğa”, “masaya”, “yere”, “tabureye”, “tahta çubuğa” yanıtlarını almıştır. Çocuklar bir süre devam eden düşünme etkinliğinin ardından sandalye kapmaca oyununa geçmişler ve bu etkinliğe istekle ve aktif olarak katılmışlardır.

İkinci gün. Öğretmen ikinci gün etkinliklerine Türkçe Dil etkinliği ile başlar. O hafta “Engelliler Haftası” olduğu için engelliler konulu sohbet başlatılır. Engellilere yönelik olan levha ve işaretler çocuklara gösterilerek anlamlarına ilişkin sorular sorulur. Bu haftanın engelliler haftası olduğu söylenir. Engellilere karşı sorumluluklarımız ve onlara nasıl davranmamız gerektiği konuşulur. Ardından çocuklarla çeşitli duyu organlarını kullanamadıklarında olabilecek durumlarla ilgili konuşulur. Öğretmen çocukları farklı açıdan düşünmeye sevk edebilmek adına her birine bir takım yaratıcı sorular sorar. “3 tane ağızımız olsa ne olurdu?” sorusuna; çocuklardan biri “doymazdık” yanıtını verir. “Peki 5 tane ayağımız olsa ne olurdu” sorusuna; “bir tanesine basardık” yanıtı gelir. “Tek ayağımız olsa nasıl yürürdük” diye soran öğretmene bir çocuk “sekerek” yanıtını verir. “Ya burnumuz kafamızın arkasında olsa ne olurdu?” sorusuna; “yağlı yemekleri yerken saçımız yağlanır” yanıtı gelir. Öğretmen “gözümüz karnımızda olsa ne olurdu?” diye sorar. Çocuklardan biri “eğilip bakardık yukarı” yanıtını verir. Son olarak öğretmen “kulağımız yerde, ayağımızda olsa en çok hangi sesi duyardık?” diye sorar. Çocuklardan farklı ve çeşitli yanıtlar bekler. Çocuklardan bazıları; “adım seslerini duyardık”, “yerdeki taşların sesini duyardık”, “yerde yürüyen böceklerin sesini duyardık”, “yere atılmış poşetlerin sesini duyardık” yanıtlarını verirler. Öğretmen her bir yanıtı değer verir ve daha farklı yanıtların gelmesi için süre tanır. Daha önce düşünmedikleri yerden düşünen çocuklara bu düşüncelerini canlandırma fırsatı

verilir. Ardından her çocuğun sırayla gözleri bağlanarak hedefe ulaşmaları ve engelli bir bireyin yaşadıklarını anlamaları sağlanır. Bu oyunun ardından engellilere nasıl yardım edilebileceği çıkarımlarında bulunulur.

Üçüncü gün. Öğretmen üçüncü gün etkinliğine Türkçe Dil etkinliği ile başlar. “Kediler aynaya bakarsa” hikayesi okunmadan önce kediler hakkında sohbet edilir. Çocukların kedilere ait yaşantıları dinlenir. Kedi ile ilgili parmak oyunu söylenir. Sonra farklı fikirlere rehberlik edebilmek adına hazırlanan yaratıcı sorulara geçilir. Öncelikle herkes aynadaki görüntüsünü inceler. Öğretmen “aynadaki çocuk dışarı çıksa ne olur?” diye sorar. Çocuklardan “Rapunzel oynardık”, “3 kardeş olurduk”, “ondan kaçırdık” yanıtları gelir. “Aynalı bir eve girsek ne görürdük?” sorusuna çocuklar “kendimizi” yanıtını verirler. “Peki çocuklar uzaylı biri aynaya baksa aynada ne görünür?” diye sorar. Çocuklardan biri “sokmalı ve böcekli insan. Gözleri kapalı ve antenli” yanıtını verir. Diğer çocuk “uzaylı, ne yapıyorsun burada der.” Yanıtını verir. Öğretmen ardından “Uzayda aynaya baksak ne görürüz?” diye sorar. “Etrafımızdaki uzayı” yanıtı gelir. Son olarak öğretmen “Çocuklar bir ayna tasarlasaydınız, nasıl bir ayna olurdu?” diye sorar. Çocuklardan biri “insanları mutlu gösteren ayna” yanıtını verir. Öğretmen diğer yanıtlar gibi bu yanıtı da beğendiğini söyleyerek yeni yanıtlar bekler. Çocuklardan biri ise “balon çıkaran ayna” yanıtını verir. Farklı açılardan düşünme sağlandıktan sonra “Kediler aynaya bakarsa” hikayesi öğretmen tarafından okunur. Hikaye hakkında sorular sorulur. Kesme- katlama yöntemiyle kedi yapılır. Son olarak kedilerle ilgili bir oyun oynanır. Ardından çocuklara boş dairelerin olduğu A4 kağıdı verilir ve figürü okuyabilmeleri için “Daire Testi” çalışması tanıtılır ve uygulanır. Çocukların her bir daireyi kullanarak yeni nesnelere çizmeleri istenir. Çalışma sonunda bazı çocukların daireyi nesne oluşturmada kullandıkları; bazılarının ise her bir dairenin içine bağımsız resimler yaptıkları görülmüştür.

Dördüncü eylem süreci öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.

Tablo 8

Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. 3. Ve 4. Döngü Puanları

Katılımcı		E1	K1	K2	E2	K3	K4	E3	K5	E4	K6	K7	E5
Canlılık	D1	2	0	0	2	2	2	0	1	1	0	X	1
	D2	3	X	2	1	2	2	3	X	3	1	2	X
	D3	3	1	2	2	1	2	2	2	3	1	3	2
	D4	3	1	2	3	2	X	X	2	3	X	3	2
Orijinallik	D1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	x	0
	D2	0	X	0	1	1	0	0	X	0	2	1	X
	D3	3	0	0	1	1	0	0	0	1	2	1	0
	D4	3	0	0	1	0	X	X	1	2	X	2	1
Dönüşürebilirlik	D1	1	0	2	1	1	1	1	0	1	0	x	1
	D2	2	X	1	1	1	3	2	X	2	1	0	X
	D3	3	1	1	1	1	1	1	1	2	2	3	1
	D4	3	1	3	2	1	X	X	1	3	X	1	3

Dördüncü eylemin yaratıcı hayal gücü düzeyi değerlendirme basamaklarında araştırmacı öğrenme sürecinde aldığı notları yeniden incelemiş ve süreci tekrar gözden geçirmiştir. Haftanın son günü ise “yaratıcı hayal gücü testini” uygulamıştır. Bunun sonucunda çocukların canlılık puanlarının aynı düzeyde olduğu görülmüştür. Dönüşürebilirlik boyutunda daha fazla olmak üzere hem orijinallik hem de dönüşürebilirlik boyutlarında artış gözlenmiştir. Çocukların resimlerinde farklı farklı fikirlere değindikleri görülmüştür. Özellikle dönüşürebilirlik boyutunda daha fazla artış meydana gelmesi

yöneltilen yaratıcı soruların çocukların fikirlerini çoğaltmalarıyla birlikte resimlerine de yansıtıp orijinal figürü de çoğalttıklarını göstermektedir. Sorduğumuz sorular çocukların fikirlerini detaylandırmalarını sağlarken orijinal figürde de farklı boyutlarda detaylandırma yapmalarını sağlamıştır. Çocuklar oluşan farklı fikirlerini resimlerine de yansıtılmışlardır.

Dördüncü eylem süreci yansıtma ve değerlendirmesi. Uygulanan etkinlikler sonucunda öğretmenin her fırsatta sorduğu sorularla çocukların yeni fikirler oluşturmalarına rehberlik ettiği görülmüştür. Çocuklara sorulan sorular sayesinde çocukların düşünceleri daha farklı boyutlara yönlendirilmiştir. Çocuklar bir nesneye, bir olaya ya da olguya her zaman baktıkları yerden değil daha farklı açıdan bakmışlar ve zihinlerinde olaya, olguya, nesneye yeni ve farklı bir boyut kazandırabilmişlerdir. Aynı zamanda etkinlik girişindeki yaratıcı sorular çocukları etkinliğe güdülemiştir. Arkadaşlarının farklı fikirlerini duyan diğer çocuklar da yeni fikirler üretme konusunda cesaretlenmişlerdir. Ancak bazı çocukların olaya, olguya, nesneye farklı bakmada zorlandıkları görülmüştür. Sorulara normal soru şeklinde yaklaşım düz cevap verenlere rastlanmıştır. Farklı fikirler üretmede bazı noktalarda yetersizlik yaşanmıştır. Çocuklar fikirlerini üretirken hayal güçlerini az kullanmış hatta çoğu zaman hayal gücünü işe koşmamışlardır.

Dördüncü eylem planının değerlendirilmesi ve yansıtması sonucunda araştırmacı yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik diğer döngü için bir takım kararlar almıştır. Çocuklara yaratıcı sorular sormakla birlikte onların farklı fikirlerini desteklemeyi, cevaplarken hayal güçlerini de kullanabilmeyi ve hayal güçlerini daha aktif kılmayı amaçlamıştır. Bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda yeni fikirler açığa çıkarmaları için yaratıcı sorular sormanın da ötesinde, yanıtlarında çeşitlilik ve farklılığı sağlamak adına öncelikle hayal güçlerini geliştirmeyi hedeflemiş ve onları bir sonraki eylem için “hayal gücü eğitimi” ne almayı planlamıştır. Hayal gücü, yaratıcılıktan da önce geldiğinden çocukların hayal güçlerini

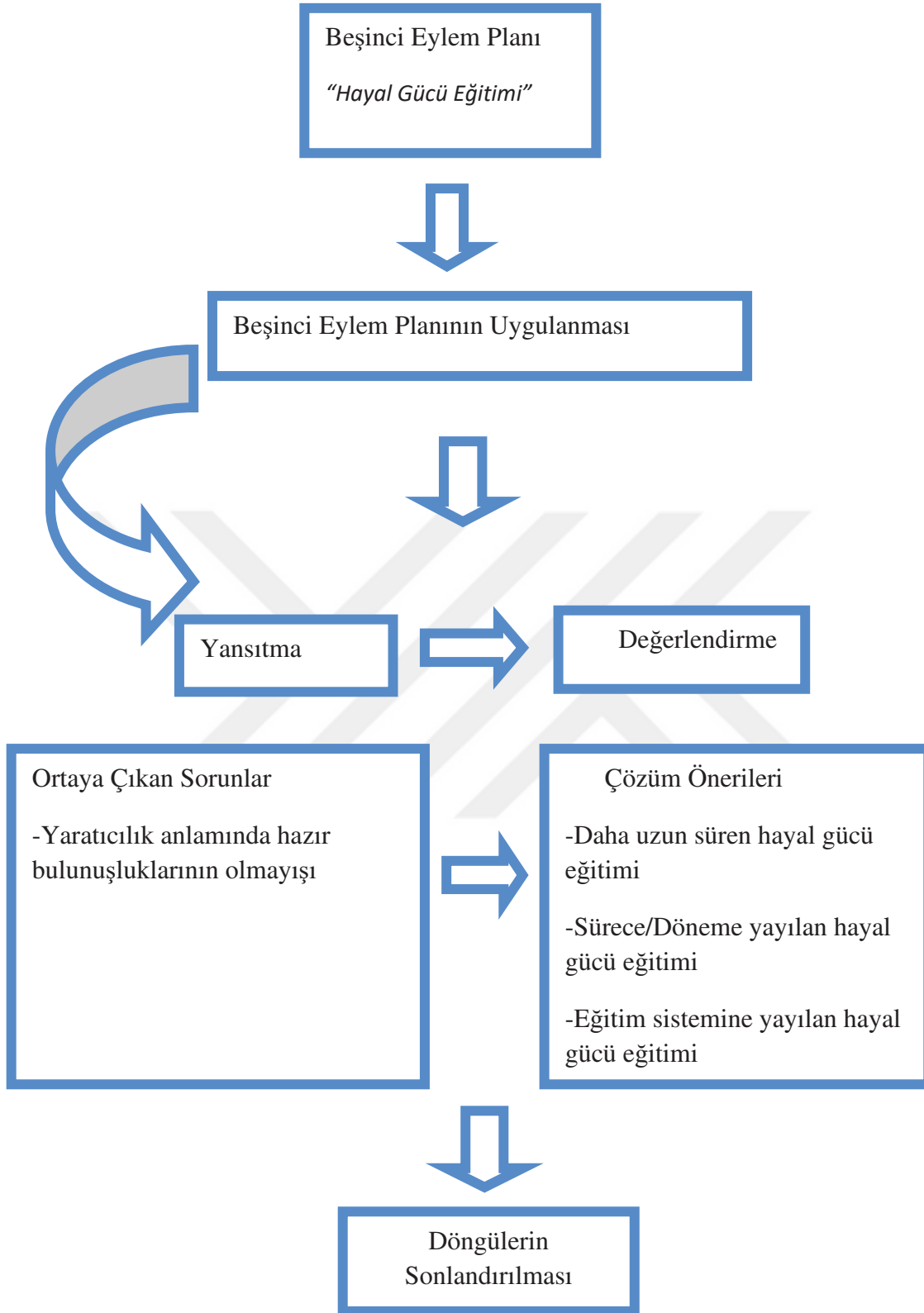
desteklemenin ve onları bu doğrultuda eğitmenin, çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür.

Beşinci Eylem Planına İlişkin Bulgular

Beşinci eylem planına ait bulgular; yaratıcı hayal gücü gelişimini destekleyen öğrenme sürecinin planlanması, uygulanması ve süreç sonunda eylem planının değerlendirilmesi, yansıtması ve yeniden düzenlemesi sürecini içermektedir.

Beşinci eylem süreci planlama. Yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik yapılan eylem araştırmasında dördüncü döngünün uygulanması ve değerlendirilmesinden sonra ortaya çıkan problemlerin giderilmesine yönelik olarak beşinci eylem sürecinin planlanması araştırmacı tarafından yapılmıştır. Dördüncü eylem kararları gözden geçirilmiş ve çocukların yaratıcı fikirler ortaya koymaları ve bunu yaparken hayal güçlerini kullanmalarını sağlamak adına “hayal gücü eğitimi” planlanmıştır. Çocuklar bir hafta boyunca hayal güçlerini destekleyici etkinliklere alınacaklardır. Bu hususta sınıfta; beyin fırtınası, hayali oyun oynama, rol oynama, problem çözme, film kesiti gibi yöntemler etkinliklerde kullanılacaktır. Ek Ae’ de bir hafta boyunca uygulanan etkinlik planları yer almaktadır. Beşinci eylem döngüsünde gerçekleştirilen adımlar Şekil 5’ te gösterilmiştir.

Şekil 5. Beşinci eylem döngüsü uygulama adımları.

Beşinci eylem süreci uygulama. Araştırmacı 21-25 Mayıs 2018 tarihleri arasındaki beşinci eylem döngüsünde çocuklara hayal gücü eğitimi planlamıştır. Bir hafta boyunca çocukların fikirlerini çeşitlendirmek, daha farklı fikirler ortaya koymalarını sağlamak, hayal güçlerini aktif kılmak adına hayal gücü etkinliklerine başlamış ve bir haftanın sonunda da çocuklara “Yaratıcı Hayal Gücü Testi” ni uygulamıştır.

Birinci gün. Öğretmen birinci gün etkinliklerine “uzaylılar” ile ilgili beyin fırtınası yaparak başlar. Çocuklardan uzaylılarla ilgili bildiklerini ifade etmelerini ister. Sırayla söz alan çocuklar; “Yeşildirler, ayakları ve kolları var bizim gibi ama gözleri simsiyah ve büyük”, “uzaylılar dans ederler uzaylı şarkısında”, “uzaylılar roket gibi bir şeye binerler”, “onların büyük güçleri vardır, saldırıları engellerler”, “onların her yeri yemyeşildir” yanıtlarını vermişlerdir. Çocukların yanıtları öğretmen tarafından onaylanmıştır. Birbirinin farklı yanıtını duyan çocuklar daha değişik yanıtlar vermeye çabalamışlardır. Beyin fırtınası ile üretilen fikirlerin ardından öğretmen çocukları masaya alır ve hayal gücü etkinlikleri çalışma sayfasını dağıtır. Çalışma sayfasının üst kısmında bir uçan daire resmi vardır. “Bu uçan daireden bir uzaylı inecekmiş. Hayal gücünü kullanarak bu uzaylıyı resmedebilir misin?” yönergesiyle çocuklardan boş alana bu uzaylıyı resmetmesi istenir. Çocuklar hayal güçlerini kullanarak ve ürettikleri fikirlerden yola çıkarak resimlerini tamamlarlar. Öğretmen sıra ile her çocuğu yanına çağırarak resmini anlatmasını ister. Çocukların resimlerini anlatmaları sonucu şu ifadeler ortaya çıkmıştır:

“Bu uzaylının pençeleri var. Bacakları farklı. Bir bacağı takla atmaya ve dönmeye yarıyor. Bir bacağı saldırı topu şeklinde. Bir bacağında da 2 ayak çıkıyor.”,

“Uzaylının uzun tırnakları var. Tırnaklarıyla 3 çizgi çizebiliyor. Kafasını hareket ettirebiliyor. Mısır dansı yapıyor. İnerken uzay gemisini açık bırakmış, uzay gemisi dönmüş. Uzaylı burada kalmış.”,

“Uzaylı daireden merdivenden inip gelmiş. Araştırma yapmaya gelmişler ama bulamışlar. Bir tane bulmuşlar, onunla birlikte döneceklermiş ama araştırmacı daha çok bulmak için kalmış, diğeri dönmüş.”,

“Uzaylı bize dondurma getirmiş. Galatasaraylı kazak giymiş. Üç tane bacağı varmış.”

“Uzaylı arkadaşıyla el ele gelmiş. Çikolata getirmiş. Ellerindeki dairede çikolata var.”

“Uzaydan silgi ve kalem getirmiş. Kalemtraş getirmeyi unutmuş, geri dönecekmiş. Kolları olmadığı için eşyaları beliyle, kafasıyla ya da ayaklarıyla taşıyor.”

“Dört tane uzaylı gelmiş. Büyük uzaylının iki eli beş ayağı var. Bebek uzaylının dört ayağı, iki eli var. Tek ayaklı uzaylı da var. Diğer bebek uzaylının da sağda iki eli solda tek eli var, üç ayaklı. Ağzıları yok, hareketlerle anlaşabiliyorlar.”

“Benim uzaylım çok güçlü ve kaslı. Ama yine de gevşek. İp uzaylısı. Havadan yere atmış kendini. Bize hayvan getirmiş. Büyük adımlarla ilerliyor.”

“Diriliş Ertuğrul uzaylısı. Yanında gelen uzaylının başını uçuruyor. Ağzıları yok. Konuşmuyorlar. Dans ederek anlaşılıyorlar.”.

Çocuklar resimlerini ifade ederken farklı düşüncelerinin de farkına varmışlardır. Resmetme çalışmasının ardından hareket etkinliğinde, çocuklardan gün boyu gelen talep sonrası, çocuklar kendilerini uzaylı gibi düşünüp uzaylı dansı yapmışlardır.

İkinci gün. Öğretmen ikinci gün etkinliklerine oyun etkinliği ile başlar. Hayali oyun oynayacakları söylenir. Çocuklar sandalyelerini daire şeklinde dizip otururlar. Öğretmen de halkadadır. Eline bir nesne alır. Bu nesneyi elden ele geçireceklerini ve nesne kimin eline gelirse o kişinin nesneyi amacı dışında kullanması ve ona uygun rol oynaması gerektiği söylenir. İlk nesne olarak öğretmen küçük bir tahta parçasını eline alır. Nesneyi kulağına

götürerek telefon öykünmesi yapar. Çocuklar olaydan etkilenirler. Nesne yandaki çocuğa geçer. Çocuklar tahta parçasını tarak, klavye, tablet, araba, bebek yerine kullanıp o öykünmeyi yaparlar. İkinci turda ise öğretmen eline masa oyuncakları kutusundan küçük bir parça alır. Nesneyi açıp kapatarak maşa yerine kullanır. Nesneyi eline alan çocuklar nesneyi tırnak makası, palyaço burnu, çatal, cımbız, banyo lifi vb. yerine koyarak öykünmeyi gerçekleştirirler. Farklı fikirlerin ardından oyun sonlandırılır. Ardından öğretmen çocukların düşünce güçlerini şekillendirici sorulara geçer. Öğretmen: “Büyük bir insan vücuduna sahipsin, ne yaparsın?” diye sorar. Çocuklar: “kapıdan kolay geçmek için büyük bir ev yapardım.”, “Vücudum büyüyünce kollarım uzardı.”, “Yerde büyük deprem olurdu”, “Evlerden oyuncak atardım”, “Evi yıkardım”, “Yıkılan evi düzeltirdim” yanıtlarını verirler. Ardından öğretmen resim etkinliğine hazırlık olması amacıyla “İnsanların ayaklarıyla hayvanların ayakları yer değiştirse nasıl olurdu?” diye sorar. Çocuklar: “çılginca olurdu, kurt ayağı olurdu benimki”, “Dinozor ayağıyla evi sallardım”, “kaplan ayağıyla pençe atardım”, “Aslan ayağıyla değiştirirdim ve arabalara çarpardım” yanıtlarını verirler. Öğretmen “haydi şimdi bu düşüncelerimizi resmedelim” diyerek çocukları masaya alır ve üzerinde farklı hayvan ayakları figürleri olan çalışma sayfasını çocuklara dağıtır. “Bir hayvanla ayaklarını değiştirecek olsan hangi hayvanın ayağını alırdın?” diyerek çocukları resme başlatır. Resimlerini tamamlayan öğrencileri sıra ile yanına alarak resimlerini anlatmalarını ister. Çocukların resimlerini anlatmaları sonucu şu ifadeler ortaya çıkmıştır:

“Ayaklarım düzleşti. Kafam büyüdü. Eve sığmam. Bu yüzden yeni bir ev yaptım ve sığdım. Tırnaklarım da kocaman.”

“Ayaklarım kuş ayağına dönüştü. Ağaca yuva yaptım ama yumurtalarım yoktu. Yavruları aradım ama uçmaya gitmişlerdi. Sonra oturup yeniden çocuk doğurdu. Mutlu oldu. Kuşları ve yumurtaları oldu. Cık cık diyip üşüdüler ve yumurta altında ısındılar.”

“Ayaklarım kertenkele ayaklarına, ellerim de kertenkele ellerine dönüştü. Ellerim müzik aleti için. Zıpladım, ayaklarımla da odunları kırdım.”

“Ayaklarım ayı ayağına dönüştü. Büyük ayaklarımla evi yıkardım. Ellerim de ayı eli oldu. Camları kırdım.”

“Ayaklarım maymun ayağı olurdu.”

“Dört tane yuvarlak ayağım olurdu. Çeşmeye giderken önce iki ayağım varırdı.”

“Kuş ayaklarım olurdu. Ağaca çıkmaya çalışırdım. Ağaçlar canlı olduğu için yüz ifadesini çizdim.”

Resmetmelerin ardından çocuklar hayvan yürüyüşlerini taklit ederler.

Üçüncü gün. Öğretmen üçüncü gün etkinliklerine Türkçe dil etkinliği ile başlar. Öğrencilerin zihinlerini açmak için “film kesiti” etkinliğini başlatır. Çocukları daire şeklinde oturtur. Öğretmenin elinde farklı nesnelere ait resimler vardır. Öğretmen kartlardan bir tane çekerek hikâyeyi başlatır. Elindeki nesnenin resmi ile ilgili bir cümle kurar. Sıra yanındaki çocuğa geçer. Çocuk bir kart çeker ve çektiği karttaki nesneyi de cümlesine dâhil ederek hikâyeyi geliştirir. Sıra ile her çocuk öğretmenin elindeki kartlardan çeker ve karttaki nesneyi de kullanarak hikâyeye bir cümle ekler ve hikâye çocuklar tarafından tamamlanır. Ardından öğretmen çocukların hayal gücü eğitiminde önemli bir yer tutan problem çözme etkinliklerini kullanır. Çocuklara onların önereceği şekillerde çözülecek bir problem durumu verir. Öğretmen çocuklara “Çocuklar Ali isminde ve sizin yaşıtınız bir çocuk evinden oynamak için çıkmış ve merak edip evinden uzaklaşmış. Yürümüş yürümüş, kendini bir çölün ortasında bulmuş. Çölden bir türlü kurtulamıyormuş. Ali’ nin çölden kurtulması için yanına neler almasını önerirdiniz? Çölde en çok neye ihtiyacı olacak?” şeklindeki problem durumunu çocuklara yöneltir. Çocuklar bir süre düşünüp fikirlerini sunarlar: “Yolda giderken bıraktığı

ayak izlerini takip edebilir”, “Bir papağan onun önüne geçsin ve ona yol göstereyin”, “Yanına su ve şapka alsın, orası çok sıcak”, “yanına pusula alsaydı yolu bulabilirdi” şeklinde yanıtlar verirler. Öğretmen de “Haydi çocuklar şimdi siz bu söylediğiniz fikirleri resmedin, biz de sizin çizdiğiniz resimleri Ali’ ye gönderelim ve Ali de bu yöntemleri kullanarak çölden kurtulsun” diyerek çocukları masalara alır ve “Çölden nasıl kurtulurum?” sanat etkinliğini başlatır. Çocuklar resimlerini tamamlayınca ise sırayla yanlarına çağırır ve resimlerindeki fikirleri not eder. Çocukların resimlerini anlatmaları sonucunda şu ifadeler ortaya çıkmıştır:

“Çocuk yere eğilmiş ve yerde bıraktığı taşları takip ederek evine ulaşmış.”

“Çölde yanına şapka almış ve üzerine ışık takmış. Postacı motoru ona mektup getirmiş. Çocuk ayak izleriyle kurtulabilir.”

“Çocuktan çölde ter akıyormuş. Yanına şapka, matarada su ve pusula almış. Pusula sayesinde de evin yolunu bulmuş.”

“Çocuk çölde rüyasında su görmüş. Ayak izlerini takip ederek dönmüş.”

“Çocuk yanına dolu şişe su almış. Üstüne Galatasaraylı eşofman giymiş. Postacıyı yanına çağırılmış. Ondan yardım istemiş. Postacı da bizim resimlerimizi götürmüş. Çocuk da onlara bakmış.”

“Çocuk çapayla kaktüsü kesmiş. Su çıkmış. Onu içmiş. Karşıda bir ev görmüş. Oraya gidip havuza girmiş. Ayak izlerini takip ederek de kendi evinin yolunu bulmuş.”

“Resimimde çocuğun çantasında ekmek ve su var. Çocuk şapka takmış. Bu çölde deniz de varmış.”

“Çocuğa bir ip uzatılmış. Çocuk uzatılan ipe yetişememiş. Oradaki tırmanma yeri de işe yaramamış. İpe biraz yaklaşmış ve kurtulmuş.”

“Çocuk pusulayla yönünü buluyor. Deveye biniyor. Kâğıda yazı yazıp annesine gönderiyor.”

Çocukların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, çocuklar kendilerini olayın içinde düşünüp probleme hayal güçlerini de kullanarak farklı çözüm yolları sunmuşlardır. Resimlerin anlatılmasından sonra öğretmen resimleri toplayıp Aliye posta ile göndereceğini açıklamıştır. Fikirlerinin değer gördüğünü ve işe yarayacağını gören çocuklar heyecan içinde günü tamamlamışlardır.

Dördüncü gün. Öğretmen dördüncü güne mektupların Aliye ulaştığı haberini vererek başlamıştır. Çocuklar heyecan içinde öğretmenin etrafını sarmışlardır. Öğretmen Ali’den bir mektup geldiğini ancak bu mektuba bir takım ipuçlarıyla ulaşabileceklerini söyler. Çocuklarda yaratıcı işbirliğini de geliştiren “Gizem Avcıları” etkinliğini başlatır. Öğretmen önceden sınıfın farklı yerlerine bazı ipuçlarını içeren renkli zarflar koymuştur. Öğretmen ilk zarfı açar, okur ve ilk ipucu için sıradaki ilk çocuğu yönlendirir. Zarfı bulan çocuk önce zarfta yer alan yaratıcı düşünme gerektiren açık uçlu soruyu yanıtlayacak, ardından da asıl mektuba bir adım daha yaklaştıracak bir ipucu elde edecektir. Sırayla tüm çocuklar farklı sorulara yanıt verip işbirliği ile çalışarak, yönergelerle ve ipuçlarıyla “Ali’nin Mektubu”na ulaşmışlardır. Zarfı açan öğretmen mektubu okumaya başlar. Mektupta, Ali’nin herkesin resmini gördüğü, ondaki ipuçlarından yararlandığı ve bu sayede evine ulaştığı yazmaktadır. Teşekkür mektubunu merakla dinleyen çocuklar fikirlerinin önemli olduğu sonucuna varıp bu hikâyenin bir parçası olmaktan mutluluk duymuşlardır.

Ardından öğretmen sanat etkinliği için çocukları masalara alır ve çocuklara birer robot tasarlayacaklarını söyler. “bir robot tasarlasan nasıl bir robot yapardın?” sorusuyla düşünmeye başlayan çocuklar; “ev temizleyen”, “akıl okuyan”, “üç başlı ve üç ayaklı”, “önünde düğmeleri, elinde sopası olan” vb yanıtlar vermişlerdir. Alınan cevapların ardından öğretmen masaya boş ilaç kutuları, boş kaplar, rulolar, pullar, kumaşlar, ipler, pipet, kürdan,

şişe kapağı, tahta çubuklar, oynar gözler, renkli bantlar, yapıştırıcı, makas gibi çocukların yaratıcı ürünler ortaya koymalarını sağlayan artık materyaller bırakır. “Çocuklar hayal gücünüzü kullanarak şimdiye kadar hiç yapılmamış ve görülmemiş bir robot tasarlar mısınız?” yönergesiyle çocukları işe başlatır. Farklı ve eşi benzeri görülmemiş ürünler ortaya çıkarmaları konusunda onları etkinlik süresince cesaretlendirir. Bazı araçların kullanımı konusunda desteğe ihtiyacı olan öğrencilere yardımcı olur. Her fikri önemser ve yargılamaz. Çocuklar verilen sürenin sonunda birbirinden farklı robotlar tasarlamışlardır. Hem fikirleri hem etkinlik öncesi sohbet hem de malzeme çeşitliliği onlara yaratıcı olmada yol göstermiştir. Ürünlerini tanıtan çocuklar dinlendiğinde; temizlik yapan robot, yemek yapan robot, resim çizmeye ve ödev yapmaya yardım eden robot, iyilik robotu, ışık saçan robot, süper kahraman robot gibi ürünlerin ortaya çıktığı gözlenmiştir. Çocuklar gün sonunda özgün ürünlerini eve götürüp ailelerine de tanıtmaya ve onlarla sohbet etme imkânı bulmuşlardır.

Beşinci eylem süreci öğrenci yaratıcı hayal gücü düzeyleri.

Tablo 9

Yaratıcı Hayal Gücü Testi 1. 2. 3. 4. Ve 5. Döngü Puanları

Katılımcı		E1	K1	K2	E2	K3	K4	E3	K5	E4	K6	K7	E5
Canlılık	D1	2	0	0	2	2	2	0	1	1	0	X	1
	D2	3	X	2	1	2	2	3	X	3	1	2	X
	D3	3	1	2	2	1	2	2	2	3	1	3	2
	D4	3	1	2	3	2	X	X	2	3	X	3	2
	D5	3	X	2	3	X	2	2	X	2	1	2	2
Orijinallik	D1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	x	0
	D2	0	X	0	1	1	0	0	X	0	2	1	X
	D3	3	0	0	1	1	0	0	0	1	2	1	0
	D4	3	0	0	1	0	X	X	1	2	X	2	1
	D5	3	x	1	1	X	0	3	X	3	2	3	0
Dönüşürebilirlik	D1	1	0	2	1	1	1	1	0	1	0	x	1
	D2	2	X	1	1	1	3	2	X	2	1	0	X
	D3	3	1	1	1	1	1	1	1	2	2	3	1
	D4	3	1	3	2	1	X	X	1	3	X	1	3
	D5	3	x	1	3	X	1	3	X	3	3	3	1

Beşinci eylemin yaratıcı hayal gücü düzeyi değerlendirme basamaklarında araştırmacı öğrenme sürecinde aldığı notları yeniden incelemiş ve süreci tekrar gözden geçirmiştir. Haftanın son günü ise “yaratıcı hayal gücü testini” uygulamıştır. Bunun sonucunda çocukların canlılık puanlarının bir önceki döngüye göre aynı düzeyde olduğu görülmüştür. Orijinallik ve

dönüştürülebilirlik boyutlarında ise artış meydana gelmiştir. Üstelik bu artış daha önceki döngülerden hiç etkilenmemiş çocukları dahi kapsamaktadır. Bu artışın tüm çocukları kapsamayı uygulanan eğitimin, çocukların hayal gücünü nasıl işe koşacakları yönünde desteklediğini göstermiştir. Çocukların uzaylılar, robot tasarlama vb. konularda bilinmeyen yönlere ait fikir sunmaları ve nesneyi gerçek halinden farklı tasvir etmeleri ve resmetmeleri sonucunda orijinallik boyutunda ilerlemeler kaydettikleri düşünülmektedir. Kullanılan beyin fırtınası yöntemi ile çocuklar fikirlerini çoğaltmayı ve detaylandırmayı öğrenmiş ve bu da dönüştürülebilirlik boyutlarında artışa sebep olmuştur. Hayali resmetme etkinlikleriyle de çocuklar olmayan bir şey üzerine düşünmeye, düşündüklerini resmetmeye ve bunları ifade etmeye yönlendirilmiş, böylece çocukların hayal güçleri desteklenmiş, günlük hayatta hayal gücü kullanmaya yönlendirilmiş ve bu da yaratıcı hayal gücünün alt boyutlarına yansımıştır.

Beşinci eylem süreci yansıtma ve değerlendirmesi. Uygulanan etkinlikler sonucunda öğretmenin, hayal gücü eğitiminde kullanılan etkinliklerden, her fırsatta beyin fırtınası ile fikirleri çoğaltmaya özen gösterdiği; sık sık yaratıcı sorular sorarak ise çocukların farklı fikirlerini açığa çıkarmaya çabaladığı ve fikirleri resmetmeleri yönünde desteklediği görülmüştür. Özellikle resmetmenin çocukların ifade dili olması, kendilerini daha rahat ve doğru anlatmalarını sağlamıştır. Çocukların hayal güçlerini gösterebilmelerinin en yaygın yolu olan resmetmede çocuklar kendilerini sınırsız özgürlük içinde hissetmişlerdir. Seçilen temaların bilinmeyen ve heyecan ve merak uyandıran konulardan seçilmesi de farklı fikirlerin ortaya çıkması yönünde onları güdülemiştir. Hayali oyun oynamada ellerine verilen somut bir nesne düşüncelerini yönlendirmiş ve bir nesnenin aslında birden fazla şekilde kullanılabileceğini göstermiştir. Yine yeni fikirler üretmede somut nesnelerin çocukları yönlendirmede başarılı sonuçlar verdiğini gösteren bir diğer etkinlik ise film kesitidir ki bu sayede çocuk elindeki kart resmi ile hikayeye dahil olabilmektedir. Problem çözme etkinlikleriyle çocuk kendini problemin bir parçası gibi hissetmiş ve yardım edebilme

içgüdü ile, olmayan duruma yeni ve farklı çözüm yolları geliştirebilmeyi öğrenmiştir. Çocuklar ise tüm bu hayal gücünü destekleyici etkinliklerin etkisini tasarladıkları yaratıcı ürünlerle gösterme imkânı bulmuşlardır. Fikirlerini ürün şeklinde sonuçlandırmak ve bunu farklı açık uçlu materyaller aracılığı ile yapmak yeni tasarımların doğuşuna zemin hazırlamıştır. Uygulanan hayal gücü eğitimi tüm çocuklara dokunmuş ve etkisini tüm çocuklarda hissettirmiştir. Çocukların yaratıcılık ve hayal gücü anlamında hazır bulunuşluk ve ön yeterlilikleri, onların bu eğitimden farklı oranda etkilenmelerine neden olmuştur. Bazı çocuklar oldukça orijinal fikirler üretirken bazıları ise gerçekten biraz uzaklaşan çıkarımlarda bulunabilmişlerdir.

Beşinci eylem planının değerlendirilmesi ve yansıtması sonucunda araştırmacı yaratıcı hayal gücü gelişimine yönelik eğitim için bir takım kararlar almıştır. Çocuklar başı ve sonu belli bir hayal gücü eğitimi yerine sürece yayılmış bir eğitime alınacak ve alınmalıdır. Çocukları daha uzun süren, döneme ve sürece yayılmış hayal gücü eğitimine almak onlarda daha anlamlı ilerlemeler meydana getirecektir. Özellikle eğitim sisteminin her kademesini kapsayan bir yaratıcılık ve hayal gücü eğitimi; onların sürece hazır gelmelerini, yetilerini günlük hayata transfer edebilmelerini, daha olumlu ilerlemeler kaydetmelerini ve yaratıcı hayal güçlerini geliştirmelerini sağlayacaktır.

Öğrencilerin yaratıcı hayal gücü düzeylerindeki değişimlerin incelenmesi.

Tablo 10

Eylem Değişkenlerinin Yaratıcı Hayal gücü Boyutlarını Etkileme Düzeyi

Eylem Değişkeni	Eylem Sonucu
MEB Okul Öncesi Öğretim Planına Uygun Günlük Planlar	Mevcut durumda çocukların canlılık puanlarının yüksek, dönüştürülebilirlik ve orijinallik puanlarının düşük düzeyde olduğu görülmüştür.
Gezi Etkinlikleri	Canlılık ve dönüştürülebilirlik boyutunda kısmi ilerlemeler görülmüştür.
Motivasyon İlkeleri	İlk kez orijinallik puanlarında artış görülmüştür.
Yaratıcı Sorular	Dönüştürülebilirlik boyutunda daha çok olmak üzere, dönüştürülebilirlik ve orijinallik puanlarında artış görülmüştür.
Hayal Gücü Eğitimi	Daha önce yaratıcı hayal gücü boyutlarında hiç ilerleme kaydetmeyen öğrencilerde dahi orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarında artış gözlenmiştir.

Uygulanan eylem planları sonucunda döngülerdeki değişkenler yaratıcı hayal gücü testinin alt boyutlarını şu şekilde etkilemişlerdir:

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Planına uygun günlük planların uygulandığı mevcut durumda, çocukların canlılık puanlarının yüksek ancak orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarının ise düşük çıktığı görülmüştür.

Gezi etkinlikleri döngüsü sonucunda ilk haftaya oranla çocukların canlılık ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi düzeyde ilerlemeler görüldüğü ancak orijinallik puanlarının aynı kaldığı gözlenmiştir.

Motivasyon değişkeninin etkisi sonucunda çocuklarda ilk kez orijinallik puanlarında artış gözlenmiştir.

Yaratıcı sorular değişkeninin etkisi sonucunda daha çok dönüştürülebilirlik boyutunda olmak üzere orijinallik ve dönüştürülebilirlik boyutlarında artış gözlenmiştir.

Hayal gücü eğitimi haftasının sonucunda daha önce yaratıcı hayal gücü boyutlarında hiç ilerleme kaydetmeyen öğrencilerde dahi orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi bir artış gözlenmiştir.

Niteliklerine göre öğrencilerde şu değişimler gözlenmiştir:

Yaratıcı hayal gücü düzeyi artışlarının kimilerinde kısmi, kimilerinde daha anlamlı düzeyde olduğu gözlenmiştir. Özellikle yaratıcı potansiyel ve hazır bulunuşlukları olan çocuklarda artışların daha anlamlı olduğu görülmüştür.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimlerine ilişkin uygulamalardan en etkili uygulamayı belirleme amaçlanmıştır. Çalışma bir okul öncesi öğretmenin çocuklarda yaratıcı hayal gücünü geliştirici etkinlikler planlaması, uygulaması ve geliştirmesini içermektedir. Öğretmenin süreçte karşılaştığı sorunlar ve bu sorunlara ne gibi çözümler bulduğu belirlenmiş ve sürece ilişkin değerlendirmeleri de eklenmiştir. Uygulama odaklı eylem araştırması modelinde yürütülen bu çalışma beş eylem döngüsünde tamamlanmıştır. Bulgular bölümünde her eylem döngüsünden elde edilen veriler sunulmuştur. Bu bölümde ise yapılan çalışmadan elde edilen bulgular araştırma sorularına paralel olarak bütüncül olarak tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Tartışma

Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimlerine ilişkin uygulamalardan en etkili uygulamayı belirlemeyi amaçlayan bu eylem araştırmasında uygulama yapan öğretmenin gerçekleştirdiği öğrenme süreçleri, bu süreçlerde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların nasıl çözüldüğü incelenmiştir. Buna göre öğretmen sınıfında yaratıcı hayal gücünü destekleyen etkinlikler uygularken; yaratıcılığı destekleyici ve yaratıcılığı engelleyici tutumlar ve uygulamalarla karşılaşmıştır.

Birinci eylem döngüsünde öğretmen Milli Eğitim Bakanlığı öğretim planlarını uygularken plana fazlaca bağlı kaldığını ve süreçte esnekliğin ihmal edilip çocukların ilgilerinin sürece yön vermesini engelleyerek özgür düşünme ortamını kısıtladığını fark etmiştir. Duman ve Aybek (2003), yaptıkları çalışmada öğrenmede özgürlük ve esnekliğin sağlanarak, çocukların sorularının cevaplanmasının öğrenmede etkililiği ve anlamlılığı sağladığını belirtmişlerdir. Yine birinci eylem döngüsünde öğretmen uyguladığı etkinlikler sırasında okul dışı alanlardaki yetersizlikten etkilenmiştir. Karademir (2013), çocukların

mutlu olmalarını sağlama, fiziksel, bilişsel, sosyal ve kültürel yönden gelişimlerine destek olma amacıyla sosyal etkinliklerin düzenlendiğini ve bu etkinlikler kapsamında geziler düzenlenebileceğini belirtmiştir. Araştırmacı karşılaşılan bu sorunlara çözüm olması adına; okul dışı alanlara yönelmeyi, çocukların çevrelerinde farklı yaşantılar geçirmesini, ilgilerini göz önünde bulundurarak planda esneklik sağlamayı ve çocukların özgür olmalarını sağlamayı amaçlayarak bir sonraki eylem planında gezileri kullanmayı uygun görmüştür. Uyanık ve Kandır (2010), yaptıkları çalışmada, gezi sırasında problem çözme, zaman ve sayı gibi matematiksel kavramları kazanabileceklerini söylemiştir. Problem çözme becerisi ise kendi içinde yaratıcı düşünmeyi barındırmaktır. Sontay, Tutar ve Karamustafaoğlu (2016), 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı gezi etkinliği çalışmasının sonucunda, çocukların bilgilerinin daha kalıcı hale geldiğini ve bu okul dışı öğrenme ortamlarının çocuklar için eğlenceli ve etkili olduğunu bulmuştur. Gezi etkinlikleri problem çözme, okul dışı kalıcı ve yaşayarak öğrenme sunma, özgürlük ve esneklik sağlama gibi özelliklerinden dolayı, öğrencilerin yaratıcı hayal gücü gelişimlerini desteklemektedir. Birinci eylemin sonucunda öğretmen, esneklik sorunu, çocuklarda farklı yaşantı eksikliği, okul dışı alanlara yönelme ihtiyacını, araştırmalarda da önerildiği gibi gezi etkinlikleriyle gidermiştir. Bu döngüde işe koşulan gezi etkinlikleri, benzer araştırma sonuçlarına paralel olarak, yaratıcı hayal gücü gelişimine katkı sağlamıştır. Bu katkının yaratıcı hayal gücü boyutlarından dönüştürülebilirlik ve orijinallik boyutlarında kısmi ilerlemeler şeklinde olduğu gözlenmiştir. Kısmi düzeyde de olsa öğrencilerdeki farklılaşma anlamlı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmamızın sonucunda, gezi etkinlikleri, yaratıcı hayal gücü gelişimi için işlevselliği olan bir eğitimsel araç olarak kabul edilmektedir.

İkinci eylem döngüsünde öğretmen gezi etkinliklerinin uygulanması esnasında bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır: gezilerin öğretim yönünden plansız olması, gezi ortamının sistematik bir ortam olmayışı, yalnızca gözlemlerle yetinmesinden dolayı öğrencinin aktif olmaması gibi. Aydede ve Kesercioğlu (2012)'nin aktif öğrenme uygulamalarının 8. Sınıf

öğrencileri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmada; aktif öğrenmenin, çocukların kendi kendine öğrenme becerisini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Aktif öğrenmedeki öz düzenleme ve öğretimsel işler ile çocuklar kendi kendine öğrenirken kendi fikirlerini oluştururlar ve yaratıcı düşüncelerin oluşması kaçınılmaz hale gelir. Koç (2011), aktif öğrenmenin ilköğretim çocuklarında okuduğunu anlama ve eleştirel düşünme becerilerine olan etkisini araştırdığı çalışmada, çocukları etkin ve aktif kılacak aktif öğrenme stratejilerinin, çocukların eleştirel düşünme becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eleştirel düşünme de yaratıcı düşünmenin temellerindedir. Tezci ve Gürol (2003), etkileşimli ortamlarda, sosyal açıdan anlamlı çevrelerde tanıtıcı yeteneklerin de o oranda gelişeceğini bulmuşlardır. Ayrıca öğrenene sorumluluk yükleyen, öğrenme çevresine esneklik sağlayan, ırsak düşünmeyi destekleyen yapılandırıcılık yaklaşımının da yaratıcı yetenekleri destekleyeceğini savunmuşlardır. Çocukları süreçte aktif kılma ve aktif öğrenmeyi sağlamanın, çocukların eleştirel düşünme becerilerini ve yeni fikirler üretmelerini desteklediği yapılan çalışmalarda görülmüştür. Tüm bu gelişimler de yaratıcı hayal gücünü desteklenmiştir.

Yine ikinci eylem döngüsünde araştırmacı çocukların özgürleşen düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlayamadığını, onları bu hususta motive edemediğini belirtmiştir. Buna istinaden araştırmacı yeni eylem döngüsünde çocukların yeni fikirlerini ifade etmelerini sağlamayı, onları bu hususta telkinlerle motive etmeyi ve fikirlerini özgün ve özgür tutmaları için motivasyon ilkelerini kullanmayı uygun bulmuştur. Bayülgen (2011), ilköğretim Türkçe dersi yazı çalışmalarında karikatür kullanılarak öğrenciyi motive etmenin yaratıcı yazı yazma yetenekleri üzerine etkisi konulu çalışmasında, derse karikatürle güdülenen, motive edilen öğrencilerin derse olumlu tutum geliştirdikleri, dersi heyecanla bekledikleri, motive sonucu rahat yazı yazdıkları ve yaratıcı fikirlerini serbest bir şekilde ortaya koydukları sonucuna ulaşmıştır. Halpin ve Halpin (1973)' in motivasyonun yaratıcı düşünme becerileri üzerine

etkisi konulu çalışmalarında, öğrenciler motivasyon koşulları altında uygulanan yaratıcı düşünme becerileri testinden, normal şartlar altında uygulananlara göre akıcılık, esneklik ve özgünlük puanlarında önemli ölçüde yüksek puan aldıkları ve motivasyonun performansı etkilediği sonuçlarına ulaşmışlardır. Teresa (1985)'nin motivasyon ve yaratıcılık konulu çalışmasında içsel motivasyonla yazılan şiirlerin, dışsal motivasyonla yazılanlardan daha yaratıcı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tokcan ve Korkubilmez (2015)'in Fen öğrenmeye yönelik motivasyonun, bilimsel yaratıcılığı etkilemesi konulu çalışmalarında; öğrencilerin motivasyon düzeyinin bilimsel yaratıcılığı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Sınıf seviyesi arttıkça motivasyon ve bilimsel yaratıcılığın düştüğü, dersin işlendiği çevrenin de yaratıcılık üzerine olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Çalışmalardan da görüldüğü gibi motivasyonun yaratıcılık ve yeni fikirler üretme üzerinde etkisi vardır. Öğretmen ikinci döngüde karşı karşıya kaldığı özgürleşen düşüncelerini ifade etme olanağı sağlayamama sorununa, araştırmalarda da görüldüğü gibi bu noktada etkili olacak motivasyon ilkelerini kullanarak aşmıştır. Bu döngüde işe koşulan motivasyon ilkeleri temelli uygulama, benzer araştırma sonuçlarına paralel olarak, yaratıcı hayal gücü gelişimine katkı sağlamıştır. Bu katkının yaratıcı hayal gücü boyutlarından ilk kez orijinallik boyutunda artış şeklinde olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerdeki bu ilk farklılaşma anlamlı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmamızın sonucunda, motivasyon ilkeleri, yaratıcı hayal gücü gelişimi için işlevselliği olan bir eğitimsel araç olarak kabul edilmektedir.

Üçüncü eylem döngüsünde öğretmen motivasyon destekleyici etkinlikleri uygularken bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır: çocukları farklı fikirler hususunda güdülerken onların düşüncelerini şekillendiremiyor olması; motivenin yanında yeni fikirler için düşüncelerini yönlendirme ihtiyacının da doğması; olaya, olguya, nesneye farklı bakmalarını sağlamanın önemi. Karşılaştığı sorunlar neticesinde çocukları farklı fikirler oluşturmaları yönünde onlara rehberlik etmeye, düşüncelerine rehberlik etmeye, farklı bakmalarını sağlamaya karar

vermiştir. Bu hedeflere de çocuklara “yaratıcı sorular” sorarak ulaşmayı hedeflemiştir. Aslan (2001)’ e göre okul öncesi dönem çocukları fikirlerini daha detaylı olarak ortaya koymaktadır. Çalışmalarda da görüldüğü gibi, bu denli ayrıntılı yanıt alınan dönemde çocuklara daha farklı sorular sorarak, düşüncelerine bilinçli bir şekilde rehberlik ederek, çocukların yaratıcı hayal güçlerininin destekleneceği düşünülmüştür. Yine aynı çalışmada yaratıcı kişilerin alışılmadık çözümler ürettikleri, bu fikirlerin detaylandıkları öne sürülmüştür. Bu aşamada da soracağımız yaratıcı sorular onların fikirlerinde detaylandırmalara gitmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Özerbaş (2011)’ e göre, yaratıcılığı harekete geçirmede öğretmenlere düşen ilk görev çocukların denenceler kurmasına, çıkarım yapmasına, test etmesine olanak tanıyan düşündürücü, yaratıcı ve eleştirel sorular sormaktır. Özel ve Bayındır (2015)’ e göre yaratıcılık, alışılmışın dışında düşünmedir. Bunun ortaya çıkarılmasını sağlayan en iyi yol ise araştırmacıya göre düşüncelerini yönlendirici, önceden planlanmış veya spontane, amaçlı sorular yöneltmektir. Ayrıca öğretmen kışkırtıcı sorular yönelmeli, derinlemesine düşünmeyi sağlamalı, çelişkili durumlar yaratmalı, keşfetmelerine önem vermeli, yaratıcı yazma ve okumalar yaptırmalıdır. Işık (2013)’ e göre, öğretmen yaratıcılığı geliştirmek için çocuklara soru sormayı öğretmelidir. Soru sormayı öğrenmeleri için de öncelikle onlara üst düzey sorular sorarak model olmalıdır. Çalışmalardaki sonuçlar gibi döngümüzde de yaratıcı sorular sayesinde çocukların olaya farklı bakmaları sağlanmış, yeni fikirler oluşturmalarına ve şekillendirmelerine rehberlik edilmiştir. Araştırmada işe koşulan yaratıcı sorular temelli uygulama, benzer araştırma sonuçlarına paralel olarak, yaratıcı hayal gücü gelişimine katkı sağlamıştır. Bu katkının yaratıcı hayal gücü boyutlarından dönüştürülebilirlik boyutunda daha çok olmak üzere dönüştürülebilirlik ve orijinallik boyutlarında artış şeklinde olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerdeki bu farklılaşma anlamlı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmamızın sonucunda, yaratıcı sorular, yaratıcı hayal gücü gelişimi için işlevselliği olan bir eğitimsel araç olarak kabul edilmektedir.

Dördüncü eylem döngüsünde öğretmen sınıf içi etkinlik sürecinde “yaratıcı sorular”ı işe koşarken öncelikle çocukların olaya, olguya farklı bakmada zorlanmaları sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Öğretmen çocukların sorulan sorulara cevap vermeye yönelik düşünürlerken hayal gücünü işe koşmadıklarını farketmiştir. Farklı fikirler yeterince ortaya atılamamıştır. Bu yüzden öğretmen çocukların farklı bakış açısıyla bakmalarını sağlamak, farklı fikirlerini desteklemek ve hayal güçlerini aktif kılmak adına onları “hayal gücü eğitimi”ne almayı uygun bulmuştur. Broinowski (2002), yaptığı araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin çocukların hayal gücü ve yaratıcılığında etkili olduğu sonucuna ve okul öncesi öğretmenin sahip olduğu hayal gücünün, çocukların yaratıcılığı ve hayal gücünü olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Torrence (1974)’ün Yaratıcı Düşünce Testi’ nin puanlamasında norm ve kriter dayanlı ölçüler kullanılmıştır ve kriter dayanlı ölçülerin içinde; hayal gücü zenginliği ve hayal gücü renkliliğinin tespiti yer almaktadır. Kandemir (2006) hayal gücü araştırmalarının, yaratıcı düşünce üzerinde olumlu etkileri olduğunu savunmuştur. Çankaya ve diğerleri (2012)’ nin öğretmen adaylarında yaratıcı düşüncenin yodayı olarak değişime açıklık ve hayal gücü adlı çalışmalarında; hayal gücünün yaratıcı düşünme üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Jankowska ve Karwowski (2015), yaptıkları araştırmada yaratıcılık ve hayal gücü kavramlarının birbiri ile birçok noktada kesiştiklerini öne sürmüş ve yaratıcı hayal gücü kavramını ortaya atmışlardır. Araştırmalardan da görüldüğü üzere yaratıcılık ve hayal gücü eğitimi birbirinden ayrılmaz parçalardandır. Yaratıcılığı geliştirmek isteyen öğretmenlerin çocuklarda hayal gücünü işe koşmaları gerekmektedir. Dördüncü eylem döngüsünde karşı karşıya kaldığı, olaya farklı bakamama, farklı düşünememe ve yanıt verememe sorununa hayal gücü eğitimi ile çözüm bulmuştur.

Beşinci ve son eylem döngüsünde öğretmen çocuklara “hayal gücü eğitimi”nin gereklerini uygularken beyin fırtınası, hayali oyun oynama, fikirleri resmetme, film kesiti,

problem çözüme etkinlikleri, yaratıcı ürün tasarlama gibi birçok farklı teknik kullanmıştır. Bu tekniklerle ilgili çalışmalara bakacak olduğumuzda; Coşkun (2009)' un beyin fırtınası sürecinde çağrışım alıştırmalarının düşünce üretimin etkisi adlı çalışmasında, beyin fırtınasının ırsak düşünceyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Şahin (2005)' in, beyin fırtınası yöntemi ve uygulaması çalışmasında, bu yöntemle çeşitli ve çok sayıda fikir üretildiği, çocukları aktif kıldığı, problem çözme becerisi kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Hayali oyun ise Güler (2007)' e göre 2-12 yaş grubu arası çocukların öğretmenin merkezlere koyduğu farklı nesnelere ile oyun oluşturup oynamasının, çocukların çeşitli rollere girmesini ve hayali senaryolar oluşturmasını sağladığını savunmuştur. Resim ve yaratıcılık hususunda ise Ayaydın (2011), tarama yöntemlerinden literatür tarama yoluyla yaptıkları araştırma sonucunda, oyun olarak sanatın çocuğun yaratıcılığını, hayal gücünü, kendini ifade etme becerisini ve özgürleşmesini sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenin uyguladığı beyin fırtınası, hayali oyun oynama, fikirleri resmetme, film kesiti, problem çözme etkinlikleri, yaratıcı ürün tasarlama gibi hayal gücü etkinliklerinin çocukların fikir üretmelerine, problem çözmelerine, eleştirel düşünmelerine olanak sağladığı çalışmalarda görülmüş ve böylece öğrencilerin yaratıcı hayal güçleri desteklenmiştir. Araştırmada işe koşulan hayal gücü eğitimi temelli uygulama, benzer araştırma sonuçlarına paralel olarak, yaratıcı hayal gücü gelişimine katkı sağlamıştır. Bu katkı, daha önce yaratıcı hayal gücü boyutlarında puan artışı gözlenmeyen çocuklarda dahi orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarında artış yaşanması şeklindedir. Öğrencilerdeki bu farklılaşma anlamlı olarak yorumlanmaktadır. Araştırmamızın sonucunda, hayal gücü eğitimi, yaratıcı hayal gücü gelişimi için işlevselliği olan bir eğitimsel araç olarak kabul edilmektedir.

Tüm bu hayal gücü eğitimi için uygulanan etkinliklerde araştırmacı yaratıcılık anlamında hazırbulunuşlukları olmayan çocuklarda daha kısmi ilerlemeler görmüştür. Bu yüzden daha uzun süren, döneme ve eğitim sürecimize yayılan bir hayal gücü eğitimini uygun

bulmuştur. Yaşar, M. C.ve Aral, N. (2000) yaptıkları çalışmada okul öncesi eğitim alan çocukların yaratıcı düşünme puanları ile almayan çocukların puanları arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlar ve çocukları bu eğitim için okul öncesi eğitime teşvik etmişlerdir. Araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi okul öncesi eğitim, çocukların yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimini sağlayan işlevsel eğitim uygulamalarının araştırılması amacıyla uygulama odaklı eylem araştırması modelinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışma grubundaki okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimine ilişkin uygulamalardaki mevcut durumu ve yaratıcı hayal gücü uygulamalarında karşılaşılan sorunlar belirlenmiş, bu sorunları çözmeye yönelik eylemler planlanmış, uygulanmış ve etkili uygulamalar belirlenmiştir.

Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimi için işlevsel uygulamaların belirlenmesinin amaçlandığı eylem araştırmasında ulaşılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Planına uygun günlük planların uygulandığı mevcut durumda, çocukların canlılık puanlarının yüksek ancak orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarının ise düşük çıktığı görülmüştür. Milli eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Öğretim Planlarının yaratıcılık destekli olmasına rağmen uygulamada önerildiği gibi esnek davranılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısıtlı çevre olanaklarına sahip çocuklarda farklı bakabilmelerini sağlamak hususunda zengin çevre desteğine ihtiyaçlarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2. Yaratıcılık uygulamalarında karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik planlanan eylemlerden; gezi etkinliği süresince çocukların düşünce süreçlerinin özgürleşmesi sağlanmıştır. Gezi etkinlikleri döngüsü sonucunda ilk haftaya oranla çocukların

canlılık ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi düzeyde ilerlemeler görüldüğü ancak orijinallik puanlarının aynı kaldığı görülmüştür. Ancak gezilerde çocukların, özgürleşen düşüncelerini ifade etmeleri yönünde motive edilemedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

3. Motivasyon etkisi sonucunda ilk kez orijinallik puanlarında artış gözlenmiştir.
4. Yaratıcı sorular etkisi sonucunda daha çok dönüştürülebilirlik boyutunda olmak üzere, orijinallik ve dönüştürülebilirlik boyutlarında artış gözlenmiştir.

Yaratıcı sorular çocukların fikirlerini detaylandırmalarını sağlarken orijinal figürde de farklı boyutlarda detaylandırma yapmalarını sağlamıştır.

5. Hayal gücü eğitimi haftası sonucunda, daha önce yaratıcı hayal gücü boyutlarında hiç ilerleme kaydedemeyen öğrencilerde dahi orijinallik ve dönüştürülebilirlik puanlarında kısmi artış gözlenmiştir.
6. Döngülerin sonucunda okul öncesi eğitime devam eden çocukların yaratıcı hayal gücü gelişimleri, kimi öğrencilerde anlamlı, kimilerinde ise kısmi artışlar meydana gelmiştir. Özellikle yeterli hazır bulunuşluğu olan çocuklarda daha anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Öneriler

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulamaya ve yapılacak diğer araştırmalara yönelik olarak bir takım öneriler sunulmuştur.

Uygulayıcılara yönelik öneriler.

1. Yaratıcılığı desteklemek, fikirlerde özgürleşmeyi sağlamak adına öğrencilere zengin çevre desteği sunulmalıdır.

2. Eğitimde motivasyonun yeri ve önemi farkedilerek, çocuğu etkinliğe odaklamak, sorular sormasını desteklemek amacıyla, tüm etkinliklerde motivasyon ilkelerinin kullanımına özen gösterilmelidir.

3. Öğretim sürecinde çocuklara açık uçlu, birden fazla cevabı olan, çocukları düşündürmeye sevk eden, hayal gücünü destekleyen, eleştirel ve yaratıcı soruların kullanımı işe koşulmalıdır.

Araştırmacılara yönelik öneriler.

1. Yaratıcı hayal gücü gelişimini incelemede, öne çıkan eylem parametrelerine yönelik deneysel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Acar, E. A. ve Karadeniz, G. (2012). *Erken Çocukluk Dönemine Derinlemesine Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Adak, A. (2006, Temmuz). *Okul Öncesi eğitimi Öğretmenlerinin Fen Eğitime Yönelik Tutumları İle Düşünme Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Paü Açık Erişim <http://acikerisim.pau.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11499/2718/Atiye%20Adak.%20pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Akçum, E. (2005). *5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcılık ve Öğrenime Hazır Oluş Düzeylerine Okul Öncesi eğitimin Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aksoy, N. (2003). Eylem araştırması: Eğitim uygulamaları iyileştirme ve değiştirmede kullanılacak bir yöntem. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (36), 474-489.
- Alder, H. (2004). *Yaratıcı Zeka*. (M. Zaman ve C. Avşar, Çev.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Arastaman, G., Fidan, İ. Ö. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir açıklama. *YYU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Argun, Y. (2011). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık ve Eğitimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Argun, Y. ve Harmanlı, Z. (2002). *Dokuz Eylül Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı*. İstanbul: YA-PA Yayıncılık.
- Artut, K. (2007). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, A. E. (tarih yok). Kavram boyutunda yaratıcılık. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(16).

Aslan, E., Aktan E. ve Kamaraj I. (1997). Anaokulu eğitiminin yaratıcılık ve yaratıcı problem çözme becerisi üzerindeki etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri*

Dergisi, 9, 37-48.

Aslan, E. (2001). Torrence Yaratıcı Düşünce Testi'nin Türkçe versiyonu. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (14), 19-40.

Aslan, N., Cansever, B. (2009). Eğitimde yaratıcılığın kullanımına ilişkin öğretmen tutumları. *TUBAV Bilim Dergisi*, 2(3), 333-340.

Ataman, A. (1993). Yaratıcılık ve eğitim. *Türk Eğitim Derneği XVII. Eğitim Toplantısı*. Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 303-316.

Aydede, M.N., Kesercioğlu, T. (2012). Aktif öğrenme uygulamalarının kendi kendine öğrenme becerilerine etkisi. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 37-49.

Barlett, F. C. (1958). *Thinking: An Experimental and Social Study*. New York: Basic Books.

Bayülgen, N. (2011). Yazı çalışmalarında karikatür, motivasyon ve yaratıcılık. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 1(1), 39-55.

Berg, B., & Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Çev. H. Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi.

Beyhan, A. (2006, Mayıs). *Eylem Araştırması*. Araştırma Yöntemleri Ders Ödevi. Erişim 80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/abeyhan.doc

- Beyhan, A. (2013). Eğitim örgütlerinde eylem araştırması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 65-89.
- Broinowski, I. (2002). *Toward Creativity in Early Childhood Education*. Erişim www.library.unisa.edu.au
- Bulut, İ. (2006). *Yeni İlköğretim Birinci Kademe Programlarının Uygulamadaki Etkinliğinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Can-Yaşar, M. (2009). *Anasınıfına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Drama Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çankaya, İ., Yeşilyurt, E., Yörük, S. ve Şanlı, Ö. (2012). Öğretmen adaylarında yaratıcı düşünmenin yordayıcısı olarak değişime açıklık ve hayal gücü. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 46-62.
- Çeliköz, N. (2017). Okul öncesi dönem 5-6 yaş çocukların yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi. *YILDIZ Journal of Educational Research*, 2(1), 1-25.
- Coşkun, H. (2009). Beyin fırtınası sürecinde çağrışım alıştırılmalarının düşünce üretimine etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64), 34-44.
- Coşkun, K., Metin, M., Birşiçi, S. ve Yılmaz, G. K. (2010). Farklı Mesleki Deneyime Sahip Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlilik İle İlgili Algılamaları. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. Antalya.
- Dellas, M. & Gaier, E. L. (1970). Identification of creativity. *The Individual. Psychology Bulletin*, 73(1), 555-73.

Demirel, Ö. (2005). *Eğitim sözlüğü* (3.baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dirim, A. (2000). *Okul Öncesi Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri*. Ankara: Esin Yayınevi.

Dombaycı, M.A. (2012). Dört katlı düşünme modelinin kavramsal temelleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 146, 37-42.

Duman, B. ve Aybek, B. (2003). Süreç temelli ve disiplinlerarası öğretim yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, (11).

Ekmen, G. (t.y.). *Beyin Fırtınası*. Erişim

https://www.academia.edu/17472481/Beyin_f%C4%B1rt%C4%B1nas%C4%B1

Elliot, J. (1991). *Action Research for Educational Change*. Buckingham: Open University Press.

Eren, E., Gündüz, H. (2011). İş çevresinin yaratıcılık üzerindeki etkileri ve bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 3(1), 65-88.

Eriç, M. (1998). *Kültür ve Yaratıcılık*. İstanbul: Kazancı Yayınları.

Eti, İ. (2016). *Okul Öncesi eğitimde sorgulama Temelli Fen Etkinliklerinin Geliştirilmesine Yönelik Eylem Araştırması* (Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Evans, J. R.(1991). *Creative Thinking in the Decision and Management Sciences Cincinnati*. Ohio: South-Western Publishing.

Fisher, R.(2005). *Teaching Children to Think*. Cheltenham, UK: Nelsın Thornes Ltd.

Fox, J. E., & Schirrmocher, R. (t.y.). *Çocuklarda Sanat ve Yaratıcılığın Gelişimi* (N. Aral ve G. Duman, Çev.). Ankara: Nobel Yayınları.

- Fugua, R. W., Bartsch, T. W. & Phye, G. D. (1975). Okul öncesi çağı çocuklarında bilişsel tempo ve yaratıcılık ilişkisinin araştırılması. *Wiley Çocuk Gelişimi Araştırma Derneği*, 46(3), 779-782.
- Gardner, H. (2009). Çoklu Zeka Kuramı-Yaratıcılık-Gelecek İçin Beş Akıl. *Birinci Uluslararası Yaşayan Kuramcılar Konferansı*. Burdur/Türkiye: Vitamin Yayınları.
- Gönen, M., Uzmen, S., Akçin, N. ve Özdemir, N. (1993). Anaokuluna giden 5-6 yaş çocuklarında yaratıcı düşüncenin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 17(89).
- Güler, T. (2007). Erken çocukluk döneminde oyun planlama modeli. *Eğitim ve Bilim*, 32(43).
- Gündoğan, A. (2011). *Yaratıcı Hayal Gücü Testinin Türk Çocuklarına Uyarlanması ve Dramanın Farklı Yaş Gruplarındaki Çocukların (10-13) Yaratıcı Hayal Güçleri Üzerindeki Etkisi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gündoğan, A., Arı, M. ve Gönen, M. (2013). Yaratıcı hayal gücü testi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 7-20.
- Hammersley, M., Traianou, A. (2017). *Nitel Araştırmalarda Etik* (S. Balcı ve B. Ahi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Helpin, G. & Helpin, G. (1973). The effect of motivation on creative thinking abilities. *The Journal Of Creative Behavior*, 7(1), 51-53.
- Hong, Y. (2004). Culturel meaning of group discussions on problematic moral situations in Korean kindergarten classrooms. *Journal of Research in Childhood Education*, 18(3), 149.

- Jankowska, D. M. & Karwowski, M. (2015). Measuring Creative İmagery Abilities. *Original Research*, 6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01591>
- Kandemir, M.A.(2006). *Ofma Matematik Eğitimi Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri ve Yaratıcı Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Karabey, B., Yürümezoğlu, K. (2015). Yaratıcılık ve üstün yetenekliliğin zeka kuramları açısından değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40.
- Karademir, E. (2013). *Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Fen ve Teknoloji Dersi Kapsamında “Okul Dışı Öğrenme Etkinliklerini” Gerçekleştirme Amaçlarının Planlanmış Davranış Teorisi Yoluyla Belirlenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kartal, O. Y. (2014). Hayal eğitimi ve patent üretimi. *Eğitim Felsefesi*. Atatürk Üniversitesi AÖF.
- Kemmis, S. (1988). Action Research. John P. Keaves (Ed.), *Educational Research, Methodology and Measurement An International Handbook*. UK: Pergomon Press.
- Keskin, A. (t.y.). *Motivasyon ve Dikkatin Öğrenme Üzerine Etkisi*. Erişim https://www.academia.edu/6518423/Abdullah_KESK%C4%B0Nden_MOT%C4%B0_VASYON_VE_D%C4%B0KKAT%C4%B0N_%C3%96%C4%9ERENME_%C3%9CZER%C4%B0NE_ETK%C4%B0S%C4%B0
- Koca, E. (2009). *Çocuklarda Yaratıcılık ve Zeka*. İstanbul: Goa Basım Yayın.
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örneklem kuramı. *Akademik sosyal Araştırmalar Dergisi*, 480-495.

- Koç, C. (2007). *Aktif Öğrenmenin Okuduğunu Anlama, Eleştirel Düşünme ve Sınıf İçi Etkileşim Üzerindeki Etkileri*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erişim <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/handle/12345/6866>
- Koç, C. (2011). Aktif öğrenmenin okuduğunu anlama ve eleştirel düşünme üzerindeki etkileri. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(1), 28-37.
- Köklü, N. (1993). Eylem araştırması. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 26(2), 357-366.
- Köklü, N. (2001). Eğitimde eylem araştırması. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(1), 35-43.
- Kubanç, Y. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarının fiziki durumunun incelenmesi. *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 31(7).
- Memduhoğlu, H.B., Uçar, R., Uçar, İ.H. (2017). *Örnek Uygulamalarla Eğitimde Yaratıcılık, Yaratıcı Okul, Yaratıcı Öğretmen*. Ankara: Pegem Akademi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2013). *Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Ogurlu, Ü. (2014). Çocuklarda zeka ve yaratıcılık ilişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27).
- Okul Öncesi Kurumları Yönetmeliği (2009). *36 ve 72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Okuyan, F. ve Kapçak, C. B. (2016). *Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik*. Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi. Erişim <http://eytepe.com/2017/10/22/nitel-arastirmalarda-gecerlik-ve-guvenirlik/>

- Ömeroğlu, E. (1986). *Anaokuluna Giden Beş-Altı Yaşındaki Kız ve Erkek Çocukların Zeka ve Yaratıcılık Seviyeleri arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ömeroğlu, E. ve Turla, A. (2001). Okul öncesi dönemde yaratıcılık eğitimi ve desteklenmesi. *Milli Eğitim Dergisi* (151).
- Öncü, T. (1992). Yaratıcılığın betimlenmesi ve yaratıcılık üzerine çevresel etkiler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 14, 255-264.
- Özaşkın, A., ve Bacanak, A. (2016). Eğitimde yaratıcılık çalışmaları: Neler biliyoruz? *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı).
- Özdemir, M. (2007). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 323-343.
- Özel, A. ve Bayındır, N. (2015, Ekim). Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerde yaratıcılığı geliştirmeye yönelik davranışları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı düşünme öğrenme ortamının akademik başarı ve bilginin kalıcılığına etkisi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Öztürk, E. (2001). *Yaratıcılık ve Eğitim*. Erişim <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/115684>
- Öztürk, D. (2010). *Yaratıcı Düşünme Becerisinin İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkililiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rhodes, M. (1961). An analysis of creativity. *The Phi Delta Kappan*, 42 (7), 305-310.

- Reichling, M. J. (1990). Images of imagination. *Journal Of Research in Music Education*, 38(4), 282-293.
- Rıza, E. T. (2001). *Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Rıza, B. (2012). *Yaratıcılıkla İlgili Kavramların Okul Öncesi Eğitimde Yer Verilmesine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Yakın doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Root-Bernstein, M. Ve Root- Bernstein, R. (2006). Imaginary worldplay in childhood and maturity and its impact on adult creativity. *Creativity Research Journal*, 18(4), 405-425.
- San, İ. (1992). Yaratıcılık, iki düşünce biçimi ve çocuğun yaratıcı eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 117-190.
- Saraçoğlu, M., Duran, C. (2009). Yaratıcı girişimcinin gelişiminde çevrenin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (30).
- Schreglmann, S., Kazancı, Z. (2016). Öğretmen adaylarının “yaratıcı öğretmen” kavramına yönelik metaforik algıları. *Üstün Zekalılar Eğitimi ve Yaratıcılık Dergisi*, 3(3), 21-34.
- Senemoğlu, N. (2014). *Yaratıcılık ve Öğretmen Nitelikleri*. Erişim <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~n.senem/makaleler/yaratici.htm>
- Simpson, R. M. (1922). Creative imagination. *The American Journal Of Psychology*. 33(2). 234-243.
- Sontay, G., Tutar, M., Karamustafaoğlu, O. (2016). Okul dışı öğrenme ortamları ile fen öğretimi hakkında öğrenci görüşleri: Pleneriyum gezisi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-24.

- Sungur, N. (1992). *Yaratıcı Düşünce*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Şahin, Ç. (2005). Aktif öğretim yöntemlerinden beyin fırtınası ve uygulaması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 441-450.
- Teresa, M. (1985). Motivation and creativity effects of motivational orientantion on creative writers. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 4(2), 393-399.
- Tezci, E. ve Gürol, A. (2003, Ocak). Oluşturmacı öğretim tasarımı ve yaratıcılık. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 2(1).
- Tok, E. (2008). *Düşünme Becerileri Eğitimi Programının Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Eleştirel, Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tokcan, A., Korkubilmez, S. (2015). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon bilimsel yaratıcılığı etkiler mi? *MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 167-192.
- Torrance, E. P. (1974). Torrance Test of Creative Thinking, Verbal Tests Forms A and B. Bensenville: Scholastic Testin Service Inc.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilcek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(4), 543-559.
- Uyanık, Ö. ve Kandır, A. (2010). Okul öncesi dönemde erken akademik beceriler. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(2), 118-134.
- Ülger, K. (2016). Öğrencilerin resim yapma becerilerinde gözlemlenen yaratıcılık ile yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (4), 2023-2039.

- Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian and East European Psychology*, 42(1), 7-97.
- Wegerif, R. (2007). Teaching thinking: Metaphors and taxonomies. *Dialogic Education and Technology*, 7, 125-157.
- Yaşar, M. C. ve Aral, N. (2010). Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi. *Kuramsal Eğitim Bilim*.3(2), 201-209.
- Yavuzer, H. S. (1989). *Yaratıcılık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nİtel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldız, F. Ü. ve Şener, T. (2003). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yılmaz, G. (2018). *Eşik Hipotezinin Azis Zeka Ölçeği Puanları ve Yaratıcı Hayal Gücü Kartları ile İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yontar, A. (1993).Yaratıcılık ve Eğitim. *Türk Eğitim Derneği, Yaratıcılık ve Eğitim XVII. Eğitim Toplantısı*. Ankara: TED Yayınları-19
- Zembat, R. (1994). Okul öncesi eğitim kurumlarında yönetici özellikleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (6), 313-323.

Ekler

Ek A: Etkinlik Planı Örnekleri

Ek Aa: Birinci Eylem Döngüsü (MEB) Etkinlik Plan Örneği

DUYU ORGANLARIMIZ

Etkinlik Çeşidi:Türkçe Etkinliği (Büyük Grup Etkinliği)

Yaş Grubu:48+

KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ

SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3: Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder.

Kazanım 8: Farklılıklara saygı gösterir.

Göstergeleri: İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler.

MOTOR GELİŞİM

Kazanım 5: Müzik ve ritim eşliğinde hareket eder.

Göstergeleri: Müzik ve ritim eşliğinde dans eder.

ÖĞRENME SÜRECİ

Öğretmen çeşitli organlarla ilgili sohbet başlatır.Gözleri olmadan nasıl görebilecekleri, kulakları olmadan nasıl duyabilecekleri, burunları olmadan nasıl koku alabilecekleri, dilleri olmadan nasıl tat alabilecekleri, derileri olmadan nasıl dokunabilecekleri, elleri olmadan nasıl yazı yazabilecekleri vb. sorularak çocukların fikirleri alınır. Çocuklara ikişerli gruplara ayrılmaları için rehberlik edilir. Müzik eşliğinde çocuklara dans edebilecekleri söylenerek müzik kapatıldığında “Eşinin kulağını tut, eşinin burnunu tut, eşinin elini tut, eşinin saçına dokun, eşinin gözlerine bak .” vb. yönergeler verilir.

Sonrasında çocuklara eşinizle aranızdaki farklar neler, saçlarınız birbirine benziyor mu, gözleriniz birbirine benziyor mu? vb. sorular sorularak cevapları dinlenir. Çocukların aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ifade etmelerine fırsat verilir.

Gıdı gıdı mahallesi (**Boğaz**)

Aşçı dükkanı(**Ağz**)

Horhor çeşmesi (**Burun**)

Aynacılar (**Göz**)

Kemancılar (**Kaş**)

Düz bayır (**Alın**)

Otlı çayır (**Saç**)

İş yapmak için iki elim var (**İki el çırpılır.**)
yapma devinimi)

Resim yaparım (**Resim**

Flüt çalarım (**Flüt çalma devinimi**)
devinimi)

Ağaç dikerim (**Ağaç dikme**

Toprak kazarım (toprak kazma devinimi)
var (**Koklama öykünmesi yapılır**)

Koklamak için bir burnum

Her işi ellerimle yaparım (**Çeşitli işlere ilişkin devinimler.**)
Öykünme yapılır.)

Yemek kokusunu duyarım (

Çiçek koklarım (öykünme yapılır)

İşitmek için kulaklarım var (**Gösterilir.**)

Kötü kokuları hiç sevmem (**Öykünme yapılır.**)
duyarım

Her çeşit sesi ben, kulaklarımla

Her kokuyu burnumla hemen duyarım (**Öykünmeler yapılır.**)

Ciğerlerimi korurum

Annemin sesini kulaklarımla duyarım

Aklım benim her şeyim

Müzik dinlerim

Bilgiyi, yaşamayı, sevmeyi (

Çeşitli devinimler yapılır.)

Soluk almak için ciğerlerim var (**Derin soluk alma yapılır.**)
olduğumu (**Çeşitli devinimler yapılır.**)

Aklımla bilirim var

Onlar olmasa, soluk alamam, yaşayamam (**Çeşitli devinimler yapılır.**)

Düşünmek için bir aklım var benim (**Başın üst kısmı gösterilir.**)

Onunla öğrenirim her şeyi (**Çeşitli devinimler yapılır.**)

Oynamayı, gülmeyi (**Çeşitli devinimler yapılır.**)

İşte böyle

Benim güzel ve işe yarar

Bir bedenim ve organlarım var...

Ek Ab: İkinci Eylem Döngüsü (Geziler) Etkinlik Planı Örneği

AT ÇİFTLİĞİ GEZİSİ

Etkinlik Çeşidi: Türkçe ve Alan Gezisi Etkinliği (Bütünleştirilmiş Büyük Grup Etkinliği)

Yaş Grubu (Ay) :48+

KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ

SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 3. Kendini yaratıcı yollarla ifade eder.

Göstergeleri: Duygu, düşünce ve hayallerini özgün yollarla ifade eder. Özgün özellikler taşıyan ürünler oluşturur.

Kazanım 12. Değişik ortamlardaki kurallara uyar.

Göstergeleri: Değişik ortamlardaki kuralların belirlenmesinde düşüncesini söyler.

Kazanım 14. Sanat eserlerinin değerini fark eder.

Göstergeleri: Sanat eserlerinde gördüklerini ve işittiklerini söyler. Sanat eserleri ile ilgili duygularını açıklar.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 3. Söz dizimi kurallarına göre cümle kurar.

Göstergeleri: Düz cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi ve bileşik cümle kurar. Cümlelerinde öğeleri doğru kullanır.

Kazanım 10.Görsel materyalleri okur.

Göstergeleri: Görsel materyalleri inceler. Görsel materyalleri açıklar. Görsel materyallerle ilgili sorulara cevap verir

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 6. Nesne ya da varlıkları özelliklerine göre eşleştirir.

Göstergeleri: Eş nesne/varlıkları gösterir.

ÖĞRENME SÜRECİ

Çocuklara güne başlama zamanında at çiftliğinde çekilmiş birkaç fotoğraf gösterilerek “Çocuklar, bu fotoğrafları hafta sonu gittiğim bir yerde çektim, orada o kadar ilginç şeyler gördüm ki, size de göstermek istedim” denilir.

Fotoğraflar birlikte incelenir, çocuklara: “Gittiğim yer neresi olabilir? Aranızda daha önce böyle bir yere giden var mı?” soruları yöneltilir.

Giden çocuklar at çiftliği ziyaretinde ne yaptığını ve neler gördüğünü ve anılarını arkadaşlarına anlatır.

Gezide uyulması gereken kurallarla ilgili cümleleri tamamlamalarına rehberlik edilir.

Geziye gidilir. Çocuklar farklı hayvan alanlarına alınırlar. Çeşitli gözlemler yapmalarına fırsat verilir. Ardından cesaretli çocuklar başta olmak üzere sırayla at binme etkinliğine katılırlar.

Okula döndüğünde, çocuklardan istekli olanlar gezi deneyimlerini paylaşır.

Ek Ac: Üçüncü Eylem Döngüsü (Motivasyon) Etkinlik Planı Örneği

RÜZGÂR

Etkinlik Çeşidi : Drama ve Okuma Yazmaya Hazırlık Etkinliği (Bütünleştirilmiş Büyük Grup ve bireysel Etkinliği)

Yaş Grubu (Ay) : 48+

KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1: Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır.

Kazanım 2: Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Göstergeleri: Nesne/durum/olayla ilgili tahminini söyler.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 5: Dili iletişim amacıyla kullanır.

Göstergeleri: Konuşurken jest ve mimiklerini kullanır.

Kazanım 7: Dinledikleri/izlediklerinin anlamını kavrar.

Göstergeleri: Sözel yönergeleri yerine getirir.

ÖĞRENME SÜRECİ

Çocuklar oyun alanına alınır. Öğretmen “Şimdi hepimiz gökyüzündeki bulutlarız, gökyüzünde dolaşıyoruz, dolaşırken. Diğer bulutlara çarpıyoruz...Hafiften rüzgâr esmeye başladı, rüzgâr bulutları sürüklemeye başladı”, “Rüzgâr gittikçe hızlanıyor, bulutlar da gökyüzünde daha hızlı ilerliyor, birbirlerine çarpmamaya çalışıyorlar.” Gibi yönergeler kullanır. Öğretmen çocuklara, “Bulutlar ileride gördükleri Pembe Dünya’ya doğru ilerlemek istiyorlar (öğretmen daha önceden pembe bir örtüyü bahçenin uygun bir yerine asmıştır), ama rüzgâr bulutların ilerlemesini engelliyor. Bulutlar ilerlemeye çalışıyor, rüzgâr bulutların ilerlemesini engellemeye devam ediyor.” Bir süre böyle devam edilir. Öğretmen tekrar, Bulutlardan birinin, “Hep birlikte sessizce rüzgârı dinleyelim. Ben duyuyorum, eğer istediği şeyleri yaparsak bizim Pembe dünyaya gitmemize yardımcı olacağını söylüyor. Acaba rüzgâr bizden ne istiyor?” der. Çocuklardan gelen yanıtlar dikkate alınarak rüzgârın istekleri yapılır. Öğretmen de bu arada “ Rüzgâr, tek ayak üzerinde durmamızı istiyor, tek ayakla sıçrayarak gitmemizi istiyor, çift ayakla sıçrayarak gitmemizi istiyor.” der ve çocukların söylenen yönergeye uygun hareket etmelerini sağlar. Öğretmen, “Rüzgâr artık esmiyor, bulutlarımız çok yorulmuşlar, yavaş yavaş pembe dünyaya doğru ilerlemeye devam ediyorlar. Bulutlar pembe dünyaya ulaşıyor diyerek çocukları masalara yönlendirir.

Öğretmen bez torba içine kaygan ve pütürlü nesnelere koyar. (çeşitli kumaş parçaları, oyuncaklar) Çocukların sıra ile gözleri bağlanır. Çocuklardan torbanın içinden kaygan ya da pütürlü nesnelere bulması istenir. Panoya yapıştırdıkları kumaşlarla ilgili sorular sorar. Hangi kumaş pütürlü hangi kumaş daha kaygan? Gibi kaygan olan başka neler var? Ağaç gövdesi pütürlü mü? Masaların yüzeyi pütürlü mü? Sabun pütürlü mü kaygan mı? vs. Daha sonra çalışma sayfası uygulanır.

Ek Ad: Dördüncü Eylem Döngüsü (Yaratıcı Sorular) Etkinlik Plan Örneği

ENGELLİLER HAFTASI/YOLCU EVİNİ BUL

Etkinlik Çeşidi: Türkçe, Oyun Etkinliği (Bütünleştirilmiş Büyük Grup ve Küçük Grup Etkinliği)

Yaş Grubu (Ay) :48+

KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ

SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM

Kazanım 4: Bir olay ya da durumla ilgili olarak başkalarının duygularını açıklar.

Göstergeleri: Başkalarının duygularını söyler. Başkalarının duygularının nedenlerini söyler. Başkalarının duygularının sonuçlarını söyler.

Kazanım 8: Farklılıklara saygı gösterir.

Göstergeleri: Kendisinin farklı özellikleri olduğunu söyler. İnsanların farklı özellikleri olduğunu söyler. Etkinliklerde farklı özellikteki çocuklarla birlikte yer alır.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 8: Dinlediklerini/ izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder.

Göstergeleri: Dinledikleri/ izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/ izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir. Dinlediklerini/ izlediklerini başkalarına anlatır.

Kazanım 10: Görsel materyalleri okur.

Göstergeleri: Görsel materyalleri inceler. Görsel materyalleri açıklar. Görsel materyallerle ilgili sorular sorar. Görsel materyallerle ilgili sorulara cevap verir.

ÖĞRENME SÜRECİ

Engellilere yönelik olan levha ve işaretler çocuklara gösterilerek anlamlarına ilişkin sorular sorulur. Bu haftanın engelliler haftası olduğu söylenir. Engellilere karşı sorumluluklarımız ve onlara nasıl davranmamız gerektiği konuşulur. Ayrıca;

Engel ne demek?

Ailenizde engelli birileri var mı?

İşitme engelli arkadaşınız olsa onunla nasıl anlaşsınız?

Engellilere nasıl davranmamız gerekir?

Diye sorularak, çocukların cevaplamalarını beklenir.

Çocuklarla çeşitli duyu organlarını kullanamadıklarında olabilecek durumlarla ilgili konuşulur. Çeşitli canlandırmalar yapılır. Özel gereksinimi olan insanların neler yaşıyor olabileceği ile ilgili fikir edinilir.

Parmak oyunu hep birlikte söylenir.

Gözlerimizle dünyayı görürüz (**Gözler gösterilir ,etrafa bakılır.**)

Kulaklarımızla sesleri duyarız (**Kulaklar gösterilir,dinleme hareketi yapılır.**)

Bacaklarımızla yürür,koşarız(**Yürüme ve koşma hareketi yapılır.**)

Kaparsam gözlerimi (**Gözler sıkıca yumulur.**)

Göremem hiçbir yeri (**Baş sağa sola çevrilir.**)

Tıkarsam kulaklarımı (**İki elin işaret parmakları ile kulaklar tıkanır.**)

Duymam hiçbir sesi

Hareket ettirmezsem bacaklarımı (**Bacaklara dokunulur,hareket ettirilmeye çalışılır.**)

Hayat çok zor olur.

Görürsek böyle engelli kişileri

Uzatmalıyız yardım elini.(**El uzatılır.**)

Çocuklar oyun alanına alınır. Sınıf kitaplığından günün anlamına uygun bir öykü anlatılır.

“Yolcu evini bul” adlı oyunun oynanacağı söylenir. Çocuklar ikili eş yapılır, eşlerin gözleri eşarp ile bağlanır. Diğer çocuklar geniş bir halka oluşturarak, gözleri kapalı olan arkadaşlarını tehlikelerden korumaya çalışırlar. Halka içine bir sandalye konulur ve gözleri kapalı olan eşler ellerini kullanarak, sandalyeyi bulmaya çalışırlar. Sandalyeyi ilk bulup, oturan oyunu kazanır. Oyuna diğer eşlerle devam edilir. Oyun sonunda çocuklara gözleri kapalı iken neler hissettikleri sorularak, onların duyu ve düşünceleri dinlenir.

Ek Ae: Beşinci Eylem Döngüsü (Hayal Gücü Eğitimi) Etkinlik Plan Örneği

ALİ' Yİ NASIL KURTARALIM?

Etkinlik Çeşidi: Fen ve Türkçe Etkinliği (Bütünleştirilmiş Küçük Grup ve Bireysel Etkinlik)

Yaş Grubu (Ay) :48+

KAZANIMLAR VE GÖSTERGELERİ

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 5. Dili iletişim amacıyla kullanır.

Göstergeleri: Konuşma sırasında göz teması kurar. Konuşmayı başlatır. Konuşmayı sürdürür. Sohbeta katılır.

Kazanım 8. Dinlediklerini/izlediklerini çeşitli yollarla ifade eder.

Göstergeleri: Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorular sorar. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili sorulara cevap verir.

MOTOR GELİŞİMİ

Kazanım 4: Küçük kas kullanımı gerektiren hareketleri yapar.

Göstergeleri: Değişik malzemeler kullanarak resim yapar. Nesnelere yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

ÖĞRENME SÜRECİ

Öğretmen etkinliklerine Türkçe dil etkinliği ile başlar. Öğrencilerin zihinlerini açmak için “film kesiti” etkinliğini başlatır. Çocukları daire şeklinde oturtur. Öğretmenin elinde farklı nesnelere ait resimler vardır. Öğretmen kartlardan bir tane çekerek hikâyeyi başlatır. Elindeki nesnenin resmi ile ilgili bir cümle kurar. Sıra yanındaki çocuğa geçer. Çocuk bir kart çeker ve çektiği karttaki nesneyi de cümlesine dâhil ederek hikâyeyi geliştirir. Sıra ile her çocuk öğretmenin elindeki kartlardan çeker ve karttaki nesneyi de kullanarak hikâyeye bir cümle ekler ve hikâye çocuklar tarafından tamamlanır. Ardından öğretmen çocukların hayal gücü eğitiminde önemli bir yer tutan problem çözme etkinliklerini kullanır. Çocuklara onların önereceği şekillerde çözülecek bir problem durumu verir. Öğretmen çocuklara “Çocuklar Ali isminde ve sizin yaşadığınız bir çocuk evinden oynamak için çıkmış ve merak edip evinden

uzaklaşmış. Yürümüş yürümüş, kendini bir çölün ortasında bulmuş. Çölden bir türlü kurtulamıyormuş. Alinin çölden kurtulması için yanına neler almasını önerirdiniz? Çölde en çok neye ihtiyacı olacak?” şeklindeki problem durumunu çocuklara yöneltir. Çocuklar bir süre düşünüp fikirlerini sunarlar. Öğretmen de “Haydi çocuklar şimdi siz bu söylediğiniz fikirleri resmedin, biz de sizin çizdiğiniz resimleri Ali”ye gönderelim ve Ali de bu yöntemleri kullanarak çölden kurtulsun” diyerek çocukları masalara alır ve “Çölden nasıl kurtulurum?” sanat etkinliğini başlatır. Çocuklar resimlerini tamamlayınca ise sırayla yanlarına çağırır ve resimlerindeki fikirleri not eder.

Resimlerin anlatılmasından sonra öğretmen resimleri toplayıp Aliye posta ile göndereceğini açıklamıştır.

Hayal Gücü Eğitimi Etkinlik Örneği 2

GİZEM AVCILARI

Etkinlik Çeşidi: Türkçe ve Sanat Etkinliği (Bireysel ve Büyük Grup Etkinliği)

Yaş Grubu (Ay) :48+

KAZANIM VE GÖSTERGELERİ

BİLİŞSEL GELİŞİM

Kazanım 1. Nesne/durum/olaya dikkatini verir.

Göstergeleri: Dikkat edilmesi gereken nesne/durum/olaya odaklanır. Dikkatini çeken nesne/durum/olaya yönelik sorular sorar. Dikkatini çeken nesne/durum/olayı ayrıntılarıyla açıklar.

Kazanım 2. Nesne/durum/olayla ilgili tahminde bulunur.

Göstergeleri: Nesne/durum/olayın ipuçlarını söyler. İpuçlarını birleştirerek tahminin söyler. Gerçek durumu inceler. Tahmini ile gerçek durumu karşılaştırır.

DİL GELİŞİMİ

Kazanım 6. Sözcük dağarcığını geliştirir.

Göstergeleri: Dinlediklerinde yeni olan sözcükleri fark eder ve sözcüklerin anlamlarını sorar. Sözcükleri hatırlar ve sözcüklerin anlamını söyler. Yeni öğrendiği sözcükleri anlamlarına uygun olarak kullanır.

MOTOR GELİŞİMİ

Kazanım 4: Küçük kas kullanımını gerektiren hareketleri yapar.

Göstergeleri: Değişik malzemeler kullanarak resim yapar. Nesnelere yeni şekiller oluşturacak biçimde bir araya getirir.

ÖĞRENME SÜRECİ

Öğretmen güne mektupların Aliye ulaştığı haberini vererek başlar. Öğretmen Ali”den bir mektup geldiğini ancak bu mektuba bir takım ipuçlarıyla ulaşabileceklerini söyler. Çocuklarda yaratıcı işbirliğini de geliştiren “Gizem Avcıları” etkinliğini başlatır. Öğretmen önceden sınıfın farklı yerlerine bazı ipuçlarını içeren renkli zarflar koymuştur. Öğretmen ilk zarfı açar, okur ve ilk ipucu için sıradaki ilk çocuğu yönlendirir. Zarfı bulan çocuk önce zarfta yer alan yaratıcı düşünme gerektiren açık uçlu soruyu yanıtlayacak, ardından da asıl mektuba bir adım daha yaklaştıracak bir ipucu elde edecektir. Sırayla tüm çocuklar farklı sorulara yanıt verip işbirliği ile çalışarak, yönergelerle ve ipuçlarıyla “Ali”nin Mektubu”na ulaşırlar. Zarfı

açan öğretmen mektubu okumaya başlar. Mektupta, Ali”nin herkesin resmini gördüğü, ondaki ipuçlarından yararlandığı ve bu sayede evine ulaştığı yazmaktadır. Teşekkür mektubu dinlenir.

Ardından öğretmen sanat etkinliği için çocukları masalara alır ve çocuklara birer robot tasarlayacaklarını söyler. “bir robot tasarlasan nasıl bir robot yapardın?” sorusuyla çocuklar düşünmeye başlarlar. Alınan cevapların ardından öğretmen masaya boş ilaç kutuları, boş kaplar, rulolar, pullar, kumaşlar, ipler, pipet, kürdan, şişe kapağı, tahta çubuklar, oynar gözler, renkli bantlar, yapıştırıcı, makas gibi çocukların yaratıcı ürünler ortaya koymalarını sağlayan artık materyaller bırakır. “Çocuklar hayal gücünüzü kullanarak şimdiye kadar hiç yapılmamış ve görülmemiş bir robot tasarlar mısınız?” yönergesiyle çocukları işe başlatır. Farklı ve eşi benzeri görülmemiş ürünler ortaya çıkarmaları konusunda onları etkinlik süresince cesaretlendirir. Bazı araçların kullanımı konusunda desteğe ihtiyacı olan öğrencilere yardımcı olur. Her fikri önemser ve yargılamaz. Çocuklara verilen sürenin sonunda birbirinden farklı robotlar tasarlanmış olur.

EK B: İl Milli Eğitim İzin Belgesi

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 86896125-605.01-E.10985960
Konu : Dilek AYDEMİR'in Araştırma İzni

06.06.2018

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

İlgi : Milli Eğitim Bakanlığının Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 22/08/2017 tarihli ve 2017/25 sayılı Genelgesi.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans programı öğrencisi Dilek AYDEMİR'in "Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler" konulu araştırma isteği Kestel İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün 04/06/2018 tarihli ve 10864072 sayılı yazısı ile bildirilmektedir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi yüksek lisans programı öğrencisi Dilek AYDEMİR'in "Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler" konulu araştırmasını Müdürlüğümüze bağlı **Musa Coşkun İlköğretim Okulu Ana sınıfında** uygulama yapma isteği ilimizde oluşturulan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırma ile ilgili çalışmanın **okul kurumlardaki eğitim öğretim faaliyetleri aksatılmadan, araştırma formlarının okul müdürlüklerince görülerek ve gönüllülük esası ile okul müdürlüklerinin gözetim ve sorumluluğunda** İlgi Genelge çerçevesinde uygulanması ayrıca **araştırma sonuçlarının Müdürlüğümüz ile paylaşılması** komisyonumuzca uygun görülmektedir.

Mekamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ekrem KOZ
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLJR
06.06.2018

Mustafa KAHYA
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü V.

Adres : Hürriyet Mh. İlkinbir Cad. No:38
(Yeni Hükümet Karagözü A Blok) 16050(Osmangazi)BURSA
Telefon No:(0224) 445 16 00 Fax: 445 18 10

E-posta: ane16@meh.gov.tr İnternet Adres: <http://bursa.meb.gov.tr>

Bilgi İçin : Leyla DİKİCİ
VHKİ
(0224) 215 25 29

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://www.muh.gov.tr> adresinden SC/B-5C58-3a/9-8898-C/DD kodu ile teyit edilebilir.

EK C: Veli Bilgilendirme ve Onam Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Yaratıcı Hayal Gücü Gelişimini Etkileyen Faktörler" adıyla, 23 Nisan-25 Mayıs tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Okul öncesi dönem çocuklarının yaratıcı hayal gücü gelişimi için sınıf içi uygulamalar planlamak, uygulamak, değerlendirmek ve uygun uygulamalara karar vermektir.

Araştırma Uygulaması: Ölçek şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılımıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardımı sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı :

İletişim bilgileri :

*Velisi bulunduğum ..... sınıfı ..... numaralı öğrencisi .....
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

Ek D: Yaratıcı Hayal Gücü Testi

YARATICI HAYAL GÜCÜ TESTİ

“Bu resim sana neyi hatırlatıyor?”

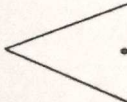
“Başka neler söyleyebilirsin?”

Benim Fikrim:

-
-
-
-
-
-

“Söylediğin fikirlere hangisini en çok sevdiğini? Kutudaki fikirlere en sevdiğini çiz.”

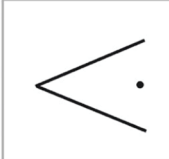

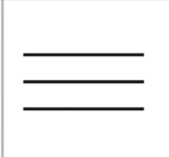

“Şimdi de bu şekli istediğin öğelerle, şekillerle tamamla, değiştir ve geliştir. Ve böylece yeni, sıra dışı bir şey oluştur. Havdi resmini çiz şimdi!”

Benim Başlığım:

EK E: Yaratıcı Hayal Gücü Testi A ve B Formu Şekilleri

TCIA A - 1	TCIA A - 2	TCIA A - 3	TCIA A - 4	TCIA A - 5	TCIA A - 6	TCIA A - 7
						
TCIA B - 1	TCIA B - 2	TCIA B - 3	TCIA B - 4	TCIA B - 5	TCIA B - 6	TCIA B - 7
						

Yukarıdaki şekillerden ilk dört döngüde sırayla A formundaki dört şekil, beşinci döngüde ise B formunun beşinci şekli uygulanmıştır.

Ek F: Örnek Yaratıcı Hayal Gücü Testi Öğrenci Uygulaması

YARATICI HAYAL GÜCÜ TESTİ

“Bu resim sana neyi hatırlatıyor?”
“Başka neler söyleyebilirsin?”

Benim Fikrim:

- Sivri kalem ucu
- Muz
- Kâğıt para
- Haf
- Çubuk
- M hafı

“Söylediğin fikirlerden hangisini en çok sevdi?” Kutudaki fikirlerden en sevdiğin fikrin altını çiziniz.

“Şimdi de bu şekli istediğin öğelerle, şekillerle tamamla, değiştir ve geliştir. Ve böylece yeni, sıra dışı bir şey oluştur. Haydi resmini çiz şimdi!”

Benim Başlığım: Hayvanlar aynı

Yaratıcılık: 2

EK G: Beşinci Eylem Döngüsü/ Hayal Gücü Eğitimi Etkinlik Uygulama Örnekleri

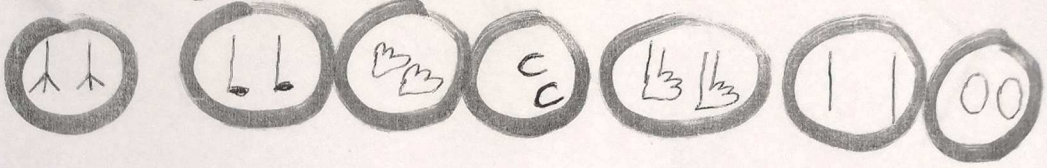
Bu uçan daireden bir uzaylı incekmiş. Hayal gücünü kullanarak resmini çizer misin?

İnerken kuyruğunu açılı kullanmış, uçuşu genişletmiş - uzaylı broda kalmış.

Bi- hayvanla ayaklarını değiştirecek olsan hangi hayvanın ayağını alırdın?

22.05.2018

↓
Tırtılın da
kocaman.

Araçlarıma dilediği. Kafa büyüdü. Eke sığmaz.
Daha büyük bir ev yaptım ve sığdım.

Ek H: Gözlem Formu

Gözlem Yeri:

Gözlem Tarihi:

Gözlem Amacı:

Gözlem Notları:

EK I: Görüşme (Yapılandırılmamış) Formu

Görüşme Yeri:

Görüşme Tarihi:

Görüşülen Öğrenci:

Görüşme Amacı:

Görüşme Notları:

